

ha-kol

הקול

br. 132
studen/prosinac 2013.
hešvan/kislev/tevet 5774.

PRESKONFERENCIJA U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

ZABRINJAVAJU POJAVE NETOLERANCIJE I DISKRIMINACIJE

TJEDAN IZRAELA

ZAGREB, 23. DO 30. STUDENOGA

Prve večeri koncertnog programa Tjedna Izraela, u dvorani Mimare nastupio je i Mješoviti pjevački zbor Lira

Internacionalni sastav Shira u'tfila, koji je također nastupio u Mimari, nadahnut je tradicijama sefardske glazbe

Finale Tjedna Izraela bilo je na pozornici „Vidre“, gdje je glumački sastav, predvođen Jelisavetom Sablič, izveo dramsku predstavu „Gospođa Roza“

- 04 Zabrinjavajuće pojave netolerancije i diskriminacije
 07 Dani vrhunske glazbe i dramske umjetnosti
 10 Potvrđena vrijednost „susreta učenja“
 12 Održana visoka razina programa
 16 Izložba izraelske fotografinje Shai Ginott
 17 Koncert u spomen na Dragana Plamenca
 18 Proslava Hanuke – svjetlost kao glavni motiv
 19 Pariški seminar za profesore iz Hrvatske
 21 Uspješan nastup Plesne skupine Or haŠemeš
 22 Izabrano novo vodstvo
 23 Susret učenika s Brankom Lustigom
 24 Nagrada Eleni Brumini
 25 Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje
 27 Titove naočale
 29 Douglas Tweed i ostali
 30 Židovi u Osijeku
 32 Palmotićeve 16 – pravi kulturni centar
 34 Novi Omanut – časopis prepoznatljive fizionomije
 37 Ivor Montagu – arhitekt svjetske stolnoteniske organizacije
 38 Kada su oslobođeni logoraši Kampora?
 39 Priča o rabinu čiji je prijatelj postao papa
 40 Dugogodišnje veze Nelsona Mandele i Židova
 41 Otkriveno neprocjenjivo blago iračkih Židova
 42 75. godišnjica Kristalne noći
 43 Blagdan svjetla širom svijeta
 44 Među novim nobelovcima – šest Židova
 45 Michael Bloomberg prvi dobitnik „židovskog Nobela“
 46 Antisemitizam u porastu
 47 Ban Ki-moon u Auschwitzu
 48 Izvještaji s nirnberskih suđenja u Muzeju Holokausta
 49 Jedino je Danska spasila svoje Židove
 50 Odjeća logoraša iz Auschwitza – 11.300 funti!
 53 Yosef Amrani: Kad bi se u Izraelu raspisao referendum kao u Hrvatskoj, s ponosom bih zaokružio PROTIV
 56 Sto deseti rođendan Židovke koja je u nacističkom logoru spasila život Beethovenu
 58 Još jedan način kako se pridružiti židovskom narodu?
 59 Pravo na surogat-majku imat će i istospolni parovi
 60 Banalnost pljačkanja Židova
 61 Rumunjska državna TV emitirala „božićnu pjesmu“ u kojoj se slavi spaljivanje Židova i Holokaust
 In memoriam
 62 Dobrovoljni prilozi

Ha-Kol 132
 studeni/prosinac 2013.
 hešvan/kislev/tevet 5774.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Uredništvo

Nataša Barac, Nives Beissmann, Vera Dajht-Kralj,
 Tamara Indik-Mali

Oblikovanje i priprema za tisak

Hendrih Feldbauer

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
 Palmotićeve 16, 10000 Zagreb p.p. 986
 tel: 385 1 49 22 692
 fax: 385 1 49 22 694
 e-mail: jcz@zg.t-com.hr
 uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže
 Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
 Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
 2360000-1101504155
 Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb
 Bank: Zagrebačka banka d.d.
 Account number: 1500260173

IBAN: HR4923600001500260173

Swift: ZABAHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Str. 1.: S proslave Hanuke u ŽOZ-u: uz predsjednika ŽOZ-a Ognjena Krausa, dok pozdravlja prisutne, predsjednik Sabora RH Josip Leko, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Aleksandar Tolnauer i glavni rabin u RH Luciano Moše Prelević

Str. 2.: Tjedan Izraela

Str.63.: S izložbe Shai Ginott

Str.64.: S nastupa Plesne skupine Or haŠemeš

U realizaciji ovog broja svojim su priložima sudjelovali:

Nataša Barac, Nives Beissmann, Zoran Bošnjak, Milivoj Dretar, Siniša Jurica, Snješka Knežević, Vlasta Kovač, August Kovačec, Fredi Kramer, Aleksandar Lebl, Nenad Polimac, Narcisa Potežica, Veronika Rešković, Neda Wiesler

Toda raba!

KONFERENCIJA ZA NOVINARE I OKRUGLI STOL
ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB I ŠOA AKADEMIJE

ZABRINJAVAJUĆE POJAVE NETOLERANCIJE, DISKRIMINACIJE I GOVORA MRŽNJE

OBJE REFERENDUMSKE INICIJATIVE – I ONA O BRAKU I ONA O
DVOJEZIČNOSTI – SVJEDOČE O VISOKOM STUPNJU I ZNATNOJ
RASPOSTRANJENOSTI NETRPELJIVOSTI U NAŠEM DRUŠTVU,
KOJA JE PRIJETEĆA I OPASNA UTOLIKO VIŠE ŠTO NE NAILAZI
NA ODGOVARAJUĆA REAGIRANJA VLASTI – ISTAKNUTO JE
NA PRESKONFERENCIJI U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

Ponukane rastućim napetostima u društvu, posebno u odnosu prema manjinama, Židovska općina Zagreb i Šoa akademija održale su 25. studenog konferenciju za novinare kako bi upozorile na opasnosti od sve češćih i sve žešćih izraza netolerancije u društvu, ali i na pomanjkanje adekvatnih reakcija vlasti. Neposredan povod preskonferenciji bile su tadašnje inicijative za raspisivanje referendum za ustavnu definiciju braka

ni zakonskih sankcija. Podsjetilo nas je to na doba od prije 70-80 godina. Prvo su se na meti našli homoseksualci, pa Židovi i onda se dogodio Holokaust. Tada je u Njemačkoj na referendum izašlo samo 16 posto građana, ostali su smatrali da to nije važno, a događaji su pokazali da je to bilo jako važno. Ne kažem da se stvari ponavljaju, ali nas stvari zaista brinu. Svakodnevno vidimo da nema tolerancije i dijaloga, da vlada agresija i

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

Na dan 15. studenoga, desetak dana prije konferencije za medije Židovske općine Zagreb i Šoa akademije, Židovska općina Zagreb izdala je sljedeće priopćenje za javnost:

Vezano uz zajedničku izjavu predstavnika vjerskih zajednica sa sastanka održanog 12. studenoga 2013., na kojoj naš predstavnik g. Luciano Prelević, glavni rabin Hrvatske, zbog ranije preuzetih obaveza nije mogao nazočiti, a kojom se podupire referendum za brak i tzv. ustavna zaštita braka, Židovska općina Zagreb, kao najbrojnija zajednica Židova u Hrvatskoj, iskazuje svoje neslaganje s iznesenim stavovima. Kao vjerska i manjinska zajednica, mišljenja smo da je referendumsko pitanje zadiranje u prava manjina, te da takvoj odredbi nije mjesto

u Ustavu RH i suprotno je Članku 3. Ustava. Iako unutar naše zajednice ne promoviramo istospolne brakove, poštujemo pravo pojedinca i manjinske skupine na samoodređenje.

Zalažemo se za građansku državu, uvažavanje različitosti i jednakost svih ljudi pred Zakonom. Vrlo smo osjetljivi na smanjivanje prava bilo kojoj manjini, te s obzirom na iskustvo Holokausta koje imamo i kako je započeo, takav postupak smatramo izrazito opasnim. Posljedice u konkretnom slučaju mogle bi biti ozbiljne i dalekosežne za naše cjelokupno društvo.

prof.dr.sc. Ognjen Kraus
predsjednik

i reduciranje prava nacionalnih manjina na dvojezičnost, kao i nemila događanja u Vukovaru na Dan sjećanja, a i šovinistički, profašistički ispadi na nogometnim utakmicama u Zagrebu i Splitu.

-Sve nas to zabrinjava - rekao je u uvodnoj riječi na preskonferenciji predsjednik Židovske općine Ognjen Kraus - pogotovu zato što nema aktivne reakcije vlasti

nametanje mišljenja. Od Sabora pa nadalje. A osobito su uznemirujući govor mržnje i mahanje simbolima iz mračnih vremena NDH – rekao je Kraus, ističući da se već dvadesetak godina koketira s ustaštvom, a da se tome ni ne pokušava stati na kraj.

-Jedan od načina reagiranja na pojave mržnje i netrpeljivosti u društvu jest edukacija i upravo to, kroz svoje

programe, čini Šoa akademija, kazala je u svom izlaganju voditeljica Šoa akademije Sanja Zoričić-Tabaković, ističući, među ostalim: „Cilj Šoa akademije je da društvo učinimo boljim, da pomognemo profesorima u školama. Do sada ih je kroz naš program prošlo oko 500. Važno je da ukažemo onima koji ne vide da je atmosfera u našem društvu postala prijeteća.

Obje referendumske inicijative – i ona o braku i ona o dvojezičnosti – pokazuju visok stupanj netrpeljivosti, a naš je cilj da pokušamo kod ljudi probuditi svijest da ćemo glasanjem PROTIV glasati za humano društvo u kojem će se svatko osjećati zaštićenim kao u obitelji“.

I psihologinja Mirjana Krizmanić, predavačica na Šoa akademiji, pozvala je da se na tada predstojećem referendumu o ustavnom određenju braka glasa PROTIV. Pritom je napomenula da je referendum zapravo besmislen, jer brak između muškarca i žene u Hrvatskoj ničim nije ugrožen.

Upozorila je na miješanje i agitiranje Crkve, što je postalo potpuno bjelodano na misama uoči referenduma širom Hrvatske. „Crkva se buni protiv jedne određene

manjine. I toj se manjini želi na duži rok onemogućiti da stekne veća prava nego što ih ima danas. I to je prava svrha referenduma, zbog koje će biti bačeno kroz prozor 48 milijuna kuna iz proračuna. I to sve, tobože, ‘u ime obitelji’“, rekla je Mirjana Krizmanić, aludirajući na naziv konzervativne inicijative koja je pokrenula pitanje ustavnog određenja braka kao zajednice isključivo muškarca i žene. Upravo zbog te opasnosti od diskriminacije, Mirjana Krizmanić je istakla da treba masovno izaći na referendum i glasati PROTIV.

„Onog časa kad u Ustavu otvorimo vrata diskriminaciji jedne manjine, mi smo sami sebi metnuli štrik oko vrata, vjerujte mi. Već je rečeno da djeca koja rastu sa samohranim roditeljom ne rastu u normalnoj okolini. Sljedeća će biti djeca onih koji nisu vjenčani ‘kako treba’, pa onda djeca crvenokosih, pa debelih, pa malih...“ upozorila je Mirjana Krizmanić.

Sociolog Renato Matić, također predavač na Šoa akademiji, uvjeren je da se nikakva promjena neće dogoditi nakon referenduma – ni u društvu ni u obiteljima, pa samim tim referendum o braku nema smisla. Jedina posljedica bit će – strah. „Neki među nama“, rekao je

Za vrijeme konferencije za novinare, slijeva nadesno: Zoran Pusić, Sanja Zoričić-Tabaković, Ognjen Kraus, Mirjana Krizmanić, Žarko Puhovski i Renato Matić

nastavak na sljedećoj strani

među ostalim, „osjećat će se uplašeni. I to će biti rezultat, a to ne želim.

No, ako će ipak nekome odgovarati to što se događa u našem društvu, onda je to jedna manjina, jedna vrlo opasna manjina koja postoji u našem društvu i koja čini sve da oči ne budu uprte u nju. To je ona manjina koja u svojim rukama koncentrira ukupno društveno bogatstvo koje je popljačkano hrvatskim ljudima i koja bi bez grižnje savjesti gledala kako jurišamo jedni na druge“, istakao je Renato Matić.

Zapitavši se zatim zašto ustaški pozdrav „Za dom spremni!“ nije stavljen izvan zakona, za što je bilo prilike, barem posljednjih 13 godina, Matić je rekao da su za to postojale sve mogućnosti, ali se ipak dopustilo „da se to zakotrlja“. Primijetio je da se, ipak, posljednjih dana počeo „sramežljivo probijati dijalog“, međutim, da vlasti itekako odgovara skretanje pažnje s teške gospodarske situacije na nešto drugo.

Nasuprot ostalim sudionicima preskonferencije, Žarko Puhovski, također predavač na Šoa akademiji, drži da trenutna situacija u našem društvu nije alarmantna. „To je bura u čaši vode. Problem je postao bitan zajedničkim nastupom desnog klastera i vladajuće većine. To da se nekom čini da je gospođa Željka Markić važna, slijedi iz toga što ona ruku pod ruku s gospodinom Zoranom Milanovićem gura ovaj referendum.

Vlada kakva je danas može sve vas dobiti uz sebe samo na ovakvim temama. Ta Vlada ni po čemu nije lijeva, ni po čemu nije liberalna, kao što bi dvije velike stranke u vladajućoj koaliciji sebe željele prikazati, osim u odnosu na biskupe s Kaptola ili na prostake u Vukovaru“, rekao je Žarko Puhovski.

Podsjetio je da su političari ustavnim promjenama 2010. godine omogućili ovakav referendum, jer su radi referenduma o ulasku u Europsku uniju skresali kriterije za njegovo provođenje. Problem je također što vladajući nisu željeli dati referendumsko pitanje o braku na Ustavni sud. Ipak, to što je podjeljenost u društvu sve veća, Puhovski ne smatra problemom.

„Dobro je da se razvija svijest o podijeljenosti društva. Sukob je normalno stanje društva. Stvar je samo da se taj sukob upristoji, što sada nije slučaj“ zaključio je Puhovski. Upozorio je još da se u javnim istupima treba čuvati teških riječi kakvima se služe stranačke, nacio-

nalne i vjerske ideologije, koje od teških i velikih riječi zapravo i žive.

Nasuprot Puhovskome, Zoran Pusić je istakao da je Vlada, unatoč mnogim primjedbama koje se na njezinu adresu mogu s pravom uputiti, u ovom slučaju ipak na pravoj strani. „Nije stvar samo u formi nego i u vrijednostima. Evidentno se ovim referendumima žele smanjiti ljudska prava, a Vlada je ovoga puta stala u njihovu obranu. Za prava manjina se može izboriti samo većina.

Kroz ovaj referendum se mehanizmi upravljanja demokratskim društvom koriste da se ugroze osnovna načela demokracije. Svrha ovih referenduma je smanjenje slobode, jednakosti i pravednosti. Želi se proizvesti građane drugog reda. To je problem i na nivou Europe“ – istakao je Zoran Pusić, također predavač na Šoa akademiji. Reкао je da se nada da je samo manjina zlonamjerna, a da većina ne razumije o čemu se radi.

Osobito je razočaran ponašanjem Crkve i njezinih svećenika. „Oni bi trebali biti odgojeni na temeljnim vrijednostima kršćanstva, na Deset zapovijedi božjih, na jednakosti među ljudima, na ljubavi... A sve je to narušeno zbog nekakvih polupolitičkih dnevnih interesa. Mislim da će se jednom Crkva toga sramiti kao što se danas srami ili bi se trebala sramiti inkvizicije“ istakao je Pusić i pozvao građane da glasaju PROTIV.

Na upit kako procjenjuje mogući ishod referenduma, Pusić je rekao da je njegova prognoza prilično mračna, to jest da postoje velike šanse da pobjede zagovornici krute ustavne definicije braka.

Nakon konferencije za novinare, održan je i kraći okrugli stol pod nazivom „Budućnost bez manjina“. Bila je to prilika da predavači Šoa akademije odgovaraju na pitanja i komentare iz publike. A njih je bilo dosta i uglavnom su bili pesimistično intonirani.

Neke posjetitelje sadašnja društvena situacija podsjeća na predratnu Njemačku i zbog toga se nelagodno osjećaju. Neki su izrazili „strah za sve nas i za mlade“. Čulo se također da je mržnje sve više, a Crkva kao da ne čuje što kaže Papa o toleranciji. Ipak, izražene su i nade da će inicijative za ove referendume, u biti kojih je netrpeljivost prema manjinama, poslužiti i kao pouka, dođuše gorka, ali ipak pouka. ✨

Veronika Rešković

TJEDAN IZRAELA

DANI VRHUNSKJE GLAZBE I DRAMSKE UMJETNOSTI

I OVOGODIŠNJA, PETNAESTA PO REDU KULTURNA MANIFESTACIJA POD NAZIVOM TJEDAN IZRAELA, SVOJIM JE BOGATIM I RAZNOVRSNIM PROGRAMOM, OSOBITO ONIM GLAZBENIM, PRIDONIJELA UPOZNAVANJU HRVATSKE PUBLIKE S IZRAELSKOM KULTUROM

Već petnaestu godinu zaredom organizirana je kulturna manifestacija Tjedan Izraela; raznolik ovogodišnji program uključio je pet koncerata, promociju knjige i kazališnu predstavu. Tjedan je započeo svečano u subotu, 23. studenog navečer u Mimari, i

zicije Abrahama Goldfadena i Miriam Takede.

U drugom dijelu večeri s velikim uzbuđenjem i izrazima dobrodošlice dočekan je nastup Mješovitog pjevačkog zbora Židovske općine Zagreb - Lira,

jeve „Va Pensiero“ - osobito su toplo primljene tradicijske pjesme „Hava nagila“, „Durme, durme“ i „Schluf mein kind“ u obradi Emila Cossetta. Sama „Partita Sefardica“ kompozitora Emila Cossetta, uz sjajne soliste - sopranisticu Anu Lice, tenora Tvrtka Stipića i pijaniste Ninu Cossetto i Rolanda Grlice - bila je veličanstvena završnica prve večeri koncertnog programa Tjedna Izraela, što je potvrđeno dugotrajnim aplauzom. Treba napomenuti da članovi Zbora Lira ponovo imaju svoje redovne probe u prostorijama Židovske općine Zagreb.

Nad skicama Eve Akerman

Sutradan, u nedjelju, u auditoriju Židovske općine Zagreb predstavljena je knjiga Eve Akerman „Skice iz dnevnika Eve Akerman“ nakladnika Židovske općine Zagreb i sunakladnika Doma zaklade Lavoslava Schwarza. U uvodu predavljanja Laila Šprajc, ravnateljica Doma zaklade Lavoslava Schwarza i ujedno urednica ove publikacije, izrazila je radost što je ova knjiga kao projekt ostvarena kako bi svjedočila o životu i zbivanjima u

Trio Solenza: Davorka Horvat (sopran), Bruno Phillip (klarinet) i Ivan Batoš (glasovir)

to „dvostrukim koncertom“: u prekrasnoj dvorani nastupio je prvo Trio Solenza, a zatim Mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb - Lira.

U koncertu komornog sastava Trio Solenza sudjelovali su Davorka Horvat (sopran), Bruno Philipp (klarinet) i Ivan Batoš (glasovir). U svom repertoaru oni interpretiraju probranu glazbenu literaturu velikih majstora. Ovaj put to su bili Emil Cossetto, koji je dio svog skladateljskog opusa posvetio obradama tradicionalnih židovskih napjeva Sefarda i Aškenaza, Kurt Weill, njemački skladatelj židovskog podrijetla te Jean-Francois Michel, švicarski glazbenik, koji je inspiriran židovskom obrednom glazbom, pa je izvedena i njegova „Like a Klezmer dance 2012“. Na programu je bila i klezmer glazba Abe Schwarza, tradicionalna glazba Mike Bustyna, a na kraju su izvedene klezmer kompo-

pod dirigentskim vodstvom Roberta Homena. Od dvanaest izvedenih pjesama - od prve, tradicijske, „Erev šel šošanin“ u obradi Emila Cossetta, pa zatim poznate „Ose šalom“ (Nurit Hirš) do svima drage i dirljive Verdi-

Sopranistica Ana Lice, tenor Tvrtko Stipić i dio članova pjevačkog zbora „Lira“

nastavak na sljedećoj strani

Domu, ali ujedno „otkriva autorična razmišljanja o životu“. Autorica ove osebujne knjige s ilustracijama uz svaki crtež daje prigodan komentar. Na promociji je svima ispričala o genezi knjige, od dana kada je počela crtati još u ranom djetinjstvu, pa kada je priredila prvu izložbu svojih crteža uz koju su bile povezane mnoge zgođe i nezgođe, da bi kasnije, u školi, portretirala profesore uvijek sa svojim nezaobilaznim smislom za karikaturu, do povratka svojim crtežima dolaskom u Dom, kojima doprinosi osmišljavanju kvalitetnijeg i ljepšeg života u „trećoj dobi“, unoseći svoj kreativan humor.

Eva Akerman rođena je 1922. godine u Varaždinu, po struci je farmaceut i specijalizirala je medicinsku biokemiju. Studij farmacije prekinuo je Drugi svjetski rat. Odlazi u partizane i tako se spašava od Holokausta. Godine 1945. nastavlja sa školovanjem. Radni vijek provela je u Zadru, radeći u svojoj struci. Od 2005. godine, kada je došla u Dom zaklade Lavoslava Schwarza, sudjeluje u svim kulturnim i zabavnim programima, osobito u tzv. glazbenim slušaonicama (klasična glazba i opere uz predavanja o kompozitorima). Također nastupa

Eva Akerman

u recitalima i scenskim ostvarenjima. Vraća se crtanju i svojim zidnim novinama prati sve proslave i svakodnevicu korisnika i zaposlenika Doma, i to uvijek, kao što se u uvodu njezine knjige ističe, „optimistički, uz vedar duh i životnu radost zrele dobi“.

Nakon uvodne riječi Eve Akerman o tipičnoj klezmer glazbi, „koja iz euforije veselja prelazi u stanje žalosti i plača“, u koncertnom je dijelu nastupio klarinetist Bruno Philipp. On je diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, polazio konzervatorij u Parizu, dobitnik je niza nagrada u zemlji i inozemstvu, godine 2009. položio je audiciju za mjesto solo klarineta Simfonijskog orkestra HRT-a. Svojim je muziciranjem pridonio uspjehu nedjeljne promocije. Na kraju je autorica pozdravljena burnim pljeskom i okružena mnogobrojnim prijateljima i buketima cvijeća.

Na tradicijama sefardske glazbe

U ponedjeljak je program Tjedna Izraela nastavljen koncertom u Mimari pod nazivom Shira u'tfila - nastupom glazbenika iz Srbije, Izraela i Indije. Riječ je o sastavu: Stefan Sablić (vokal i ud), Ivona Munđa (vokal), Elafd Gabbay (kanun), Filip Krumes (violina), Simon Ačifović (klarinet), Srđan Đorđević (kontrabas) i Akash Bhatt (darabuka, bendir, cajon). Prije svake pjesme, koje su na ladinu, slušateljima je ispričan sadržaj i značaj pjesme, te kojom se prilikom izvodila. Tako je, na primjer, Te kero bien paloma (Volim te moja golubice) poznata pjesma iz Sarajeva; En el tu alto palasio i Riad longa su ljubavne pjesme o neuzvraćenoj, neostvorenoj ljubavi; Bayla bayla je pjesma koja se pjeva na vjenčanjima, a Ir me kero madre a Verushalayim (U Jeruzalem, majko, želim poći) pjesma o čežnji za Jeruzalemom. Naime, ovaj višenacionalni ansambl crpi inspiraciju iz raznolike i bogate sefardske glazbe, koja je izraz židovsko-španjolske, osmansko-turske, arapske i balkanske tradicije, uz utjecaj suvremenog flamenca na sefardsku glazbu. Osnivač i voditelj sastava je Stefan Sablić, glazbenik aranžer

i kompozitor, kantor beogradske sinagoge, koji vodi Centar za jevrejsku kulturu i umjetnost u Beogradu. Završio je studij dramske umjetnosti u Izraelu i režirao petnaest kazališnih komada. Sastav Shira u'tfila jedan je od najnagrađivanijih ansambala. Njeguje glazbene napjeve s područja Balkana, Mediterana i Sjeverne Afrike.

Sljedećega dana, u utorak, Tjedan Izraela nastavljen je u Maxi Pubu (na okretištu tramvaja na kraju Zvonimirove ulice). U primjerenom ambijentu za takvu vrstu glazbe održan je koncert jazz i klezmer glazbe grupe HELMUT EISEL TRIO (Klezmer in the Air), koju čine glazbenici iz Njemačke, Norveške i Bosne i Hercegovine. Uz Helmuta Eisela (klarinet), nastupili su Stefan Engelman (kontrabas) i Almir Mešković (harmonika). Njihov uzor je Giore Friedman, klarinetist svjetskog glasa židovskog porijekla, iz Argentine, koji se proslavio kao instrumentalni klezmer solist. Sjedinjujući jazz i klezmer, on pomiče granice ove glazbe. Poznato je da je svaki od nastupa dinamične grupe HELMUT EISEL TRIO jedinstven, unoseći elemente klasike, jazz, tanga i ciganske glazbe. Od 1992. godine vode radionice u Njemačkoj i Izraelu te su nagrađeni za izniman doprinos očuvanju i promoviranju klezmera.

Na blagdan svjetla – svečano i radosno

Petoga dana, na proslavi Hanuke u Židovskoj općini Zagreb okupio se velik broj članova Općine i njihovih prijatelja. A kako je to praznik svjetla, slobode i međusobnog razumijevanja, kada se okupljaju obitelji i prijatelji, članovi Židovske općine Zagreb naročito su bili počašćeni dolaskom Josipa Leke, predsjednika Sabora Republike Hrvatske, Aleksandra Tolnauera, predsjednika Savjeta za nacionalne manjine, kao i mnogih drugih uglednih gostiju iz kulturnog i društvanog života Hrvatske.

Poslije pozdravne riječi predsjednika Židovske općine Zagreb prof. dr. Ognjena Krausa, o Hanuki, jednom

S proslave Hanuke u Židovskoj općini Zagreb: uz predsjednika Općine Ognjena Krausa, dok je pozdravljao prosutne, bili su predsjednik Sabora Republike Hrvatske Josip Leko, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Aleksandar Tolnauer i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević

od najvećih židovskih praznika, govorio je Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj. Zatim je, uz objašnjenje o ulozi šamaša (devete, pomoćne svijeeće u hanukiji), rabin prišao tradicionalnom paljenju svijeeća na hanukiji, u čemu mu je pomogao Josip Leko, sa simbolikom da svijeeće pali najstariji član okupljene obitelji, čestitajući riječima „Hanuka Sameah“ i ističući „zadovoljstvo približavanjem i upoznavanjem Židova i ljudi koji s njima žive“. Nakon toga otpjevana je prigodna molitva-pjesma.

U vedrom i razigranom tonu

Odmah zatim u prepunom auditoriju Židovske općine Zagreb započeo je koncert, organiziran u sklopu programa Tjedna Izraela: nastupila je grupa KONTRA-KVARTET iz Slovenije u sastavu Vesna Čobal (violina), Daliborka Vučković (harmonika), Petar Marić (gitara) i Branko Smrtnik (kontrabas). Članovi ovog glazbenog sastava iz Maribora, dijelom profesionalni školovani glazbenici, rekli su da, iako nisu Židovi, uživaju u obradi i sviranju poznatih tradicionalnih židovskih napjeva (Shalom, Silver Wedding, Galician Sher-Yikhes, Odessa Bulga) s utjecajem romskih i ruskih melodija. Poslije dugotrajnog pljeska na kraju koncertnog progra-

ma, odsviran je dodatak, dvanaesta pjesma, koja je bila uvod u ugodno druženje u Klubu Židovske općine. Budući da je običaj da se na obiteljski blagdan svi okupe oko punoga stola, ovom je prilikom uslijedio domjenak uz tradicionalni falafel, humus, krafne, fritule i košer vino.

U petak je uslijedio predvikend program za mlade u vedrom i razigranom tonu. Festival Tjedna Izraela ugostio je DJ-a Yaniv Tala iz Izraela u zagrebačkom disco noćnom klubu The Room (Hotel Westin), čiji je nastup, pred više od 300 okupljenih, trajao od jedan do četiri sata noću. DJ Yaniv Tal aktivan je na glazbenoj sceni od 1996.godine. Od 2006. stalni je DJ kluba „Die Bank“, koji je središte noćne scene u Münchenu, a od 2011. je glavni direktor Catcup Production - produkcijske kuće u Zürichu.

Veliko finale s Jelisavetom Sablić

Veliko finale Tjedna Izraela bilo je u subotu, 30. studenoga navečer na zagrebačkoj kazališnoj sceni „Vidra“, gdje je izvedena predstava „Gospođa Roza“ s poznatom glumicom Jelisavetom Sekom Sablić u glavnoj ulozi. Ova je zagrebačka premijera nadmašila očekivane najave. Prije nje izvedene su dvije predstave izvan Zagreba – u četvrtak u Čakovcu, a u petak u

Koprivnici. Sudeći po reagiranju publike, čast da bude kruna Tjedna Izraela posve je opravdano pripala predstavi „Gospođa Roza“ prema romanu Romaina Gary-a „Život je pred tobom“. Režiju i adaptaciju potpisuje Stefan Sablić, dok je u naslovnoj ulozi Jelisaveta Sablić, uz mladog Miloša Klanšćeka u ulozi dječaka Mome, a ostale uloge tumače Mladen Andrejević i Bojan Dimitrijević.

Gospođa Roza, Židovka koja je preživjela Auschwitz, bivša prostitutka, živi u siromaštvu, poslije rata pomaže djevojkama koje se bave prostitucijom, prihvaćajući njihovu djecu. Ne primjećujući uopće da radi nešto posebno, gospođa Roza završava svoj život srcem ispunjenim ljubavlju za djecu koju je odgojila, a posebno za malog Muslimana Momu u kojeg upire svoj posljednji pogled i snagu, želeći da on postane dobar i častan čovjek. Kroz sjajne dijaloge, na rubu plača i smijeha, prikazan je život Židovke Roze, kojoj je povjeren mali Arapin Mohamed zvan Momo još dok je imao tri godine, a majku mu je ubio ljubomorni otac Jusuf Kader, jer je bila prostitutka. Radnja je smještena u Francusku, a Rozu progone sjećanja na Holokaust i odvođenje Židova u njemačke logore. U nešto više od sat vremena gledateljima je prezentirana dirljiva životna priča o dječaku i njegovoj hraniteljici i odgajateljici, Židovki koja nosi svu tragediju naroda čiji je pripadnik i malom Muslimanu, koji u svom predpubertetskom dobu, uz svijest o svojoj pripadnosti, začuđuje zrelošću svojih prosudbi i duhovitim komentarima.

Iznad svega je to slojevita priča o ljubavi i mržnji koja je duboko potresla svakog gledatelja, zahvaljujući, dakako, i umjetničkoj interpretaciji glumaca. Na taj način, visoko podignutom ljestvicom kvalitete izvedbi cjelokupnog programa, uz veliki odziv publike, i ove je godine dobro organiziran i uspješno izveden Tjedan Izraela približio Izrael i židovsku kulturu Hrvatskoj i posebno Zagrebu. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

BUDVA: LIMMUD KESHET

POTVRĐENA VRIJEDNOST „SUSRETA UČENJA“

OVOGODIŠNJI „ŽIDOVSKI SUSRET UČENJA“ ORGANIZIRALA JE TEK NEDAVNO OSNOVANA ŽIDOVSKA ZAJEDNICA CRNE GORE, I TO VRLO USPJEŠNO, NA ZADOVOLJSTVO DOISTA VELIKOG BROJA – OKO 500 – SUDIONIKA NE SAMO S PODRUČJA BIVŠE DRŽAVE NEGO I IZ DRUGIH EUROPSKIH ZEMALJA

Crnogorska turistička metropola Budva gostoljubivo je dočekala učesnike ovogodišnjeg židovskog susreta učenja Limmud Keshet. Gosti su došli ne samo iz područja bivše države, oni koje veže zajednički jezik, a one starije i zajednička ljetovanja u "starim dobrim vremenima" njihove mladosti, već je grupa gostiju bila iz Grčke, a nekoliko gostiju je bilo i iz Njemačke. Ugodnom susretu doprinijelo je i toplo, gotovo ljetno vrijeme. U hotelu u neposrednoj blizini slikovitog starog grada Budve i neposredno uz obalu smjestilo se više od 500 gostiju. Ovaj broj učesnika je zaista impresivan, pogotovo kad se uzme u obzir da je veliki broj učesnika morao do Budve putovati i do 12 sati.

Na veliku vrijednost ovakvih susreta ukazuje činjenica da su potpunu organizaciju ovog zahtjevnog skupa na svojim leđima iznijeli mladi kadrovi. Organizacija je bila vrlo dobra. Prija-

va učesnika i predavača, srdačan doček, brza i jednostavna procedura pri smještaju, raspored predavanja, organizacija izleta, sve je protjecalo u stilu "visoke tehnologije" i u najboljem redu. Za to svakako veliku zaslugu ima grupa od desetak mladih volontera iz raznih židovskih općina, koji su se na svakom koraku i mjestu brinuli da učesnici susreta dobiju prave informacije i da se predviđeni program neometano odvija.

Domaćin susreta bila je Jevrejska zajednica Crne Gore. Ova, tek nedavno osnovana židovska zajednica broji razmjerno malo članova, no njena aktivnost je zadivljujuća. Nedavno su otvorene privremene prostorije sinagoge u Podgorici no već uskoro početak će gradnja sinagoge na izvršnoj lokaciji u centru crnogorskog glavnog grada. Dužnost rabina ove zajednice obavlja Luciano Moše Prelević koji je i glavni rabin u Hrvatskoj. Predsjednik zajednice je Jaša Alfandari. Punu podršku razvoju ove nove zajednice u Crnoj Gori pruža vlada te države.

Financijsku pomoć za ovaj susret Židova Balkana dao je "Jewish National Fund" tj. "Keren Kayemet le'Israel" (KKL), ustanova osnovana još davne 1901. godine. Ovoj ustanovi, koja sada pomaže Židovima u cijelom svijetu i ima 45 predstavništava širom svijeta, pri njenom osnivanju osnovni zadatak bio je kupovina zemlje za židovske doseljenike u tadašnjoj Palestini. Danas KKL ima brojne aktivnosti u Izraelu, od pošumljavanja, navodnjavanja, korištenja alternativnih energetskih izvora i očuvanja okoliša.

Limmud Keshet uobičajeno traje tri dana. Prvog dana, četvrtak navečer, bilo je svečano otvorenje susreta, kada su, kako je to gotovo svagdje uobičajeno,

održani pozdravni govori domaćina i pokrovitelja susreta. Sudionici ma se obratio predsjednik Zajednice Židova Crne Gore Jaša Alfandari i predstavnik Vlade Crne Gore. Goste je pozdravio i predstavnik KKL-a.

Limmud je zamišljen tako, da pruža sadržaje svim uzrastima. Za djecu, koja su bila podijeljena u grupe ovisno o uzrastu, bio je organiziran odvojeni program. Odrasli su mogli potražiti neki od mnogobrojnih događaja. Na izbor je bilo od rekreacijske gimnastike u bazenu, plesne radionice, izleta, izložbi, koncerata, filmskih predstava i brojnih predavanja. Predavači su uglavnom bili sami učesnici i tek nekoliko pozvanih gostiju. S obzirom na tako obiman i raznovrstan program, moguće je bilo učestvovati tek u nekim dijelovima ponuđenih događaja.

Organizirani izlet u Ulcinj omogućio je učesnicima da se upoznaju s mjestom u kojem je svoje posljednje godine proveo kontroverzni samozvani "mistični mesija" Šabataj Cvi. On je živio u 17. stoljeću, proučavao je Talmud i kada se proglasio mesijom, mnogi su mu povjerovali. Djelovao je pretežno po turskim gradovima uz Mediteran. Svojim mesijanskim propovijedanjem zamjerio se Turcima, koji su ga prisilili da prijeđe na Islam i ostatak života provede u Ulcinju.

U auli hotela bile su priređene dvije izložbe, obje sadržajno i tehnički vrlo kvalitetno napravljene. Jevrejska opština Zemun priredila je izložbu o pravednicima, prikazala slike i tekst o osobama s ovih prostora koje su dobile medalju Pravednika među narodima. Lea Maestro iz Sarajeva prikazala je izložbu o đakovačkom logoru i logorskom groblju. Tu su prikazani rezultati njenog rada na popisivanju i

uređivanju ovog jedinstvenog groblja na kojem su zabilježena imena žrtava.

Veliki broj predavanja, oko 25, odvijao se vremenski paralelno u tri prostorije. Kratak sadržaj svih predavanja tiskan je u brošuri koju su dobili svi

učesnici. Sve su to bila predavanja s temama iz judaizma, no s mnogo raznolikosti. Moglo se slušati biblijske teme, predavanja o manje ili više poznatim ličnostima iz židovske prošlosti, o suvremenim kretanjima kao i o kulturnim i povijesnim temama.

Učesnici ovog skupa, vjerujem gotovo svi, bili su zadovoljni boravkom i sadržajem ovog sastanka i učenja. Razišli su se sa željom da se nakon godinu dana opet okupe na sličnom skupu, koji će, kako je najavljeno, opet biti u Budvi. ☆

Darko Fischer

SUSRETI I RAZGOVORI

ZAGREPČANI U POSJETU ŽIDOVSKOJ OPĆINI DUBROVNIK

ČLANOVI ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, KOJI SU SUDJELOVALI NA LIMMUD KESHETU U BUDVI, PRIJE POVRATKA U ZAGREB POSJETILI SU DUBROVNIK

Zagrepčani u šetnji Stradunom

Poslije trodnevnog boravka na ovogodišnjem Limmud Keshetu u Crnoj Gori (7. - 9. studenog), u nedjelju, 10. studenog naše smo putovanje završili još jednim prekrasnim doživljajem. Na poziv Dubrovačke židovske općine otišli smo u Dubrovnik posjetili Općinu, razgledali sinagogu i Židovski muzej. Na gostoljubivom i srdačnom pozivu i posebno na upoznavanju s poviješću Židova u Dubrovniku moramo zahvaliti dr.sc.Sabrini Horović, predsjednici Židovske općine Dubrovnik i dr. Sonji Horović, koje su nam omogućile da u nekoliko sati vidimo i doživimo Dubrovačku židovsku općinu koja je i dio dubrovačke kulturne baštine.

Imali smo priliku, neki od nas prvi put, vidjeti dubrovačku sinagogu, koja je poznata kao druga najstarija sinagoga u Europi. Dubrovačka sinagoga u Žudioskoj ulici (nekadašnjem židovskom getu), u središtu stare dubrovačke gradske jezgre, najstarija je sefardska sinagoga. Potječe iz 1408. godine, a osim što je od 15. stoljeća židovski vjerski objekt, sada je tu i muzej koji govori o povijesti Židova u Dubrovniku. Kako se u Dubrovniku u 16. stoljeću broj Židova povećao, dubrovačke su im vlasti 1546. godine dodijelile jednu ulicu unutar gradskih zidina, što je bio početak stvaranja dubrovačkog geta. U 19. stoljeću, u doba Autrougarskog carstva, doseljavaju Židovi Aškenazi iz Srednje Europe, pa

se otada u sinagogi održavaju sefardsko-aškenaski vjerski obredi. Značajno je da su 1652. godine dubrovački Židovi kupili zemlju za svoje groblje izvan zidina, a u 19. stoljeću kupili su novi teren na koji su preselili staro groblje, pa je ta nova lokacija i danas u funkciji i o tom židovskom groblju vodi brigu današnja Židovska općina Dubrovnik. Od 87 Židova, koliko ih je živjelo u Dubrovniku prije Drugog svjetskog rata, 24 su sudjelovala u antifašističkoj borbi. Od njih su šestorica poginula. Kao žrtve Holokausta stradalo je 27 dubrovačkih Židova; njihova su imena na memorijalnoj ploči u Židovskom muzeju.

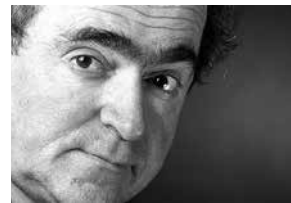
Danas Židovska općina Dubrovnik ima 45 članova. Mnogi turisti prilikom dolaska u Dubrovnik posjećuju Židovsku općinu koja kao vjerski i kulturni spomenik proširuje na neki način bogatu turističku ponudu Dubrovnika. U obilasku prostorija uočili smo uokvireno priznanje koje glasi: „Gradsko vijeća grada Dubrovnika dodjeljuje nagradu Dubrovačkoj židovskoj općini za doprinos stvaranju raznolikosti i bogatstva dubrovačke baštine i njegova identiteta, na Dan sv. Vlaha, 3. veljače 2005.“ Zahvaljujući dragim domaćicama bio je to nezaboravni posjet Dubrovniku, a sve je završilo ugodnim druženjem u konobi „Dundo Maroje“. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica.

ZAGREB: TJEDAN IZRAELSKOG FILMA

ODRŽANA VISOKA RAZINA PROGRAMA

VELIKI JE ADUT OVOGODIŠNJEG TJEDNA IZRAELSKOG FILMA U ZAGREBU BIO SVAKAKO TO ŠTO SU U PROGRAMU BILI I POSVE NOVI FILMOVI KOJI UPRAVO ŽANJU USPJEHE I UBIRU NAGRADE NA FESTIVALIMA ŠIROM SVIJETA

Piše Nenad Polimac

Tjedan izraelskog filma – održan od 1. do 6. prosinca u zagrebačkom kinu Europa – započeo je odlično, jer su za otvaranje odabrana dva ostvarenja koja su u toj sezoni postigla izniman uspjeh: „Lov na slonove“ bio je hit u izraelskim kinima, a „Veliki zli vukovi“ na

SASSON GABAI MONI MOSHONOV AND PATRICK STEWART

HUNTINGELEPHANTS

THE STORY OF THREE OLD MEN, A CLEVER KID AND A BANK THAT JUST HAD TO BE ROBBED.

međunarodnoj festivalskoj sceni. Prvi je režirao Reshef Levi, tamošnjoj publici poznat kao jedan od tvoraca popularne serije „Posrednik“, koja je u četvrtoj sezoni, a njegov film demonstrira upravo tu vrlinu vještog komuniciranja s gledateljem.

„Lov na slonove“

Protagonist „Lova na slonove“ je 12-godišnji Yonathan (Gil Blank izvrstan je u svom prvom nastupu pred kamerama), čiji je otac, šef osiguranja u banci, preminuo na radnom mjestu, a zbog okolnosti u kojima je umro, njegova obitelj ne može dobiti primjerenu nadoknadu. Dječak je očajan kada njegova majka (Yaël Abecassis) iz nužde, a donekle i sujete, prihvaća udvaranja direktora banke (Moshe Ivgy zvijezda je serije „Posrednik“), pa se obraća za pomoć djedu (Sasson Gabai stekao je i međunarodnu reputaciju glavnom ulogom u nagradi-

vanom „Posjetu orkestra“), koji se svojedobno odrekao preminulog sina. Djed živi u staračkom domu, koji postaje glavno poprište zbivanja, jer tamo na Yonathanovu inicijativu počinje priprema pljačke banke, bezdušne institucije koja se pokazala pogubnom po njegova oca.

Sudionici su još djedov najbolji prijatelj Nick (Moni Moshonov također je poznati izraelski glumac) te novi stanar doma, osiromašeni engleski lord, inače neuspješni glumac (sir Patrick Stewart pristao je na angažman jer mu se dopalo kako je uloga napisana), zapravo brat djedove supruge, koja je također u domu, ali leži u koma u stacionaru.

Reshef Levi inventivno je složio komediju kojoj glavni ton daje starija generacija, ali u njoj ima i dovoljno prostora za mlađu; gorki židovski humor prožima međudnose likova, dok su podsjećanja na povijest

„Lov na slonove“: umirovljenik iz staračkog doma kao pljačkaš banke

urnebesna: djed i engleski lord glože se ne samo oko nasljedstva nego i po povijesnim pitanjima, iz razdoblja borbe za osamostaljenje Izraela. „Lov na slonove“ na rubu je da prijeđe granicu lokalnog proizvoda, zasad još nije dobio međunarodnu distribuciju, no ne bi iznenadilo da se uskoro pojavi holivudska verzija tog filma, koja neće vjerojatno biti tako smiješna i sočna poput originala.

Uostalom, izraelska je televizija dosad iznjedrila dvije međunarodno uspješne franšize, najprije je „Na terapiji“ Nira Bergmana dobila nekoliko svjetskih inačica,

između ostalih i hrvatsku, a zatim je „Ratni zarobljenik“ Gideona Raffa prerađen u sjajnu američku seriju „Domovina“: kinematografija tek treba pokušati takav podvig.

„Veliki zli vukovi“

„Veliki zli vukovi“ Aharona Keshalesa i Navota Papushada, tandema koji je stekao solidnu reputaciju horor prvijencem „Bjesnilo“, već imaju međunarodni odjek zahvaljujući pohvali Quentina Tarantina, koji je taj film proglasio najboljim ostvarenjem 2013. godine. Britanska i američka kino distribucija je ugovorena, a zahvaljujući DVD tržištu i prodaji televizijama film će zasigurno obići svijet. Početkom jeseni u američkim se kinima pojavio hvaljeni triler „Zatočene“, holivudski debi talentiranog kanadskog filmaša Denisa Villeneuvea („Zgarišta“ su mu nominirana za Oscara), čiji je protagonist ojađeni otac (Hugh Jackman), kojem su oteli kćer, pa nakon što se policija pokaže neučinkovitom on sam uhvati i zatvori osumnjičenog i nastoji od njega nasiljem iznuditi priznanje. Villeneuveov film ima vrlo sličnu priču kao i „Veliki zli vukovi“: i tu je u pitanju otmica djevojčice i procjena roditelja da se jedino privatnim istjerivanjem pravde nešto može postići, no kako je taj film imao premijeru još u travnju na njujorškom Tribeca film festivalu, pravo prvenstva bi trebalo biti na strani izraelskog ostvarenja.

Ipak, budući da je scenarij „Zatočenih“ godinama čekao na realizaciju, bolje je ne upuštati se u rasprave o originalnosti, jer je takvih podudaranja tema u novije doba bezbroj. Između ta dva filma, međutim, velika je razlika. „Zatočene“ su od početka do kraja izrazito mračan film, dok „Veliki zli vukovi“ u mučnu priču ubrizgavaju velike doze crnog humora: to je vjerojatno i razlog Tarantinovoj pohvali, budući da se i on sam služi sličnom umjetničkom strategijom. Tako otac zdvaja da je sam kriv za otmicu, jer umjesto da ode u školu po kćer, popustio je seksualnom umijeću svoje tajnice. Kada ga pak u skrovištu gdje se odigrava mučenje pronade njegov vlastiti otac, u prvi mah pomislimo da će on slučaj prijaviti policiji, no taj se pridružuje iznuđivanju priznanja – i to let lampom – želeći se podsjetiti „nezaboravnog“ iskustva, dok je kao izraelski vojnik radio takve stvari arapskim zarobljenicima. Keshales i Papushado moderni su i prilično drski filmaši koji vješto propituju granice dozvoljenog na filmu i u tome je glavni razlog da su „Veliki zli vukovi“ takav hit na međunarodnoj sceni.

„Voditelj kadrovske službe“

Velik je adut ovogodišnjeg Tjedna izraelskog filma što je uspio uvrstiti u program ovako friške naslove, jer ponekad treba pričekati i nekoliko godina da se prestižni izraelski film prikaže u Zagrebu. Tako nam organizatori još uvijek duguju izvršnu dramu Rame Buhrstein

„Obećana nevjesta“, nagrađenu 2012. u Veneciji, koja se tek ovog prosinca počela prikazivati u kinima u Velikoj Britaniji, a u nas smo je mogli dosad vidjeti jedino u Splitu na Festivalu mediteranskog filma, održanog početkom lipnja. Vjerojatno nećemo tako skoro vidjeti ni ovogodišnji najbolji film po izboru Izraelske filmske akademije, „Betlehem“ Yuvala Adlera, koji će po svoj prilici najprije na neki od domaćih festivala. Osim toga, neki od prestižnijih filmova, poput „Fusnote“ Josepha Cedara, nađu se i u hrvatskoj distribuciji, ponešto premijerno prikaže i zagrebački Festival židovskog filma, tako da Tjedan izraelskog filma zbilja mukotrпно ali uspješno održava visoku razinu svoga programa.

Od dugova nam je ovom prigodom vratio „Voditelja kadrovske službe“ Erana Riklisa, dobitnika pet nagrada Izraelske filmske akademije 2010. godine, oporu humoru dramu o kadroviku uspješne pekare (igra ga Mark Ivanir, izraelsko-američki glumac s međunarodnom karijerom), koji dobije neugodan zadatak da otprati iz Jeruzalema tijelo umrle zaposlenice, inače emigrantice, u njezinu domovinu. Filmskih zapleta s prijevozom ljesova preko granice već smo se nagledali, no Riklis (poznat po nagrađivanim filmovima „Limunovo drvo“ i „Sirijska nevjesta“) vješto nalazi pravi ton u priči koja se mogla sunovratiti u farsu, pogotovo kad se dozna da je pokojnica mogla pristati na sve, osim na to da je pokopaju tamo gdje je rođena. Jedini je minus što je film već prikazan na HRT 3, no ipak ga nije bilo loše vidjeti na velikom ekranu.

„Večeras“

Cjelokupni program bio je dobro izbalansiran, ali uz jedan prigovor: dva filma o umjetnicima uličnih grafita, od kojih nijedan nije bio izuzetan – ni „Čuda“ renomiranog Avija Neshera niti „Sporiye od otkućaja srca“ Yanaia Zicholtza – ipak su bila previše, tako da se u grupi ostvarenja namijenjenih mlađoj publici bez teš-

„Večeras“: dvoje mladih u uzaludnoj potrazi za parkingom u Tel Avivu

nastavak na sljedećoj strani

koća izdvojio film „Večeras“, snimljen 2011.: realizator video spotova Roi Werner imao je poprilično težak zadatak ne ugnjaviti gledatelja komedijom koja se uglavnom odigrava u jednom automobilu, dok dvoje protagonista (vrlo dopadljivi glumci Keren Berger i Yaron Brovinsky) uzaludno traže parking prostor u Tel Avivu, kako bi seksom na jednu noć okrunili poznanstvo u disco klubu; međutim, dobro se izvukao. Film mu je zabavan, ima dobar dramski ritam, redatelj zna prekinuti scenu koja bi se mogla previše razvući, a nešto manje od devedeset minuta prođe iznimno ugodno.

„Igor & putovanje ždralova“

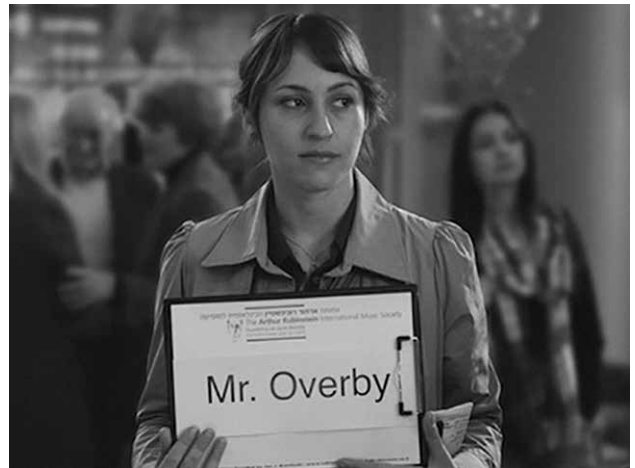
Filmove za djecu – koje izraelska kinematografija redovno proizvodi – reprezentirala je izraelsko-njemačko-poljska koprodukcija „Igor & putovanje ždralova“ u režiji Bjelorusa Jevgenija Rumana, simpatična priča o klincu čiji su roditelji, ruski državljani, rastavljeni, međutim, problemi nastanu kad majka odluči emigrirati u Izrael. Zahvaljujući ocu, mali se Igor (vrlo izražajni Itai Shcherback imao je epizodu i u „Lovu na slonove“) zainteresirao za ždralove, koji uoči zime lete prema toplijim krajevima: najprije naprave pauzu u Izraelu, a zatim nastavljaju prema Africi. Uz čari flore i faune u film je utkano i ponešto socijalne zbilje (Izrael po mnogo čemu nije obećana zemlja, a ni prilagođavanje novoj sredini kod mališana nije jednostavno, osobito kada su vršnjaci prema njima bešćutni), pa se cjelina dobro drži i u usporedbi sa sličnim ostvarenjima iz Zapadne Europe i Amerike. Bio bi to dobrodošao prilog HRT-ovom dječjem programu.

„Dobrodošli i...naša sućut“

Od tri srednjometražna igrana filma vrijedi izdvojiti polusatnu komediju „Dobrodošli i...naša sućut“, koja koristi istu dosjetku kao i film našeg Tomislava Radića „Što je Iva snimila 21. listopada 2003.“: sva zbivanja zabilježena su video kamerom, koju je mali protagonist upravo dobio na poklon. Njega ne vidimo ni u jednom trenutku, ali nema ni razloga, jer su događaji ispred objektiva tragikomični i povremeno urnebesni: film se odigrava 1991., dječakovi roditelji odlučili su poput stotine tisuća sunarodnjaka napustiti Rusiju i emigrirati u Izrael, no s njima je i teta, koja je putem umrla. Kako će je propustiti izraelski ured za useljavanje i o čijem će trošku biti obavljen pogreb glavna je tema filmića, koji je kao svojevrsnu društvenu satiru režirao Leon Prudovsky, poznat po komediji „Pet sati od Pariza“, prikazanoj na jednom od ranijih Tjedana izraelskog filma: i redatelj je sam kao dječak emigrirao s roditeljima u Izrael.

„Aya“

Najbolji je svakako 40-minutni film „Aya“ Michala Breziza i Odeda Binnuna: naslovna je junakinja mlada

„Aya“: nagrada Izraelske filmske akademije za najbolji kratki film

žena (Sarah Adler) koja je u zračnoj luci iz hira odlučila izigravati vozačicu glazbenog stručnjaka (poznati danski glumac Ulrich Thomsen), suca na pijanističkom natjecanju „Rubinstein“ u Jeruzalemu. Kao i u filmu „Večeras“, i ovdje se glavina radnje odigrava u automobilu, a zahvaljujući suptilnom psihološkom profiliranju, svjedoci smo približavanja i udaljavanja dvoje vrlo različitih likova. „Aya“ je s razlogom ove godine dobila nagradu Izraelske filmske akademije za najbolji kratki igrani film.

Izrael: Kućno kino

Od dokumentarnih filmova izvrstan je bio cjelovečernji „Izrael: Kućno kino“ u kojem je Eliav Lilti napravio pravi podvig skupivši na stotine 8mm, 16mm i super 8mm kućnih uradaka, nastalih u rasponu od 1930. pa

„Izrael: Kućno kino“: dokumentarac koji slike iz obiteljskog albuma koristi kao povijesnu kroniku

do 1977., i uz njihovu pomoć ispričao vrlo osobnu povijest svoje zemlje: našao je sugovornike čiji su bake i djedovi, roditelji ili oni sami snimili te filmove, od kojih neki pokazuju obiteljske rituale, drugi važne političke događaje, poput osnutka izraelske države, a treći ratna zbivanja. Ima tu i gorkih zgoda, poput priznanja da su se neki od Židova koji su u Izrael stigli iz Švi-

carske smatrali prevarenima, jer su se iz bogate zapadnoeuropske države preselili u siromašnu, „barbarsku“ zemlju. Nevjerojatnim se čine prizori iz Ness Ziona, grada koji je 1948., nakon kratkog izraelsko-arapskog rata, preko noći napustilo njegovo arapsko stanovništvo: amaterska kamera je snimila i rušenje tamošnje džamije s minaretom, koje su neki odobravali, a neki ne. Slika je podjednako fascinantna, kao i glasovni komentari, pa se film gleda s velikim zanimanjem.

Najdojmljivija je završnica u kojoj se ustvrdi da je kućno kino sačuvalo nepatvorenu istinu o uzburkanom razdoblju prve polovice i sredine sedamdesetih godina: još mlada izraelska televizija suviše je frizirala vijesti da bi ih se danas smatralo autentičnim. Jedan je svjedok snimio kako izraelski borbeni zrakoplov Phantom ruši egipatski MIG, drugi leševe na bojnopolju, no čak su i benigni prizori politički nabijeni: kada se pokaže kako izraelski vojnici igraju nogomet s arapskim djecom, slijedi konstatacija kako dva-tri desetljeća kasnije to više ne bi bilo moguće.

„Rastrgan“

Snažan je dojam ostavio i 72-minutni dokumentarac „Rastrgan“: Poljak Romuald Waszkinel imao je 17 godina kada je odlučio postati svećenik, time baš nije oduševio svoga navodnog oca, no u 35. godini doznao je da je zapravo Židov, pravim imenom Jaacov Wexler, da ga je biološka majka predala Poljakinji Emiliji Waszkinel, koja ga je odgajala kao svoga sina: roditelji su mu zajedno s bratom ubijeni u logorima smrti.

Romuald je tada već bio ugledni svećenik, kasnije je i predavao filozofiju na katoličkom sveučilištu u Lublinu, međutim, sada se našao razapet između dva svijeta. Prije nije toliko obraćao pažnju na antisemitizam u suvremenoj Poljskoj, no odjednom ga je počelo iznimno smetati što ga prepoznaje u tv-emisijama koje gledaju milijuni gledatelja, pa ga nazire čak i u crkvenim propovijedima. Antisemitizam je poput znaka „pušenje zabranjeno“: istaknut je svuda, ali usprkos tome svi puše.

U 67. godini odlučio je otići u Izrael, naučiti hebrejski i proučavati talmud. Na probleme je naišao već na početku: u religioznom kibucu koji je odabrao za svoje odredište nisu bili oduševljeni pustiti ga bar na nedjeljnu misu u obližnji katolički samostan. Ustrajao je, iako je počeo preispitivati svoju odluku.

U međuvremenu je svladao hebrejski, ali izraelsko državljanstvo još nije dobio. Možda to prije uspije Kinezima koji su zajedno s njime studirali u kibucu. U Poljsku se ne želi vratiti. Ne namjerava ni zaboraviti vjeru u kojoj je odgajan.

Ronin Kertsner napravila je impresivan posao: uspjela je snimiti njegov dirljiv oproštaj s uršulinkama u sa-

mostanu kod Lublina i tako se približila svom protagonistu da je on u nekoliko navrata bez zadržke zaplakao pred kamerama.

Još 2001. redateljica je snimila dokumentarac „Tajna“: u njemu se bavila Židovima koje su spasile poljske obitelji i koji su tek puno kasnije doznali za svoje pravo podrijetlo. Romuald Jaacov Waszkinel Wexler jedini je među njima postao katolički svećenik.

„Balada o jecajućem proljeću“

Najugodnije iznenađenje Tjedna izraelskog filma za mene je bila „Balada o jecajućem proljeću“ Bennyja Toratyja, ovjenčana 2012. s četiri nagrade Izraelske filmske akademije (za glazbu, zvuk, scenografiju i kostime).

Teško je žanrovski odrediti film koji vrluda između melodrame, mjuzikla i špageti vesterna, no bolje je time se ne zamarati nego bez predrasuda uroniti u priču koja se odigrava u neodređenom vremenu i prostoru. Ostarjelog glazbenika Yossefa Tawilu (Uri Gavriel) posjeti mladi Amram (Dudu Tassa), sin njegova najboljeg prijatelja Avrama, i zamoli ga da ponovno okupi orkestar koji bi ocu na umoru izveo njihovu zajedničku skladbu (po njoj je film i naslovljen).

Yossek je nekad bio vođa „Tirkiznog ansambla“, koji se raspao prije 20 godina, nakon što je na turneji kombi s njegovim članovima pao u provaliju, dvojica su poginula, a pjevačica je ostala bogalj. Za volanom je bio Yossek, zbog krivnje za udes završio je u zatvoru, ali poslije više nije htio javno svirati. Zbog toga nevoljko prihvaća Amramovu molbu, no umirućeg treba poslušati, pa započinje potraga za glazbenicima.

Zahtjevna publika štošta bi mogla prigovoriti filmu koji nema ništa protiv sentimentalnosti i svakojakih pretjerivanja, međutim, onaj tko s time nema problema bit će iznimno zadovoljan.

„Balada o jecajućem proljeću“ doima se poput stare razglednice koja podsjeća na danas zaboravljene instrumente i komade namještaja, a istodobno je i bajkovita priča u kojoj odasvud iskrsavaju gorostasi dobra srca, svakojaki zlikovci i krasotice u svemu ravnopravne muškarcima.

Glazba je glavni razlog da ovaj film nikako ne propušte: pripada žanru zvanom Mizrahi, proširili su ga u Izraelu arapski imigranti, ima tu utjecaja odasvuda, ali se pjeva na hebrejskom. Skladatelj Mark Eliyahu ukrstio ju je s orkestracijom tipičnom za špageti vesterne (Ennio Morricone, Luis Enrique Bacalov i Bruno Nicolai glavni su autori) i dobio fascinantnu zvučnu hibrid koji se efektno nadovezuje na sliku. „Balada o jecajućem proljeću“ još nije ostvarila pravi međunarodni proboj, no taj joj ne bi smio izmaći. ✨

GALERIJA IVO I MILAN STEINER

IZLOŽBA IZRAELSKE FOTOGRAFKINJE SHAI GINOTT

SVOJE POSVE ORIGINALNE FOTOGRAFIJE, POPUT IMAGINARNIH KRAJOLIKA, IZRAELSKA FOTOGRAFKINJA SHAI GINOTT DOSADA JE IZLAGALA NA NIZU SAMOSTALNIH I SKUPNIH IZLOŽBI ŠIROM SVIJETA

Veleposlanik Yosef Amrani, predsjednik Općine Ognjen Kraus i voditeljica Galerije Darija Alujević otvaraju izložbu

„Od početka“ naziv je izložbe izraelske fotografkinje Shai Ginott otvorene 18. prosinca u Galeriji „Milan i Ivo Steiner“ Židovske općine Zagreb. U ime suorganizatora, izložbu je otvorio veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Yosef Amrani. U pozdravnom govoru, veleposlanik Amrani istaknuo je važnost suradnje sa Židovskom općinom Zagreb i razvijanja mostova između Izraela i Hrvatske. „Imat ćemo zajedničkih aktivnosti i u buduću“, rekao je veleposlanik Amrani i svima zaželio sve najbolje u 2014. godini.

Izložbu „Od početka“ čini tridesetak fotografija s motivima prirode. Riječ je o imaginarnim krajolicima, fotografijama koje su nastale preklapanjem dviju slika, koje potom čine novi motiv. U materijalima za izložbu se navodi da su „sve fotografije snimljene u Izraelu, u pustinji Negev, na obali Mediterana, Galilejskog jezera i Mrtvog mora, u šumama Galileje i na snježnim vrhovima planine Hermon, u vrijeme toplih i suhih ljeta, za kišne i hladne zime, u doba selidbe ptica i buđenja prirode u proljeće“. No, promatrač slika to će teško prepoznati, jer se ne radi o pejzažnim fotografijama, nego slikama koje naglašavaju određen motiv – boju, dio biljke, konturu kamena ili drveta... One u kombinaciji sa sličnim ili čak potpuno različitim motivom s druge fotografije čine novu cjelinu. Svaka izložena fotografija popraćena je i citatom iz Biblije. Fotografije za ovu izložbu preuzete su iz knjige „Razmišljanja“ koju je 1999. godine izdalo izraelsko Ministarstvo obrane.

Izložba je u Zagreb stigla nakon što je ljetos bila prikazana u Puli, u galeriji Cvajner, u sklopu festivala „Čarolija Izraela, ljetu u Istri“. Fotografije Shai Ginott bit će sljedeće godine izložene u Galeriji Fotokluba Split. Fotografkinja Ginott rođena je 1958. godine u Jeruzalemu. Karijeru je započela 1984. kao službena fotografkinja Izraelske uprave

za nacionalne parkove. Radovi su joj objavljeni su u mnogim časopisima, novinama i knjigama. Izlagala je na više samostalnih i grupnih izložbi u Izraelu i inozemstvu, među ostalim, u Londonu i Tokiju. Do sada je objavila šest knjiga fotografija u kombinaciji s poezijom, za što je višestruko nagrađivana.

Fotografski razvoj Shai Ginott obilježila je i bolest njezine kćeri, što je u mnogome odredilo njezin budući odnos prema fotografiji. Djevojčici je 1997. godine bio dijagnostičan autizam. Shai Ginott je tada odlučila da svojim stvaralaštvom pomaže tako oboljeloj djeci. Od fotografkinje prirode i krajolika, postala je angažirana fotografkinja koja na taj način pokušava pomoći oboljeloj djeci i njihovim obiteljima. Shai Ginott vjeruje da upravo fotografija ima snagu u podizanju društvene svijesti i borbi protiv društvenih predrasuda.

Fotografijom i preko nje Ginott nastoji okupiti obitelji oboljele djece i svoje prijatelje da zajedno - izložbama, radionicama i predavanjima - utječu na politiku vlade prema potrebama i pravima autistične djece.

Shai Ginott radi i na kampanjama promocije Izraela, pa je tako sudjelovala u izradi niza plakata s motivima modernog Izraela – na temu prirode, okoliša, arhitekture... Kreatorica je i voditeljica mnogih fotografskih radionica za početnike, ali i za uznapredovale ljubitelje fotografije.

Dio svojih aktivnosti Shai Ginott posvećuje obogaćivanju turističke ponude Jeruzalema. Posjetitelji tog grada, u njezinom društvu i uz njezino stručno i profesionalno vođenje, mogu doživjeti i fotografirati Jeruzalem „njezinim očima“. ✨

Veronika Rešković

HRVATSKI GLAZBENI ZAVOD

KONCERT U SPOMEN NA DRAGANA PLAMENCA, MUZIKOLOGA SVJETSKOG GLASA

TRIDESETA OBLJETNICA SMRTI DRAGANA PLAMENCA (KARLA SIEBENSCHINA), ZAČETNIKA SUVREMENE HRVATSKE MUZIKOLOGIJE, U ZAGREBU OBIJELJEŽENA KONCERTOM POD NASLOVOM „ZVIJEZDO SJAJNA“

Koncertom „Zvijezdo sjajna. Barokne rezonance dalmatinskih katedrala“ Hrvatski glazbeni zavod obilježio je 14. prosinca tridesetu obljetnicu smrti Dragana Plamenca (1895.-1985.), muzikologa svjetskog glasa, skladatelja i sveučilišnog profesora. Program s djelima Ivana Marka Lukačića, Tomasa Cechinija i Vinka Jelića, majstora hrvatskog glazbenog ranog baroka, izveo je ansambl Responsorium, specijaliziran za izvođenje vokalnih i instrumentalnih djela renesanse i ranog baroka, na replikama povijesnih glazbala.

Naslov koncerta, „Zvijezdo sjajna“, potječe iz moteta „Splendida stella matutina“ istarskog kompozitora Gabriela Pulitija s kraja 16. i početka 17. stoljeća, a mogao bi možda i podsjećati na obiteljsko ime Siebenschein (Sedam svjetala, odnosno, menora), koje je Dragan/Karl već u mladosti zamijenio pseudonimom Plamenac. Njegov djed inž. Josef/Josip Siebenschein (Hranice, Moravska 1836. - Zagreb 1908.) bio je predstojnik Izraelitske bogoštovne općine Zagreba u dva navrata (1873. - 1881. i 1891. - 1907.), zaslužan za njezin razvoj i napredak u doba modernizacije, cijenjeni građevni poduzetnik i dugogodišnji gradski zastupnik. Njegov sin i Draganov otac, dr. Robert Siebenschein (Zagreb 1864. - Zagreb 1938.), odvjetnik, također gradski zastupnik i predstojnik Općine (1912. - 1919.), bio je trideset devet godina član ravnateljstva Hrvatskog glazbenog zavoda i njegov ravnatelj od 1919. do 1929. godine. Zahvaljujući muzikalnome ocu, Karl je od malena živio s muzikom. „U doba Plamenčeva djetinjstva“, piše u koncertnoj knjižici muzikolog, akademik Ennio Stipčević, autor zamašne studije o Plamencu u knjizi „Glazba u Dalmaciji u 16. i 17. stoljeću“ (1998.), „Zagreb je bio tipični mitteleuropski grad. Kuća obitelji Siebenschein resila je jedan od trgova u središtu grada (riječ je o elegantnoj dvokatnici na Cvjetnom trgu, na uglu s Preradovićevom ulicom). Karl Siebenschein već je u najranijem djetinjstvu solidno naučio engleski, francuski, njemački i talijanski, a kasnije i latinski jezik. U mladenačkoj dobi počeo se potpisivati pseudonimom Plamenac (...), pa je tako 1915. potpisao u vlastitoj nakladi objavljene ‘Trois poèmes de Charles Baudelaire’, ciklus ekspresionističkih popijevaka za glas i klavir.“

Nakon studija prava na zagrebačkom Sveučilištu studirao je kompoziciju u Beču i Pragu (tamo i klavir), muzikologiju u Parizu i Beču, doktorirao 1917. na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a 1925. u Beču s temom „Johannes Ockegham kao skladatelj moteta i chasona“, čime je posvjedočio interes i orijentaciju na tzv. ranu glazbu. Izdanjima Ockegha-

Dragan Plamenec (snimio Milan Pavić, Zagreb, 1980.).

movih djela, potom i drugih djela europskog kasnog srednjeg vijeka i renesanse, Plamenec je već u međuratnom razdoblju stekao glas muzikologa istraživača. Stipčević: „U svojim otkrićima slabo poznatih starih muzikalija očitovao je upornost i domišljatost, dostojne pravog detektiva. Po tim svojim kvalitetama ostao je upamćen do danas.“

No osim što je bio zaslužan za otkrića i predstavljanje djela europske srednjovjekovne i renesansne muzike, Plamenec se upisao u povijest hrvatske glazbene historiografije kao rani i jedan od najvećih istraživača. Od 1925., kad se zaposlio u Beču kao asistent dirigenta Brune Waltera, počeo je u velikim europskim bibliotekama istraživati stariju hrvatsku glazbu i pronašao niz nepoznatih tiskanih djela renesansnih i baroknih kompozitora. Vrativši se u Zagreb, postao je prvi predavač muzikologije na Sveučilištu. Ponovno Stipčević: „Razdoblje docenture na zagrebačkom Sveučilištu (1928.-1939.) bilo je presudno u Plamenčevu proučavanju starije hrvatske glazbe. Tih godina on intezivno obilazi glazbene arhive u Dalmaciji, a u potrazi za rukopisima i tiskovinama posjećuje europske knjižnice i glazbene zbirke. I naposljetku, nakon više godina temeljitih istraživanja, krajem 1934. u zagrebačkom dnevnom listu ‘Obzor’ objavljuje članak ‘Nepoznat hrvatski muzičar ranog baroka. Ivan Lukačić (1574 -1648) i njegovi moteti’. Taj je novinski članak bio

nastavak na sljedećoj strani

prihvaćen kao prvorazredni kulturni događaj, muzikološko otkriće dotad bez presedana u Hrvatskoj.“

Sljedeće, 1935. godine, na dan 19. prosinca, Plamenac je u Hrvatskom glazbenom zavodu održao koncert „Iz hrvatske muzičke prošlosti. Svjetovna i duhovna djela 16. i 17. stoljeća“, na kojem je dirigirao, izvodio na klaviru basso continuo te održao uvodno predavanje. Prvi su put u uzornoj izvedbi nakon više stoljeća predstavljena dotad nepoznata, vrhunska djela renesansne i ranobarokne glazbe. Nakon koncerta bilo je promovirano notno izdanje „Ivan Lukačić. Odabrani moteti (1620.)“, prvo kritičko izdanje tog hrvatskog skladatelja. „Nije pretjerano reći“, piše u uvodu knjižice Ennio Stipčević, „da u hrvatskom glazbenom životu nakon tog koncerta ništa više nije bilo isto.“ Taj je koncert bio inspiracija za program memorijalnog koncerta u prosincu 2013. godine.

Do 1938. godine Plamenac je predstavio četrdesetak dotad nepoznatih renesansnih i baroknih glazbenih djela, objavio niz studija, mnogo predavao, tako je da „iz temelja promijenjena predodžba o hrvatskoj glazbi, pomaknuti su počeci umjetničke hrvatske glazbe za nekoliko neslućenih stoljeća unatrag“ (Stipčević). Drugim riječima, s Plamencom počinje suvremena hrvatska muzikologija.

Potkraj 1938. Plamenac nije bio pozvan na komemoraciju Ivanu Lukačiću u Splitu. „Bauk nacističke histerije sve je više zahvaćao Europu“, objašnjava Stipčević. Na poziv Američkog muzikološkog društva, Plamenac je 1939. oputovao u Sjedinjene Američke Države, održao na međunarodnom kongresu u New Yorku predavanje o renesansnoj glazbi u Dalmaciji, čime je, po Stipčeviću, starija

hrvatska glazba prvi put uključena u svjetsku stručnu literaturu. Plamenac je proveo život kao sveučilišni profesor na više uglednih američkih sveučilišta (Illinois, Pittsburgh, California), a sredinom 1960-ih ponovno se javlja u hrvatskoj muzičkoj publicistici. Umro je na putovanju u Poljsku, u nizozemskom gradiću Ede. U Americi je Plamenac imao impozantnu zbirku, oko 5000 naslova, oko 700 nota, 600 kolutova mikrofilmova, dvanaestak rukopisa, među njima raritetne primjerke knjiga i partitura. Ta je zbirka prema Plamenčevu ugovoru sa Yaleom poslije njegove smrti pohranjena na tom glasovitom sveučilištu.

Zagrebu i Hrvatskoj, piše u uvodu Lukačićevih moteta u Plamenčevu izdanju iz 1936. kritičar i kasniji sveučilišni profesor Ivo Hergešić, ipak se nije otuđio, a tu publikaciju ne obilježava samo kao „zanimljivu znanstvenu i umjetničku dobit, nego i kao patriotsko djelo“. Dragan Plamenac u Zagrebu i Hrvatskoj nikada nije izgubljen iz vida, njegovim djelom bavili su se najvažniji muzikolozi, a Hrvatski glazbeni zavod ovim mu je koncertom na najljepši način odao priznanje za njegov rad. Čini se, da za to i nema boljega mjesta: Plamenac ga je na tragu svog oca, Roberta Siebenscheina, ali i kao centar muzičkog života Zagreba, izabrao kao mjesto svojih koncerata, tu je kao kritičar pratio muzička zbivanja, uređivao hrvatsku glazbenu baštinu i susretao se s pripadnicima umjetničke elite. Prigodom koncerta u predvorju dvorane upriličena je izložba „Donacija Dragana Plamenca Strossmayerovoj galeriji“ u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, na kojoj je prikazan posljednji Plamenčev portret, što ga je 1980. snimio majstor fotografije Milan Pavić, a pripada arhivu Strossmayerove galerije starih majstora. ✨

Snješka Knežević

OSIJEK

PROSLAVA HANUKE – SVJETLOST KAO GLAVNI MOTIV

ČLANOVI ŽIDOVSKJE OPĆINE OSIJEK UŽIVALI SU U PROGRAMU KOJI SU IM NAJVEĆIM DIJELOM PRIPREMILI POLAZNICI NEDJELJNE ŠKOLE

Proslava ovogodišnje Hanuke je za članove Židovske općine Osijek bila jedna od najveselijih. Okupljeni u restoranu ZOO hotela, naši su članovi zajedno sa svojim gostima uživali u programu koji su im pripremili polaznici Nedjeljne škole i plesne grupe.

Program se za ovu proslavu formirao nekako usput – svake nedjelje se radala neka nova ideja i dodavali su se novi detalji. Kasnije je trebalo samo odlučiti tko će što raditi, a posla je bilo za svakoga. Od početka smo znali da će se plesati, pa smo tražili koje sve plesove znamo, a da imaju svjetlost kao glavni motiv. Njih smo uvježba-

vali i usput razmišljali o čemu te pjesme govore. Tako smo došli na ideju da sve pjesme prevedemo i da prije svakog plesa te prijevode pročitamo tako da bi i publika znala tekst. Zatim smo smislili predstavu kojom će mali polaznici Nedjeljne škole ispričati priču o Makabejcima zbog koje se zapravo slavi Hanuka. Mališani su se podijelili prema sklonostima – tko bi radije nosio mač i rušio hram, ali na kraju bio pobijeden, a tko bi gradio hram, imao slabije naoružanje i na kraju izašao kao pobjednik. Izbor nije bio lak, a to se najbolje pokazalo tijekom predstave kada nam Antioh nikako nije htio biti

Polaznici Nedjeljne škole imali su važnu ulogu u proslavi poražen. To se kosilo s njegovim karakterom, pa su ga Makabejke morale „ubijati“ nekoliko puta i to ne baš pretjerano nježno.

Kako je običaj da se na Hanuku djeca igraju s dreidelom, tako je i pjesmica „I have a little dreidel“ uvrštena u program. Od roditelja smo čuli da su je djeca kasnije danima pjevala i kod kuće, a ne samo u Nedjeljnoj školi. Ples Sevivon u izvedbi najmlađih članova, pokazao je da će plesna grupa „Haverim Šel Izrael“ vrlo brzo dobiti pojačanje. Samo da prođe još koja godina i još koja Hanuka. Budući da su i mali i veliki plesači, glum-

ci i voditelji bili odlični tijekom programa, na kraju su, zasluženo, svi dobili poklone.

Prije ručka imali smo priliku saslušati nekoliko riječi našega rabina Luciana Moše Prelevića, koji je, među ostalim, spomenuo nekoliko bitnih detalja vezanih uz Hanuku, a djecu obradovao čokoladnim dukatima. Na kraju nam je, uz svog tatu i Džuboks bend, svirala naša Emma Štern, razveselivši nas svojim klarinetom, kao i uvijek. ☆

Nives Beissmann

MEMORIAL DE LA SHOAH

PARIŠKI SEMINAR ZA PROFESORE IZ HRVATSKE

U ORGANIZACIJI AGENCIJE ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE, DVADESETAK PROFESORA POVIJESTI IZ HRVATSKE BILO JE NA ČETVERODNEVNOM SEMINARU O HOLOKAUSTU U PARIŠKOM MEMORIAL DE LA SHOAH, NAJVEĆEM EUROPSKOM DOKUMENTACIJSKOM CENTRU O HOLOKAUSTU

Potkraj listopada u Pariz je otputovala skupina od dvadeset profesora povijesti i drugih društvenih predmeta iz svih krajeva Hrvatske. Uputila ju je Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) kao prvu skupinu koja će sudjelovati u višednevnoj edukaciji u pariškom Memorialu de la Shoah. Sporazum o suradnji još su prije godinu dana potpisali Jacques Fredj, ravnatelj Memoriala, Vinko Filipović, ravnatelj AZOO te Nataša Jovičić, ravnateljica JUSP Jasenovac. Potpisivanju Sporazuma osobno je prisustvovala ministrica kulture Andrea Zlatar Violić, koja je svojom potporom potvrdila važnost ovoga projekta.

Memorial de la Shoah je najveći europski dokumentacijski centar o stradanjima Židova, a u svom sastavu ima i Memorijalni muzej te upravlja i Muzejsko-edukacijskim centrom na mjestu nekadašnjeg tranzitnog logora Drancy. Memorial već surađuje s nizom europskih država te je postao nezaobilazna postaja u usavršavanju znanstvenika koji proučavaju Holokaust.

Četverodnevni program bio je vrlo zgusnut, ostavljajući malo vremena za razgledavanje pariških znamenitosti. Nakon predavanja, ostalo je tek nekoliko večernjih sati za posjet Louvreu, Eiffelovu tornju, Slavloluuku pobje-

nastavak na sljedećoj strani

Hrvatski profesori, sudionici seminara, na ulazu u nekadašnji logor Drancy

de, Montmartreu. Program je započeo odmah u ponedjeljak ujutro. Isprva smo izbjegavali podzemnu željeznicu, pa smo svakog jutra kolektivno prošetali iz našeg hotela u ulici St. Antoine do pola sata udaljenog Memorijala.

Nakon pozdravnih govora ravnatelja Fredja i voditelja edukacije Perrina, uslijedilo je predavanje povjesničara Tala Bruttmana, vodećeg francuskog povjesničara Holokausta, koji je govorio o evoluciji genocidne prakse i fazama „konačnog rješenja“. Procjenjuje se da je u ratu stradalo 76.000 francuskih Židova, koji su deportirani uz slugansku pomoć kvistliškog režima višijejske Francuske. Pozdravni govor i predavanje o Holokaustu na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske održao je dr. Ivo Goldstein, hrvatski veleposlanik u Francuskoj. Hrvatsku je predstavljao prof. Mladen Tota, koji je zanimljivom projekcijom predstavio sudbinu obitelj Hirschler iz međimurskog sela Donja Dubrava. O kulturi sjećanja na Holokaust u eksjugoslavenskim državama govorio je britanski profesor Jovan Byford.

Drugi je dan bio posvećen cjelodnevnom boravku u Memorijalno-edukacijskom centru Drancy. Koncentracijski logor Drancy (oko 15 km sjeverno od Pariza) bio je najveći u Francuskoj. Židovi su dovođeni iz okupiranih dijelova Francuske, ali i s teritorija višijejske Francuske u logor, gdje su odvajani muškarci od žena i djece, a zatim, nakon kratkotrajnog boravka, deportirani u neki od logora smrti u Poljskoj. Najviše Židova stradalo je u Treblinku i Auschwitzu. Imali smo prilike susresti se i popričati s Idom Grinspam, logorašicom Drancya i kasnije Auschwitzta. Holokaust u Francuskoj ima dosta poveznica s onim u Hrvatskoj – obje su države lako pre-

gažene od nacističkih trupa, nakon poraza formirane su kvistliške vlade koje su provodile antižidovske propise, oba su režima sudjelovala u genocidu nad Židovima pod mentorstvom njemačkih „stručnjaka za ‘konačno rješenje’“, u obje se države pojavio pokret otpora koji je Židovima pružao slamku spasa. Što se tiče odmazde nad kolaboracionistima, Francuzi pomalo stidljivo priznaju da su oni to većinom riješili odmah po završetku rata i da tu nema nikakvih zamjerki.

Sljedeća dva dana ispunila su druga predavanja: o sjećanjima Roma na genocid, o suđenju Eichmannu, o genocidu u Ruandi, o korištenju kina i filma u prikazivanju Holokausta, o iskustvu poučavanja o Holokaustu u francuskim školama. Velik interes izazvala je novinarka Florence Hartmann predavanjem o zločinima počinjenima u bivšoj Jugoslaviji i prijelaznoj pravdi. Florence Hartmann ostala je upamćena kao bivša glasnogovornica Haškog tribunala te su pitanja pljuštala sa svih strana, dok se ona trudila odgovoriti na prilično dobrom hrvatskom. Inače, cijelo vrijeme seminara bila je osigurana stalna prevoditeljska služba, jer se gotovo nitko nije služio francuskim jezikom.

Pariški seminar brzo je prošao, a četvrti po veličini europski grad oduševio je sve sudionike. Financijsku potporu za putovanje profesorima su pružile i neke županije i gradovi. Ponosna na grupu bila je i Loranda Miletić, viša savjetnica za povijest koja je ovaj susret iskoristila za kontakte s predavačima. Neki od njih naći će se na godišnjem državnom seminaru o Holokaustu u siječnju, koji će se ove godine prvi puta održati u Splitu. ✨

Milivoj Dretar

FESTIVAL MALIH PLESNIH FORMI

USPJEŠAN NASTUP PLESNE SKUPINE OR HAŠEMEŠ

NA FESTIVALU KOJI TEŽI PROMOCIJI RAZLIČITIH PLESNIH STILOVA, PUBLIKA JE IMALA PRILIKU UPOZNATI SE S OSEBUJNIM ZNAČAJKAMA JEDNE OD VARIJANTI ŽIDOVSKOG FOLKLORA

S nastupa plesne skupine Or haŠemeš

U subotu, 30. studenoga, u organizaciji udruge „Ples i dijetе - daCi Hrvatska“, u dvorani Kulturne scene Travno održan je Festival malih plesnih formi, na koji je po treći puta bila pozvana i plesna skupina Or haŠemeš.

Budući da ovaj festival ima za cilj promociju različitih plesnih stilova koji godinama upotpunjuju zagrebačku plesnu scenu, bila je to prilika da se publika upozna i s osebujnim izrazom koji je jedna od varijanti onoga što se zajedničkim imenom naziva židovskim folklorom.

S obzirom na kompleksnost područja i potpuno drugačiji pristup od europskog poimanja folklora, nije na odmet svaki nastup popratiti stanovitim objašnjenjem.

Folklornu raznolikost židovskog narodnog plesa može se promatrati u dva osnovna oblika. Prvi čine jednostavni plesovi, lako dostupni svakom pojedincu, budući da su zabave, vjenčanja ili proslave blagdana, kako u Izraelu, tako i u židovskim zajednicama diljem svijeta, nezamislivi bez uključivanja doslovce svih učesnika, kako bi se pridonijelo duhu zajedništva.

Drugo, ali ništa manje važno područje su plesovi predviđeni za pozornicu koji, također, ali na drugačiji način, prate većinu društvenih događanja.

Povijest izraelskog narodnog plesa je novija kategorija, stara svega sedamdesetak godina. Na prikupljanju iznimno blijedog materijala radile su osobe klasičnog baletnog obrazovanja, tako da je u plesove utisnut njihov rukopis. Novi useljenici koji su sljedećih desetljeća dolazili iz raznih zemalja,

donosili su sa sobom utjecaje iz krajeva u kojima su njihovi pretci živjeli i više stotina godina. No klasično baletna osnova ostala je konstantna i poštuje se u čast utemeljitelja.

Sa sve bržim promjenama koje je donijela globalizacija plesovi su se vrtoglavo iskrivili, tako da je u Izraelu na tom području nastao pravi kaos; da je tome tako, danas sve više postaju svjesni i oni koji desetljećima nisu željeli intervenirati. Ipak, dok god omladina u tome nalazi svoju

bezazlenu zabavu, nitko nema pravo to osuđivati. Bitno je da se na pozornici zadrži dignitet, a u tome se svatko snalazi prema svom opredjeljenju i svojoj savjesti.

Plesna skupina Or haŠemeš izabrala je svoj put. Svaki od nastupa grupe Or haŠemeš odnosi se na po jedno subotnje tjedno čitanje Tore, pa je to ujedno prilika da i sami učesnici o tome nešto više nauče. Način izražavanja slijedi dosege postmoderne, koja savršeno omogućava kombinaciju, kolaž elemenata kultivirane plesne kretnje s onom jednostavnom, izvornom. Tako se, na primjer, biblijska izreka koja kaže da je Jakov, ugledavši Rahelu, pastiricu lijepog stasa, od dragosti zaplakao, na adekvatan način može izraziti pokretima primabalerine, dok Jakov, stočar nezgrapnih koraka, nježnost i dragost prema ženi svog života iskazuje pokretima ruku i mimikom lica, a snagu i nadmoć će demonstrirati tek u odnosu prema ostalim svojim ženama i priležnicama.

Ono što veseli jest činjenica, da je publika i bez potankih objašnjavanja, a i bez prethodnih znanja o ličnostima iz Tore, prepoznala karakter biblijske priče te izrazila za nju simpatiju.

Odmah nakon završetka Festivala, prosudbena komisija u sastavu Tihana Škrinjarić, Maja Đurinović i Natalija Manojlović, ocijenila je nastupe svih plesnih skupina te za Or haŠemeš napisala da je „skupina i koreografkinja koja se već dugo vremena bavi istraživanjem tradicionalnih plesnih formi židovskih obreda i folklora, ove godine napravila vidljivi pomak prema scenskom izrazu“. ✨

ŽENSKA SEKCIJA ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

IZABRANO NOVO VODSTVO

NOVOIZABRANA PREDsjednica Ženske sekcije je SIDA OZMO-STEINER, A POTPREDsjednice su NARCISA POTEŽICA I GISELA WEINBERGER

Novoizabrano vodstvo Ženske sekcije: predsjednica Sida Ozmo-Steiner između potpredsjednica - Narcise Potežice i Gisele Weinberger

Na redovnom sastanku Ženske sekcije Židovske općine Zagreb, 13. studenoga, održani su izbori za vodstvo Ženske sekcije. Od više predloženih kandidatkinja najviše su glasova dobile Sida Ozmo - Steiner (17), Narcisa Potežica (17), Gisela Weinberger (9) i Mira Altarac – Hadji-Ristić (8), pa one sada čine Upravni odbor Ženske sekcije. Uslijedio je kraći konstituirajući sastanak, kojem je u ime Unije žena i kao peti član Odbora prisustvovala Melita Švob. Na prijedlog Narcise Potežice odmah je, jednoglasno, donijeta odluka da nova predsjednica Ženske sekcije bude Sida Ozmo - Steiner. U skladu sa Statutom Ženske sekcije potpredsjednicama su imenovane Narcisa Potežica i Gisela Weinberger, a tajnicom i blagajnicom ponovno Mira Altarac Hadji-Ristić.

Djelovanje članova novoga vodstva započelo je predavanjem Narcise Potežice, na redovnom sastanku Ženske sekcije, o Limmud Keshetu održanom od 7. do 10. studenoga u Crnoj Gori. Predsjednica Sida Ozmo-Steiner odmah je pokrenula akciju da se posjete starije i bolesne članice Ženske sekcije. Ovo je posebno dobrodošla pomoć našoj socijalnoj službi koja je preopterećena administrativnim poslovima, a u skladu je s tradicio-

nalnom brigom, socijalnom osjetljivošću i oduvijek zadacima ženskih sekcija židovskih zajednica. Također je dogovoreno da će novi Odbor Ženske sekcije u siječnju sastaviti program rada Sekcije za 2014. godinu, prikupljajući sve prijedloge kako bi budući sastanci bili nastavak dobre tradicije i zanimljivi i korisni se sve članice. Velika je želja svih da se po mogućnosti angažiraju mlađe članice Židovske općine, a ne da se u terminima predviđenima za sastajanje viđaju uglavnom uvijek iste starije članice. Naravno te želje nije lako provesti, jer mlađe članice su još zaposlene i zaokupljene djecom i drugim obiteljskim obvezama.

Svakako ćemo pokušati organizirati putovanje u Prag na konferenciju židovskih žena u svibnju 2014. Naravno, ako uspijemo osigurati financijska sredstva za to. Ondje bismo se sigurno upoznali s primjerima uspješne prakse u unapređenju djelovanja žena u židovskim zajednicama. Ovom prilikom pozivamo sve članice Ženske sekcije Židovske općine Zagreb i sve čitateljice ovog teksta da dolaze na naše redovne susrete, da prema svojim mogućnostima sudjeluju u našem zajedništvu na korist i zadovoljstvo svih, da predlažu nove sadržaje i da novim idejama osvježe naše tradicionalne susrete. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica

NOVI MAROF

SUSRET UČENIKA S BRANKOM LUSTIGOM

U SKLOPU PROJEKTA „ZNAJEM PROTIV MRŽNJE“ TRISTOTINJAK UČENIKA IZ VARAŽDINSKE ŽUPANIJE IMALO JE PRILIKU DA SLUŠA PREDAVANJE BRANKA LUSTIGA, KOJI IM JE ISPRIČAO SVOJU ŽIVOTNU PRIČU I NA KRAJU REKAO DA SE „SVI MI U HRVATSKOJ TREBAMO OKRENUTI BUDUĆNOSTI I RJEŠAVANJU STVARNIH PROBLEMA“

Mjesec studeni, dan trinaesti. Mjesto: Novi Marof. Ovaj zagorski gradić udomaćio je tristotinjak učenika, njihovih mentora i gostiju koji su sudjelovali u ovogodišnjem izdanju školskog projekta „Znanjem protiv mržnje“, namijenjenog poučavanju o povijesti mržnje, netoleranciji, kršenju ljudskih prava, problemima manjina, diskriminaciji. Učenike se kroz predavanja, radionice, filmske projekcije i izložbe upoznaje s ljudskim problemima te sugerira stvaranje pozitivnog okružja. „Znanjem protiv mržnje“ ide sredinom studenog – uz Međunarodni dan borbe protiv fašizma, antisemitizma i ksenofobije. Taj se dan – 9. studenoga – obilježava na godišnjicu Kristalne noći.

Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava sklopila je suradnju s Festivalom suvremenog židovskog filma iz Zagreba te su zajedno organizirali Edukacijsko jutro u Varaždinskoj županiji koja snažno podupire ovaj školski projekt. Velika dvorana Kulturnog centra „Ivan Rabuzin“ bila je premala za sve koji su željeli doći jer je više od trideset osnovnih i srednjih škola poslalo svoje predstavnike u Novi Marof. Po dolasku u Novi Marof, Branko Lustig i njegovi suradnici susreli su se s gradonačelnikom Darkom Hrenićem i predstavnicima Varaždinske županije.

Skup je otvorio Milivoj Dretar, autor projekta i koordinator za Varaždinsku županiju, predavanjem „Zašto učimo o Holokaustu“. Uslijedila je projekcija filma „Wunderkindern“ Markusa Rosenmuellera. Glavne uloge pripadaju židovskom dječaku i djevojčici, malim glazbenim virtuozima koji žive u SSSR-u. Njihov uspon prekida rat i Holokaust u kojem stradavaju njihove obitelji. Devedeset minuta projekcije proteklo je u potpunoj tišini, ali i izmamilo pokojnu suzu.

Poslije filma sudionicima se obratio Branko Lustig. Obol je dala i Tara Majstorović, učenica osmog razreda OŠ „Petar Zrinski“ Jalžabet, pripremljena za sve sudionike Lustigov životopis. Iako je svoju životnu priču dosad već ispričao pred 7.000 učenika, Branko ni ovog puta nije prešutio nijedan detalj. Od hapšenja, deportacije u Poljsku, strahote njemačkih logora, preživljavanje marševa smrti, spas iz logora, povratak kući. „Vi ste u najboljim godinama da razumijete što je to bio Holokaust i što su nacisti radili. Meni ni danas nije jasno zašto su to radili, ali ne samo oni u ono vrijeme, nego i u ovo vrijeme u Vukovaru, Srebrenici. Zašto netko ima potrebu ubiti bližnjega svoga? Ne znam. Kad sam bio

Branko Lustig s nekolicinom od učenika koji su slušali njegovo predavanje i Milivojem Dretarom, autorom projekta „Znanjem protiv mržnje“

vaših godina, ustvari čak mlađi, mene i mamu su u vagonima kakve ste vidjeli u filmu odveli u Auschwitz-Birkenau.“

O Holokaustu se uči od osmog razreda, stoga su i učenici bili pripremljeni na ovaj susret. Lustig se osvrnuo i na aktualne teme. Ono što se dogodilo u Vukovaru, vezano uz dvojezične ploče, kao i što se događa u Međimurju, vezano uz romsku manjinu, društveni su korak unatrag protiv kojeg se moramo boriti i ne smijemo dopustiti da nas se dovede u situaciju kakva je bila 1941., kada su osobe poput mene nazivali ‘čifutom’, rekao je Lustig, ističući da se protiv toga moramo boriti. Takve priče ne bi smjele dobivati toliko medijskog prostora jer priče o tome prikrivaju prave probleme u društvu, a mi u Hrvatskoj trebamo se okrenuti budućnosti i rješavanju stvarnih problema – naglasio je Lustig.

Učenici su bili oduševljeni cjelokupnim programom. „Film koji smo pogledali jako mi se svidio, no susret s gospodinom Lustigom još mi se više svidio. Priča o njegovom preživljavanju smrtonosnih logora skroz me fascinirala te sam se u nekim trenucima stvarno uživao u tu priču. Rastanak s majkom te ponovan susret nakon gotovo tri godine, dokazuje nam da su čuda stvarno moguća i da je svijet zaista malen. Na njegovu žalost, ostao je bez oca koji je žrtvovao svoj život da bi spasio ostale. Mislim da smo svi učenici i ostali sudionici susreta mogli zaključiti jasnu poruku od gospodina Lustiga kada je rekao: ‘Ja njima, nacistima, nisam zaboravio, ali sam im oprostio’“, rekao je šesnaestogodišnji Filip, učenik Gospodarske škole Varaždin. I njegova

nastavak na sljedećoj strani

prijateljica Klementina bila je puna dojmova: „Ovo mi je bilo divno iskustvo. Čula sam neke vrlo šokantne stvari, ali i naučila puno toga o Holokaustu. Film je bio potresan, isprepleten mnogim emocijama, tužan, radostan, sve u svemu fantastičan“.

Projekt „Znanjem protiv mržnje“ ide dalje. Odmah u Marofu najavljena je i nova aktivnost unutar Projekta: Sjen-

ke prošlosti. Učenici bi trebali u svojim selima i gradovima prikupiti što više informacija o Židovima koji su tu živjeli do Drugog svjetskog rata, a zatim poslati svoje povijesne radove Uredništvu koje će prosuditi o najboljima. Odmah se prijavilo desetak škola, a za očekivati je i više. Svi radovi bi se zatim tiskali u obliku brošure koja bi se podijelila školama kao nastavno pomagalo u poučavanju o Holokaustu. ✨

Milivoj Dretar

KAZALIŠNA POZORNICA

NAGRADA ELENI BRUMINI

NAJBOLJOM KAZALIŠNOM PREDSTAVOM U 2013. GODINI ŽIRI HRVATSKOG GLUMIŠTA PROGLASIO JE POTKRAJ STUDENOGA PREDSTAVU „KAFKA PROJEKT“ TALIJANSKE DRAME HNK IVANA PL. ZAJCA U RIJECI, A NAGRADU ZA NAJBOLJU SPOREDNU ULOGU DOBILA JE ELENA BRUMINI, INAČE ČLANICA ŽIDOVSKJE OPĆINE RIJEKA, ZA SVOJ NASTUP U TOJ PREDSTAVI

Elena Brumini

Sretni smo i ponosni što je prigodom dodjele nagrada Hrvatskog glumišta, u nedjelju 24. studenog 2013. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, jedna od njih pripala Eleni Brumini, mladoj članici Židovske općine Rijeka, čiji smo talent uočili još 1998., kada se pojavila u plesnoj grupi Or haŠemeš, u kojoj je zatim nastupala nekoliko sezona.

Najboljom predstavom u cjelini u 2013. godini žiri Hrvatskog glumišta proglasio je „Kafka projekt“ u izvedbi Talijanske drame HNK Ivana pl. Zajca, dok je Elena Brumini, stalna članica tog ansambla, za nastup u toj predstavi dobila nagradu za najbolju sporednu ulogu.

Nakon praizvedbe na Riječkim ljetnim noćima i istarske turneje, premijera u HNK Ivana pl. Zajca održana je 22. studenoga, samo dva dana prije dodjele nagrada, a nakon što je žiri napravio svoj izbor za nominacije. Predstava „Kafka projekt“ priređena je u povodu 130. obljetnice rođenja Franza Kafke, a s obzirom na simboliku uklanjanja granica posvećena je ulasku Hrvatske u Europsku uniju. Inspirirana Kafkinim literarnim svjetovima, ova osebujna predstava autorsko je djelo nizozemske umjetnice Katrine Holle. Uz režiju, ona je autorica teksta i scenskog pokreta.

Katrine Holle mimičarka, performerica, glumica i plesačica svoj je doprinos tom projektu odlučila izraziti jezikom fi-

zičkog teatra u kojem je riječ, iako postoji, stavljena u drugi plan. U tom smislu predstava i sa minimalnim brojem rečenica stvara potrebnu atmosferu kako bi, osim mladoj intelektualnoj populaciji, bila prihvatljiva i širokoj publici. To potvrđuje činjenica da su i učenici talijanske osnovne škole, ispred kojih je još dug period da saznaju tko je Kafka i o kojem se sofisticiranom razmišljanju radi, pokazali da mogu na svoj način uživati. To je svakako omogućila vješta upotreba simbola karakterističnih za mitove i bajke, a koje je Jung nazvao arhetipovima. S obzirom na to da su simboli nosioci beskrajna značenja nečega što na drugi način ne može biti protumačeno, Holla ih je iskoristila u građi košmarnih slika, za koje nikom nisu bila potrebna nikakva dodatna objašnjenja.

Radnja ove predstave utemeljena je na Kafkinim romanima „Proces“ i „Preobrazba“, priči „Ispred zakona“, kraćim pripovijetkama „Jastreb“ i „Umjetnik u gladovanju“. Počinje u vrijeme piščeva života, a završava u današnje vrijeme, iako nam u detalju sata, čije su kazaljke zauvijek zaustavljene, sugerira piščevu zarobljenost u vremenu.

Da bi naglasila ideju rušenja čovjekova dostojanstva, autorica radnju vješto dovodi do u sadašnje vrijeme. Uspijeva joj da suptilne plesne reference na židovsku tradiciju s početka predstave, preko trivijalnih suhoparnosti koje pokazuju bezličnu anonimnost administrativnog državnog aparata, uvuče u asocijacije na vulgarnosti i pohlepe današnjice, gdje u carstvu neskrivene amoralnosti nestaju i tragovi mjerila vrijednosti. Ipak, na samom kraju, dalo bi se iščitati i ponešto optimizma. Poruka koju donosi završni defile mogla bi se protumačiti onom Heraklitovom: samo mijena stalna jest!

Uvođenje fizičkog teatra stavilo je pred glumce nove izazove, pa je zgodno promatrati kako su se pojedinci u tome snašli. Zanimljiv je i način na koji je žiri vrednovao taj angažman. Od nekolicine glumaca koji su se istaknuli svo-

jom osobnošću, nagrada je pripala Eleni Brumini, koja u svojoj ulozi nije imala izričito karakternu, niti reklo bi se izražajnu rolu. Kvaliteta koja je prepoznata u glumici Eleni Brumini je u tome što je ona predstavi bila centar. Paradoksalno, prva u bezličnosti, ona je masu lelujavu razigranih li-

kova održavala na okupu i davala im ton. Onako najsitnija, bez velike geste, nenametljiva, rutinerski je gotovo neprijetno, ali determinirano i bez posustajanja predstavu vodila od početka do kraja dajući joj osobni pečat. ✨

Neda Wiesler

NOVE KNJIGE

ARAPSKO-IZRAELSKI SUKOB: RELIGIJA, POLITIKA I POVIJEST SVETE ZEMLJE

PREDSTAVLJAJUĆI NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ KNJIGU BORISA HAVELA O ARAPSKO-IZRAELSKOM SUKOBU, HRVOJE ŠPEHAR JE ISTAKAO DA JE TO JEDNA OD NAJBOLJIH KNJIGA O ODNOSU POLITIKE I RELIGIJE OBJAVLJENIH KOD NAS U POSLJEDNJE VRIJEME

Boris Havel i Hrvoje Špehar

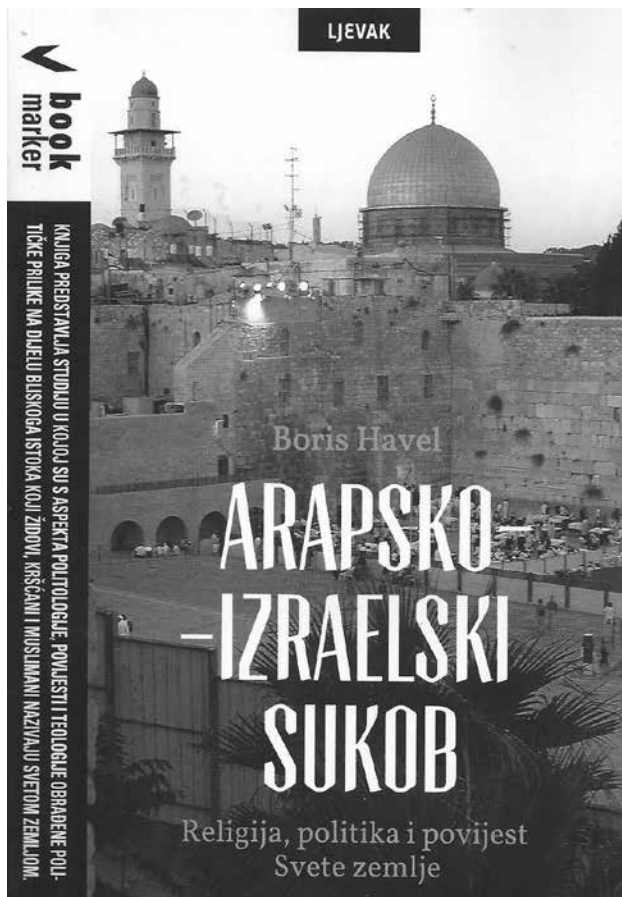
„Iznimna knjiga, možda jedna od najboljih knjiga o odnosu politike i religije kod nas u posljednje vrijeme“, tim je riječima Hrvoje Špehar započeo predstavljanje knjige Borisa Havela „Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje“ održane 22. listopada na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ u Židovskoj općini Zagreb.

Prilično opsežna brojem stranica, ali i vremenom koje obuhvaća, knjiga se bavi vječno aktualnom temom arapsko-izraelskog sukoba, s naglaskom na religijskim uzrocima. Iako ne zanemaruje povijesni i politički aspekt, autora posebno zanimaju vjerske razlike, ali i slič-

nosti islama i judaizma na trusnom području Bliskog istoka. Na gotovo 640 stranica, Havel pokušava naći odgovor ima li u tim religijama, a posebno u islamu, elemenata koji bi mogli biti temelj za mir i razumijevanje „onog drugog“. Zanima ga i odgovor na pitanje treba li uopće religijski diskurs biti na stolu prilikom budućih političkih pregovora. Havel je upravo na toj temi – religijski aspekt arapsko-izraelskog sukoba – i doktorirao na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti.

„Knjiga je višeslojna. Traži zahtjevno čitanje. Riječ je o interdisciplinarnom pristupu. Izbjegnuta je široka povijesna deskripcija zbog koje se često ne vide ključni

nastavak na sljedećoj strani

momenti. Knjiga pokazuje i specifičnu razliku kojom se sekularnost razumijeva na Bliskom istoku u odnosu na Zapad. Pored povijesti, kao središnjeg elementa ovog istraživanja, postoji i teološki pristup, koji daje veliki doprinos razumijevanju političkog. To kod nas često manjka“, rekao je, među ostalim, Hrvoje Špehar, docent na Fakultetu političkih znanosti i predavač na kolegiju Politika i religija.

Sam autor, Boris Havel, u uvodnoj je riječi napomenuo da on, kao Hrvat, gaji simpatije prema židovskom narodu i židovskoj državi, ali da se, radeći na ovoj knjizi, trudio da tu emocionalnu i duhovnu pristranost „drži u šahu“. „Knjiga prikazuje arapsko-izraelski sukob na drugačiji način nego što je to bilo u vrijeme bivše države. Tada je prevladavao ‘tanjugovski način’, koji je probleme na Bliskom istoku svodio na imperijalizam i cionizam. Kod mene to nije slučaj. Kao povjesničar i kao politolog, pazio sam da metodologija bude isključivo znanstvena, da izvori budu akademski, da autori budu cijenjeni u svojem području“ naglasio je Havel.

Havel se koristio ne samo znanstvenom nego i metodom slušanja, odnosno, zanimalo ga je i što akteri – i Židovi i Arapi i kršćani - misle o tom sukobu. Živio je u Izraelu od 2002. do 2004. godine, te je i ta iskustva prenio u knjigu.

„Vidio sam da postoji velika diskrepancija između onoga što akteri na Bliskom istoku govore i onoga kako Za-

pad percipira Bliski istok. Zabezegnulo me da je na Bliskom istoku naglasak na religijskom aspektu. Pogotovu kod Arapa, a sve više i kod Židova, te u određenoj mjeri i kod kršćana“, rekao je Havel. I upravo u religijskom dijelu, Havel vidi ne samo izvor isključivosti, nego i elemente budućeg međusobnog približavanja. Oslikao je to prije svega primjerom islama. Njegov je stav da treba ići u reinterpretaciju islamskog kanona u smjeru mirovništva između Arapa i Židova.

„Postoji uporište u islamskom kanonu za radikalizam i neprijateljstvo prema Izraelu, ali postoje i hadise koje bi se mogle izinterpretirati na mirovotvorniji način, koje prikazuju židovski narod u pozitivnom svjetlu“, upozorio je Havel.

Unatoč, po njegovu tumačenju, znatnog utjecaja religije na obje strane, odgovarajući na pitanje iz publike kako vidi rješenje problema arapsko-izraelskog sukoba, Havel je rekao da bi se politički razgovori trebali voditi - bez religije. „Važna je stvar, ukoliko je moguće, iz pregovora izbaciti aspekt religije. Ali po tom pitanju nisam previše optimističan, pa bi stoga reinterpretacija kanona bila dobra. Na taj bi se način mogao od religije stvoriti politički čimbenik koji će pridonositi miru. Ne bih u tome htio biti utopist, ali ono što je ponajprije važno jest zaštititi ljudske živote“, odgovorio je Havel.

Iz publike je stiglo i pitanje kolika je snaga eventualne uloge civilnog društva u razrješenju konflikta, i s arapske i sa židovske strane. Havel o takvim incijativama izmaknutim od dnevne politike i religije, nema baš dobro mišljenje. Štoviše, smatra da one pružaju građanima lažnu sliku i umanjuju stvarnu opasnost. Posebno u Izraelu. „Nevladine organizacije, te liberalne, lijevo orijentirane, dobronamjerne skupine koje imaju tetoviranog Che Guevaru, prezentiraju stvarnost kakvom je oni žele, a ne kakva ona jest. Takvim načinom dovode stanovništvo u opasnost. Zbog toga ljudi stradavaju. Mnoge nevladine udruge pokušavaju izjednačiti odgovornost za nasilje, aboliraju drugu stranu i njezinu stvarnu opasnost“ odgovorio je Havel. Njegovo je mišljenje da su nevladine organizacije zapravo utopija, a da najbolje razumijevanje postoji između religijskih zajednica, s obje strane.

Knjiga „Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje“ izašla je u izdanju Naklade Ljevak u travnju ove godine. Autor Boris Havel rođen je 1966. u Sarajevu. Diplomirao je međunarodne odnose i povijest na Livest Ord/Oral Roberts University u Uppsali u Švedskoj. Magistrirao je komparativnu religiju na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu. Doktorirao je na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Radi u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

TITOVE NAOČALE

PRILIKOM PREDSTAVLJANJA AUTOBIOGRAFSKE KNJIGE ADRIANE ALTARAS „TITOVE NAOČALE“ NA TRIBINI KULTURNOG DUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“, ISTAKNUTO JE, MEĐU OSTALIM, DA KNJIGA OTVARA TEMU O ODNOSU HRVATA I ŽIDOVA U RATNOJ, POSLIJERATNOJ, ALI I DANAŠNJOJ HRVATSKOJ

Sentimentalno i duhovito bilo je predstavljanje autobiografske knjige Adriane Altaras „Titove naočale“ u utorak 17. prosinca, na tribini „Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, u Židovskoj općini Zagreb. Uz autoricu, knjigu su čitateljima približili Zoran Maljković, urednik Mozaik knjige, književnica Julijana Matanović i povjesničarka Andrea Feldman. Ulomke iz romana interpretirala je glumica Mladena Gavran. Vrlo posjećena promocija na najbolji način je zaokružila ovogodišnju sezonu tribina Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“.

Knjiga „Titove naočale“ ima podnaslov „Povijest moje naporne obitelji“. Upravo se u tome krije ključ – ili barem jedan od ključeva – tog intigratnog djela. Riječ je knjizi koja priča o životu židovske obitelji Altaras, isprepletenu osobnim sudbinama i povijesnim događajima, ali i o sadašnjosti, koja nikako da se oslobodi tereta sjećanja.

Adriana Altaras, rodnom Zagrepčanka, iz rodnog je grada s obitelji emigrirala kao četverogodišnja djevojčica, 1964. godine. Jedno vrijeme živjela je kod tete u Italiji, a kasnije u Njemačkoj. Danas je u Njemačkoj poznata filmska i kaza-

lišna glumica, operna i operetna redateljica, a sada i književnica. Sa suprugom i dva sina živi u Berlinu i pomalo prebire po prošlosti svoje obitelji. Ne samo za potrebe književnosti, nego i vrlo praktično. Kao što su posjetitelji promocije knjige mogli čuti, još uvijek muku muči s povratom obiteljske imovine oduzete za NDH, a poslije rata nacionalizirane.

Upravo kroz tu dihotomiju – sentimentalnog životnog putovanja, s jedne, i praktičnih problema današnjih Židova s modernom hrvatskom državom, s druge strane – uvodničarke na tribini Julijana Matanović i Andrea Feldman predstavile su roman „Titove naočale“.

U vrlo nadahnutom predstavljanju „Titovih naočala“ spisateljica i sveučilišna profesorica književnosti Julijana Matanović priznala je da je u knjizi Adriane Altaras pronašla „svoje ja“, svoj život i svoje iskustvo. Iz te je vizure i predstavila roman, posebno dimenziju osobnog identiteta, korijena i sjećanja.

„Knjiga je priča o identitetu, pisana vlastitim tijelom i vlastitom kožom i pobija sve praznine naših književnih teorija. Nimalo nije nevažno kada je netko otišao, od čega je bježao, je li nekoga čekao neki zagrljaj, ili je netko otišao zbog smrti na ovim prostorima“, rekla je na početku Julijana Matanović. Obiteljska povijest je najvažnija i – prema njezinom mišljenju – mnogo više ima povijesti u obiteljskim stvarima nego u službenim školskim programima. I zato djecu treba naučiti čuvati te stvari.

„Knjiga se ne bavi ‘velikom’ poviješću, nego osobnom poviješću koja je rezultat korova i drača koji su posijali ‘veliki’ povijesni junaci. To je taj drač koji se zalijepio na naše nogavice kada smo napustili ovaj prostor, ali taj drač i dalje moramo skidati vlastitim rukama. Njega s naših nogavica neće skinuti nitko drugi“, slikovito je Julijana Matanović opisala teret sjećanja u knjizi, teret obiteljskih dokumenata, ali i vlastitih umišljaja. „Adriana pokušava to malo sakriti, pa često u knjigu unosi viceve o partizanima, o liječničkom zanimanju... da malo olakša jezik prošlosti, patnje i tjeskobe. Ja bih njezinu knjigu rado dovela u kontekst suvremene hrvatske književnosti, dovela bi je rado u odnos s tekstovima Nede Mirande Blažević, Irene Vrkljan i Nedjeljka Fabrija. To je roman o ljudima koje je pojela povijest. Nadajmo se da će ostati naši potomci i da će ono što trebaju znati ostati sačuvano u knjigama kao što je ova“, zaključila je Julijana Matanović.

nastavak na sljedećoj strani

Julijana Matanović, Andrea Feldman, Adriana Altaras i Zoran Maljković

Povjesničarka Andrea Feldman u svojem je predstavljanju stavila naglasak na povijesni kontekst romana, na društvene i političke odnose koji su utjecali i na život obitelji Altaras. „Knjiga“, rekla je Feldman, „po prvi puta izravno otvara jednu važnu temu o odnosu Židova i Hrvata u ratnoj, poslijeratnoj, ali i današnjoj Hrvatskoj“. Podsjetila je na to da je većina židovskih obitelji nestala u pogromu u NDH, da se dio imućnijih ili spretnijih Židova spasio bijegom u talijansku zonu, da je dio preživio skrivajući se po muslimanskim i hrvatskim selima, ali i aktivnim sudjelovanjem u partizanskom pokretu. I upravo je taj dio – sudjelovanje u partizanima – kod ovdašnjih Židova razvio snažan osjećaj ‘otpora’, a ne samo osjećaj ‘žrtve’, primijetila je Feldman.

„Stoga je nužno postaviti pitanje, a to Adriana Altaras čini ovom knjigom, kako to da su oni, žrtve, koji su bili na strani pobjednika, nakon osnivanja države Izrael masovno optirali za odlazak u zemlju koju će konačno moći nazvati svojom. Ili još dramatičnije – kako to da se Adrianin otac, predratni student medicine, spasitelj nekoliko desetaka židovske djece od Holokausta, zapovjednik Prve dalmatinske brigade, na kraju sukobio s Partijom, pošto je pokrenuo istragu o smrti svoga brata?“, zapitala se Andrea Feldman. Odgovorila je citirajući Adrianina oca kada govori o pre-

drasudama prema Židovima kao cionistima, ali i o dvostrukim mjerilima tadašnje Titove vlasti. Andrea Feldman dala je i svoje objašnjenje: „Riječ je o kompleksnoj mreži odnosa koja je svoju osnovu imala u vladajućoj ideologiji kao i u prevladavajućem antisemitizmu. Komunisti su u Jugoslaviji smatrali Židove buržujima te implicitno klasnim neprijateljima. Židovi su, doduše, često opisivani kao ‘progresivni’, marksističkim utopijama skloni ljevičari. Činjenica je da su mnogi od njih u velikoj mjeri podrezali vlastito korijenje i vlastitu tradiciju. Ipak, to nije bilo dovoljno da ih komunisti u trenutku osvajanja vlasti ne smatraju dvostruko sumnjivim – po klasnoj i nacionalnoj, odnosno vjerskoj, osnovi – te da se prema njima ne odnose sa stanovitim oprezom, ali i grubom silom“, kazala je Andrea Feldman.

Upozorila je također na otimanje židovske imovine u Jugoslaviji. „Oni koji su odlazili u Izrael morali su se odreći ovdašnjeg državljanstva i vlastima prepustiti svoju imovinu. Onima koji su ostali nije preostalo ništa drugo nego da u potiskivanju svog identiteta prežive još jednu etapu svoje sudbine“, rekla je Andrea Feldman. U takvim okolnostima, obitelj Altaras izabrala je treći, posve neočekivani put – odlazak u Njemačku, u kojoj naposljetku obnavlja svoj židovski identitet.

„Titove naočale“ privukle su u auditorij Židovske općine Zagreb brojnu publiku

No, tu priča ne staje. I današnja Hrvatska svojevrsna je maćeha prema obitelji Altaras, a i prema mnogobrojnim Židovima, ali i drugima, koji su iselili s ovih prostora.

„Današnja vlast odbija riješiti problem povrata privatne imovine, one koja je prvo konfiscirana od ustaša, a onda nacionalizirana od jugoslavenskih vlasti. Taj problem već desetak godina navodi i State Department u svojim godišnjim izvještajima, podsjetila je Andrea Feldman, dodavši da vlast očito ne osjeća „moralnu obvezu“ da ispravi očitu nepravdu. Oslikala je to i jednim bizarnim, ali po vlast neugodnim primjerom, naime, da „neke zagrebačke židovske obitelji prepoznaju svoje vaze na televizijskim snimkama iz Banskih dvora“. „Možemo li očekivati da se kustosi Muzeja

Mimara, osim vječno sumnjivim atribucijama, pozabave i ovakvim pitanjima? Radi se o krađi, o običnoj, drskoj krađi, koja još uvijek traje“, zaključila je Andrea Feldman.

Sama Adriana Altaras na predstavljanju svoje knjige nije mnogo govorila, ali se vrlo često smješkala i pomno upijala sve što se govorilo. Na pomalo šepavom, ali vrlo simpatičnom hrvatskom jeziku, na kraju se zahvalila, vidno dirnuta zanimanjem publike, ali i načinom kako su Julijana Matanović, Andrea Feldman i Mladena Gavran predstavile njezinu knjigu. „Sretna sam i uzbuđena što sam tu. Ja sam tako sretna da su tri toliko inteligentne žene ovdje radi mene. Hvala vam puno“, rekla je Adriana Altaras i zaradila snažan pljesak. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

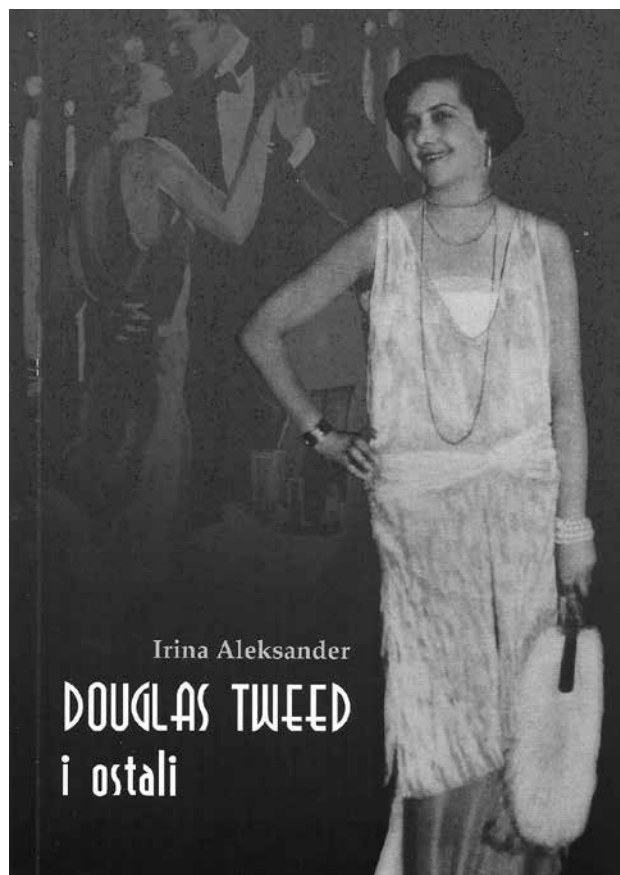
DOUGLAS TWEED I OSTALI

U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB, NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“, KNJIGU IRINE KUNJINE ALEKSANDER - RUSKINJE KOJA JE IZMEĐU DVA RATA DOŠLA U ZAGREB, UDALA SE ZA BOŽIDARA ALEKSANDERA I U OBITELJSKOM STANU OSNOVALA KNJIŽEVNI SALON KOJI JE OKUPLJAO TADAŠNJU ZAGREBAČKU INTELEKTUALNU ELITU – PREDSTAVILI SU PREVODITELJICA I UREDNICA KNJIGE IRENA LUKŠIĆ I ISTRAŽIVAČ PORODIČNOG STABLA ALEKSANDEROVIH, IVAN MIRNIK

Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiberg“ priredilo je 26. studenog predstavljanje knjige Irine Aleksander „Douglas Tweed i ostali“, kojom prilikom su o toj osebujnoj spisateljici i njezinu radu govorili dr. sc. Irena Lukšić, prevoditeljica i urednica njezinih knjiga i dr.sc. Ivan Mirnik, koji se, istražujući razgranato porodično stablo nekoć imućne zagrebačke židovske porodice Aleksander (izdanak koje je i on sam), bavio i životopisom Irine Kunjine Aleksander.

„Douglas Tweed i ostali“ treća je knjiga Irine Aleksander prevedena i objavljena u Hrvatskoj. I dok se prve dvije knjige – „Svi životi jedne ljubavi“ i „Samo činjenice, molim!“ – temelje na memoarskim i autobiografskim materijalima, njezina treća knjiga, uz kratki roman „Douglas Tweed - život i dostignuća“, sadrži bilješke Irininog ruskog kolege Pavla Luknickog i njezinu zanimljivu prepisku sa srpskim književnicima Rastkom Petrovićem i Markom Ristićem. U knjizi su i razni arhivski materijali, fotografije i faksimili pisma i drugih dokumenata.

Irina Kunjina Aleksander intrigantna je Ruskinja, koja je, emigriravši nakon revolucije iz Sovjetskog Saveza, između dva rata živjela u Zagrebu. Tu se udala se za Božidara Aleksandera iz vrlo imućne zagrebačke židovske obitelji. Iročka Asleksander ubrzo je u Zagrebu postala vrlo poznata kao osnivačica i središnja ličnost literarnog salona u obiteljskom stanu Aleksandrovih u Đorđićevoj ulici 7, gdje su se okupljali mahom lijevi intelektualci i umjetnici tog vremena. O njezinom prijateljstvu s Miroslavom Krležom čule su se različite priče. Uoči Drugog svjetskog rata Aleksandrovi

odlaze u New York, a potom u Pariz i Ženevu. Irina Kunjina Aleksander u životu je bila i glumica i književnica, studirala je pravo, a kružile su priče da je bila ruska špijun-ka. Supruzi Iročka i Božo Aleksander bili su mecene likov-

nastavak na sljedećoj strani

noj grupi „Zemlja“, pomagali su komunistima u zatvoru, među kojima je bio i Tito, voljeli su biti u društvu slavnih osoba.

Uz promotore knjige – Irenu Lukšić i Ivana Mirnika - Irinu Aleksander osobno su poznavali i nekoliko prisutnih u publici prilikom predstavljanja – akademik Vladimir Ibler i bračni par Grbeša.

Irena Lukšić, prevoditeljica i urednica knjige „Douglas Tweed i ostali“ istakla je, među ostalim, da je dio o Douglasu Tweedu „roman s humanim vrijednostima“. Zamišljen je kao pustolovni roman, kad su ljudi vjerovali da revolucija donosi slobodu, rekla je Irena Lukšić, ističući da su emigracija i želja za uspjehom tema svih knjiga Irine Aleksander, kao što su to i bitne odrednice njezinog osobnog života.

Zanimljivo je kako je Irena Lukšić došla do izvornika knjige „Douglas Tweed i ostali“. Više puta je pokušavala izvući roman iz ruskih državnih biblioteka, moskovske i petrogradske, ali godinama nije u tome uspijevala. Tek je počet-

kom ovoga stoljeća raznovrsna građa iz 20-ih godina prošloga stoljeća postala dostupna istraživačima.

Roman o Douglasu Tweedu nastao je na tadašnjem valu lakog štiva, avanturističkih romana, prepunih političkih poruka, poput „Julija Jurenita“ Ilje Erenburga ili „Aelite“ Alekseja N. Tolstoja. Dijelove romana prilikom predstavljanju čitala je dugogodišnja spikerica Radio Zagreba Vlatka Bjegović.

Na promociji knjige prikazane su i snimke Irine Aleksander posljednjih godina njezinoga života u Ženevi, na kojima bez problema govori i engleski, i hrvatski, i francuski i ruski, a recitira na talijanskom jeziku. Prikazana je i 16-minutna rekonstrukcija filma „Miška protiv Judeniča“ (1925.), za koji je Irina Kunjina s Grigorijem Kozincevim i Leonidom Traubergom napisala scenarij. Snimila je i nekoliko reklamnih filmova u kojima se pojavljuje kao glumica. Kasnije je o svojoj glumi govorila vrlo kritički. Predstavljanje knjige završilo je projekcijom dokumentarnog filma HTV-a „Irina“. ☆

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

ŽIDOVU U OSIJEKU

KNJIGU „ŽIDOVU U OSIJEKU OD DOSELJAVANJA DO KRAJA PRVOG SVJETSKOG RATA“, NA KOJOJ JE AUTORICA LJILJANA DOBROVŠAK RADILA PUNIH OSAM GODINA, U ZAGREBU SU, UZ AUTORICU, PREDSTAVILI NEKADAŠNJI PREDSEDNIK ŽIDOVSKOJE OPĆINE OSIJEK DARKO FISCHER I NOVINARKA I LEKSIKOGRAFKINJA, PODRIJETLOM OSJEČKA ŽIDOVKA, VLASTA KOVAČ

Vlasta Kovač, Darko Fischer i Ljiljana Dobrovšak

Knjiga „Židovi u Osijeku od doseljavanja do kraja Prvog svjetskog rata“ autorice Ljiljane Dobrovšak predstavljena je 19. studenog u Židovskoj općini Zagreb, u sklopu redovitog programa Kulturnog društva „Miro-

slav Šalom Freiberger“. Riječ je o knjizi kojom izdavač, Židovska općina Osijek, zaokružuje trilogiju publikacija koje se bave poviješću Židova toga grada. Prve su dvije knjige, ranije izdane, „Židovi u Osijeku (1918.-

1941.)“ i „Stradanja i pamćenja – Holokaust u Osijeku i život koji se nastavlja“ autorice Zlate Živaković Kerže.

Otvarajući promociju, Darko Fischer, nekadašnji predsjednik Židovske općine Osijek, izrazio je zadovoljstvo što je Osječka općina uspjela u razdoblju od desetak godina izdati tri važne povijesne knjige o Židovima na tome prostoru.

Knjiga Ljiljane Dobrovšak obrađuje same početke života Židova na području Osijeka – od antičkog doba, predturskog razdoblja, potom nakon odlaska Turaka sve do Prvog svjetskog rata. Na 400 stranica, autorica se bavi i gospodarskim, vjerskim i svakodnevnim životom doseljenih Židova te njihovim doprinosom razvoju grada. Potanko istražuje nastanak i djelovanje dviju osječkih židovskih općina – Gornjogradske i Donjogradske.

Dio knjige posvećen je i lokalnim židovskim društvima do 1919. godine. Knjiga obiluje faksimilima raznih dokumenata i fotografija, važnih za život židovske zajednice u Osijeku.

„Žao mi je što Ljiljana Dobrovšak nije počela pisati prije 20 godina kada je još bilo živih generacija s početka prošloga stoljeća“, rekla je na početku svog izlaganja Vlasta Kovač, podrijetlom osječka Židovka, koja se u

svom novinarskom, publicističkom i leksikografskom radu, već dugi niz godina bavi i poviješću Židova u Hrvatskoj. „Pa ipak“, nastavila je Vlasta Kovač „Ljiljana Dobrovšak je uspjela prikupiti mnoga genealoška stabla. Iz njezinih istraživanja jasno se vidi kako su se Židovi vrlo brzo prilagodili životu u Osijeku.

Započeli su kao trgovci metalnom robom, već u drugoj generaciji otvorili su mnoge obrte, u trećoj su već bili školovani trgovci, a u četvrtoj generaciji liječnici i odvjetnici“. Kao posebnu zanimljivost Vlasta Kovač je istakla to što je autorica prikupila imena židovske društvene elite u Osijeku, poput obitelji Weismayer, Herrmann i Kraus.

Upravo vrijednost prikupljenih podataka o osječkim židovskim obiteljima, istakla je na predstavljanju knjige i sama autorica. U tome joj je, kaže, izuzetno pomogla upravo Vlasta Kovač sa svojom obiteljskom dokumentacijom. Preko Vlaste Kovač stupila je u kontakt i s drugim članovima osječke židovske zajednice. „Osam godina sam istraživala arhive u Budimpešti, Beogradu, Osijeku i Zagrebu. Bilo je materijala na hrvatskom, engleskom i mađarskom jeziku. Pokušala sam istražiti i gospodarski, društveni i politički život židovske zajednice“ rekla je, među ostalim, prilikom predstavljanja Ljiljana Dobrovšak, inače viša znanstvena suradnica na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar.

Za sebe kaže da obiteljski nema nikakve veze sa Slavonijom i Osijekom, ali da se bavi židovskom tematikom dvadesetak godina – prvo kroz diplomski rad, potom magisterij, a zatim i doktorat.

„Još dok sam radila na doktoratu s temom nastanka židovskih zajednica u Hrvatskoj od 1783. do 1873., uočila sam da se o židovskoj zajednici u Osijeku vrlo malo zna. Govorilo se da je ona bila jedna od najbrojnijih u Hrvatskoj, ali znanstvenih radova o tome nije bilo“, rekla je Ljiljana Dobrovšak.

Poticaž za ovu knjigu dobila je istražujući život i djelo odvjetnika Huga Spitzera (1858-1934), pionira hrvatskog cionizma i dugogodišnjeg predsjednika Židovske općine Osijek. Cionizam je i tema jednog od poglavlja knjige. Obraden je Osijek kao kolijevka cionističkog pokreta te prvi cionistički kongresi u Europi i Hrvatskoj.

Završni dio knjige je osječki židovski biografski leksikon. U njemu je obrađeno 160 osoba. Na predstavljanju knjige Ljiljane Dobrovšak u Židovskoj općini Zagreb bilo je i više gostiju iz Osijeka, među njima i predsjednik tamošnje Židovske općine Željko Beissmann i tajnik Općine Drago Kohn. ☆

Veronika Rešković

JUBILEJI: 25 GODINA DJELOVANJA KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ I 20 GODINA IZLAŽENJA ČASOPISA „NOVI OMANUT“

PALMOTIĆEVA 16 - PRAVI KULTURNI CENTAR

ZAHVALJUJUĆI DUGOGODIŠNJOJ KONTINUIRANOJ ŽIVOJ KULTURNOJ DJELATNOSTI, KOLIKO SAME OPĆINE, TOLIKO I KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“, PALMOTIĆEVA 16 POSTALA JE NEZAIBILAZNIM KULTURNIM PUNKTOM ZAGREBA

Piše dr.sc. Snješka Knežević

Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiberg“ i časopis „Novi Omanut“ pupčano su povezani, tako da povijest prvoga predstavlja i povijest drugoga.*) No dok je časopis sam po sebi građa za vlastitu povijest, s Društvom nije tako. I u časopisu i u informativnom glasilu Židovske općine Zagreb – „Biltenu“, kasnije „Ha-Kolu“ - postoji tek nekoliko šturih informacija o osnutku i kasnijem djelovanju Društva. Tako u „Biltenu“ 6-7, 1988. Slavko Goldstein izvještava o pripremama za osnutak Društva, u „Biltenu“, 9-10, 1989. govori o njegovu osnutku, a spominju ga u svojim prilozi- ma u zborniku „Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu u Hrvatskoj“, 1996. Vlasta Kovač i Slavko Goldstein. Jedini opširnije o osnutku i povijesti Društva u „Novom Omanutu“ 36/37, 1999. piše Branko Polić, u članku „Kako smo proslavili desetu obljetnicu našeg Kulturnog društva ‘Miroslav Šalom Freiberg’“.

Snješka Knežević

Osnutak KD „Miroslav Šalom Freiberg“ u poratnoj povijesti Židovske općine Zagreb označava razdoblje kad se ona, nakon polagane i tegobne konsolidacije, otvara svojoj sredini i počinje sudjelovati u javnom i kulturnom životu. Moralo je proći više od tri desetljeća da se njezin život usta-

li u kolotečini koju su joj zadale okolnosti: snalaženje nakon tragedije Holokausta, decimiranje zajednice, potraga za preživjelima, liječenje rana i oporavak – da navedemo najvažnije. Prirodno je, da su u tom razdoblju sva nastojanja bila koncentrirana na unutarnji život Općine, na društveni život, brigu za stare, mlade i najmlađe. Dio nekadašnjih funkcija preuzeo je Savez jevrejskih opština Jugoslavije koji je centralizirao djelovanje i institucionalno predstavljao Židove organizirane u znatno smanjenim općinama u čitavoj državi.

Težnje emancipacije i samoodređenja

No tim okolnostima pripadaju i opće prilike, političko i društveno ustrojstvo socijalističke Jugoslavije. Njihova promjena 1980-ih neupitno je doticala atmosferu i raspoloženje u ŽOZ-u. Njegovo otvaranje javnosti povezano je s predsjedničkim mandatom Slavka Goldsteina, od 1986. do 1990. godine. I inače, Goldstein je na svim područjima svog profesionalnog i javnog djelovanja poticao, zasnivao, iznosio ideje i uvodio inovacije. Ni godinu dana otkako je postao predsjednikom Općine, javljaju se ideje o osnutku kulturnog društva i pokretanju vlastitih novina, što upućuje na tendenciju određene emancipacije i snažnijeg samoodređenja. I doista, obje će ideje uskoro biti realizirane: počinje izraziti „Bilten“ i osnovano je kulturno društvo, iza kojeg stoji grupa od 26 intelektualaca i aktivista Općine. Ime će društvo dobiti po posljednjem rabinu dr. Miroslavu Šalomu Freibergu, koji se zajedno s posljednjim predsjednikom Općine, dr. Hugom Kohnom, ubilježio u njezinu povijest kao istinski vođa, prateći 1943. svoju kehilu u Auschwitz i mučeničku smrt.

Osnivačka skupština Društva održana je u svibnju 1989., a za prvoga predsjednika izabran je dr. Željko Fuks, Freibergov učenik i nadasve obrazovan gospodin. No ubrzo, pošto je zbog bolesti bio prisiljen preseliti se u Beograd svom sinu dr. Rubenu Fuksu (danas predsjedniku Saveza jevrejskih opština Srbije), na njegovo će mjesto stupiti Slavko Goldstein.

Otvoreni za dijalog

Kao što su članovi novoga društva bili Židovi, ali i nežidovi, prijatelji, uopće ličnosti otvorene za dijalog, tako je tematski opseg tribina Društva od početka postavljen široko. Iako je težište po prirodi stvari bilo na pitanjima židovske

povijesti i identiteta, bilo je riječi i o različitim aktualnim pitanjima iz kulture i znanosti, ideološkim fenomenima i društvenim kretanjima. Uz pretežno književne večeri bilo je koncerata, okruglih stolova višedisciplinarnog sastava, a taj se koncept održavao i razvijao. Odaziv je od samoga početka bio dobar, pa su se na tribinama redali koliko zanimljivi toliko i ugledni sugovornici. Dijelom je tu djelatnost prekinuo nemili incident: podmetnuta eksplozivna naprava i teško oštećenje zgrade Općine 1991., nakon čega je uslijedila obnova.

No tribine su se ipak održavale, što u Kulturnom informativnom centru u Preradovićevoj ulici, što u Klubu kulturnih radnika sa sjedištem u Muzeju za umjetnost i obrt, što na Ribnjaku 2, gdje je Općina bila privremeno smještena. Nakon otvaranja obnovljene zgrade ŽOZ-a, djelatnost KD „Miroslav Šalom Freiberg“ intenzivira se. Nakon Slavka Goldsteina, od 1993. godine predsjedničke dužnosti prihvatit će se Branko Polić. Iste je godine počeo izlaziti časopis „Novi Omanut“ kao glasilo Društva sa sličnim programom, a istim ciljem. Sretna je koincidencija što je ista ličnost postala njegovim urednikom, tako da Branko Polić otada vodi politiku jednoga i drugoga, što znači: koordinira programe.

Društvo je, naime, časopisom dobilo medij kojim će moći razvijati tematsku kompleksnost i izraziti se na dvije razine. Moglo bi se reći, da časopis predstavlja njegovu statičku, a tribine dinamičku dimenziju. Branko Polić proširio je suradnju uključivanjem više uglednih kulturnih institucija, kao što su Francuski institut, Austrijski kulturni forum, društva nacionalnih manjina, Hrvatski glazbeni zavod, itd. U skladu s njegovim primarnim profesionalnim usmjerenjem, u programu Društva učestali su koncerti i uopće teme povezane s muzikom.

Bogat i raznovrstan program

Devedesetih godina, u predsjedničkom mandatu ŽOZ-a dr. Ognjena Krausa, i kulturna djelatnosti Općine bilježi rast i razvoj. Podsjećamo na dva važna simpozija: Antisemitizam – Holokaust – antifasizam (1995.) i Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu u Hrvatskoj (1996.), potonji upriličen u povodu 190-e obljetnice osnutka Općine. Iz oba simpozija proizašla su dva zbornika u ediciji Studia Judaica Croatica, koja već imenom svjedoči o tendenciji uspostavljanja dijaloga koliko u židovskim, toliko i u zajedničkim temama.

Ostvaruje se i program velikih izložbi u suradnji s najuglednijim zagrebačkim muzejima i galerijama, a i vlastita, Galerija Milan i Ivo Steiner, u gušćem ritmu reda izložbe u svom prostoru, u zgradi ŽOZ-a. Zahvaljujući toj živoj kulturnoj djelatnosti, koliko same Općine, toliko KD „Miroslav Šalom Freiberg“, Palmotićeva 16 postaje nezaobilaznim

kulturnim punktom Zagreba. U njihovim programima, tribinama, okruglim stolovima, glazbenim i scenskim priredbama sudjeluje zagrebačka i hrvatska kulturna i umjetnička elita, tako da gotovo nema imena koje nije ubilježeno u njihove kronike. Taj odaziv rezultat je pažljivog i znalčkog odabira tema i trenutka, drugim riječima, postojanog aktualiziranja.

Kontinuitet djelovanja kreativno će održavati i programske raspone proširiti dvojica predsjednika koja su uslijedila nakon Branka Polića: od 2001. arhitekt Aleksander Laslo, a od 2008. novinar i publicist Živko Gruden. Prelazi se gotovo i nisu osjetili, zato što su se u svemu respektirali tradicija, običaji – gotovo rituali. No svatko od njih donio je nove nijanse, obojene svojim profesionalnim orijentacijama i interesima. Laslo je kao istaknuti istraživač povijesti arhitekture proširio program temama u kojima je aktivno sudjelovao kao protagonist ili kritičar, dok je jedno od važnih Grudenovih težišta bilo na publicistici, političkim i ideološkim pitanjima. I kao u slučaju Branka Polića, ponovno su se u jednoj osobi sjedinile dvije kompatibilne i važne funkcije: uz predsjedničku dužnost Društva „MŠ Freiberg“, Živko Gruden je glavni i odgovorni urednik Ha-Kola, službenog glasila židovske zajednice u Hrvatskoj, a stvarno Židovske općine Zagreb. Analizom programa tribina i Ha-Kola razabire se opća idejna orijentacija, pa se gotovo može ustvrditi kako se ta dva medija u mnogočemu slažu, pa i podudara ju. U Ha-Kolu pomno se prate sva zbivanja u hrvatskom kulturnom prostoru i židovskim sredinama, kao i u svijetu, u Evropi, dakako i u Izraelu, dok se na težišta upućuje tribinama koje su po svojoj prirodi fleksibilnije i otvorenije.

Angažirane ličnosti

Na kraju teza: Društvo „Miroslav Šalom Freiberg“ sa svojim časopisom „Novim Omanutom“ obavlja posao i realizira program pravog kulturnog centra, koji dodatnu dimenziju dobiva programima ŽOZ-a i njegovog glasila, Ha-Kola. Ta se djelatnost ostvaruje minimalnim finansijskim sredstvima, a najviše dobrovoljnim, volonterskim radom – što je apsolutni unikum. Pregledom dostupnih židovskih časopisa, a poglavito interneta, može se uočiti da u Evropi gotovo i nema slično strukturiranog društva, i to u okrilju neke židovske općine. Postoje, dakako, veliki židovski kulturni centri i zavodi, ali to su u pravilu autonomne institucije koje funkcioniraju uz veliku materijalnu i moralnu potporu država i komuna, velikih zaklada i različitih organizacija – ne samo židovskih. Iz tog aspekta i KD „MŠ Freiberg“ i Židovska općina Zagreb zaslužuju najveće poštovanje. Bilo bi dobro, da to bude nagrađeno i boljom recepcijom medija, a i konkretnom podrškom Države i Grada. Podršku i poštovanje na najbolji način izražavaju oni koji stvaraju njihove programe: kreativna elita i angažirane ličnosti. ✨

*) Ovaj je prilog sažetak predavanja održanog 10. prosinca na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“ u povodu 25. obljetnice Društva i 20. obljetnice „Novog Omanuta“

JUBILEJI: 25 GODINA DJELOVANJA KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ I 20 GODINA IZLAŽENJA ČASOPISA „NOVI OMANUT“

NOVI OMANUT – ČASOPIS PREPOZNATLJIVE FIZIONOMIJE

UNATOČ TOME ŠTO OKOLNOSTI U KOJIMA JE „NOVI OMANUT“ IZLAZIO U PROTEKLIM 20 GODINA NIPOŠTO NISU BILE IDILIČNE, BIO JE TO JEDAN OD NAJBOLJE UREĐIVANIH KULTURNIH ČASOPISA U HRVATSKOJ, ZAHVALJUJUĆI PONAJPRIJE ZNALAČKOM PRISTUPU POSLU GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA BRANKA POLIČA

Piše akademik August Kovačec

Kada danas obilježavamo obljetnice Židovskoga kulturnoga društva 'Miroslav Šalom Freiburger' i njegova glasila 'Novoga Omanuta', to je prigoda da se podsjetimo na okolnosti u kojima su i društvo i časopis nastali.*) Židovska zajednica u međuratnom razdoblju u Hrvatskoj, i posebno u Zagrebu, bila je brojna i prosperitetna, a njezina se prisutnost živo osjećala u svim područjima života, u gospodarstvu, u umjetnostima i općenito u javnom životu.

August Kovačec

Prinos koji je židovska zajednica u to doba davala različitim područjima života i u Hrvatskoj i u Zagrebu znatno je nadilazio ono što se moglo očekivati prema njezinoj brojnosti. No ta dinamična i uspješna zajednica gotovo je bila uništena u Holokaustu, u ustaškim i njemačkim logorima, a malobrojni preživjeli iz logora

te Židovi koji su se spasili u partizanima ili kako drugačije dijelom su pohrlili u Izrael, državu koja se istom stvarala, kako bi i sami pridonijeli osiguranju slobode židovskoga naroda, dijelom su pak, nakon gorkih iskustava u svojoj domovini, otišli u zemljama zapadnoga svijeta potražiti više sigurnosti i više mira nego što im je mogla pružiti razorena i razdrta njihova zemlja.

Židovske zajednice u bivšoj saveznoj državi kulturno su se i nacionalno otganizirale na jugoslavenskoj razini pa je tako i većina glasila (primjerice „Jevrejski almanah“) bila saveznoga karaktera. Široko zajedništvo židovskih zajednica na području cijele bivše države znatno je pridonosilo održavanju malih republičkih židovskih zajednica.

Treba jednako tako naglasiti da je, unatoč oscilacijama u odnosima između Jugoslavije i države Izrael, glavna briga židovskih općina bila okupljanje i održavanje malobrojnih skupina Židova te njegovanje židovske kulturne tradicije i židovskih nacionalnih vrednota, ali je važna sastavnica židovstva, vjerska tradicija, bila silom prilika znatno potisnuta u njihovu javnom djelovanju. Održavanje vjerske židovske tradicije bilo je prepušteno isključivo osobnoj i intimnoj odluci i brizi pojedinaca.

Stalna komunikacija sa širom zajednicom

U društvenim previranjima, pa i neizvjesnostima, tijekom 1980-ih godina židovske zajednice općenito u tadašnjoj državi pa tako i židovska zajednica u Hrvatskoj, posebice ona u Zagrebu, sve se više počela otvarati prema tzv. široj društvenoj sredini s jedne strane, s druge pak je strane shvatila da je za puno njegovanje židovskoga identiteta od iznimne važnosti i briga o vjerskoj sastavnici židovskoga života.

Bez obzira na to kolik je broj ateista i agnostika među Židovima bio, obnova vjerskih institucija potkraj 1980-ih i početkom 1990-ih godina znatno je prido-

nijela jačanju židovske svijesti među Židovima u Hrvatskoj. Smatralo se također da će važan oblik konsolidacije židovske zajednice u Hrvatskoj biti i osnutak židovskoga kulturnoga društva, ali društva koje ne će ostati zatvoreno u samoj zajednici nego će stalno komunicirati sa širom sredinom i istodobno se potpuno otvoriti svim nežidovima koji se iz ovih ili onih razloga zanimaju za židovstvo ili pak koji jednostavno sa Židovima žele njegovati dobre odnose.

Upravo takvim potrebama odgovorio je osnutak Židovskoga kulturnog društva 'Miroslav Šalom Freiburger' prije dvadeset i pet godina. Preko različitih oblika djelovanja, osobito predavanja, tribina, koncerata, izložbi i sl., društvo je tijekom ovih četvrt stoljeća sustavno upoznavalo same Židove s bogatom kulturnom tradicijom Židova općenito i Židova u Hrvatskoj posebno, s druge pak strane istodobno hrvatskoj, posebno zagrebačkoj javnosti predstavljalo mnogo toga iz židovske kulturne tradicije što im je možda bilo na dohvat ruke a ostalo im je nepoznato.

Kada se u prvim godinama postojanja društva, zahvaljujući prinosu mnogih pojedinaca, takva djelatnost uhodala pa i ustalila, pojavila se potreba i za tiskanim židovskim kulturnim glasilom, pogotovu što su nakon raspada bivše savezne države nekadašnja zajednička glasila zastala u izlaženju ili su postala teško dostupna. Uzore za takvo glasilo nije trebalo daleko tražiti.

U prvoj polovici XX. stoljeća Zagreb je bio važno židovsko središte, sa znatnom koncentracijom židovskoga stanovništva, posebice nakon dolaska većega broja Sefarda iz Bosne. Početkom 1930-ih godina u Zagrebu je, primjerice, živjelo više od 12.000 Židova, a to je bilo više od 6,5% ukupnoga stanovništva.

Osim ekonomskoga prosperiteta židovske zajednice treba istaknuti i njezinu visoku obrazovnu i kulturnu razinu pa je sve do II. svjetskoga rata u Zagrebu izlazilo više židovskih glasila: Židovska smotra (prvi židovski list na hrvatskom, 1906.-1916.), Židov (izlazio od 1917., pokrenuo ga je Aleksandar Licht; list je poslije postao glasilom Saveza cionista Jugoslavije), Gideon (izlazio od 1919.), list za djecu Ha-aviv („Proljeće“, od 1922. do 1941.) i omladinski list Ha-noar („Mladost“, od 1926. do 1937.), Jevrejski list (od 1932.) i dr.

Moderno uređivanje uz oslonac na tradiciju

Kao kulturni časopis, posebno mjesto među židovskim listovima međuratnoga razdoblja zauzimao je mjesečnik Omanut kao glasilo istoimenoga društva (Omanut „umjetnost“, „umijeće“) koji je izlazio od 1936. do 1941. Mislim da ne ćemo pogriješiti ako kažemo da ideja da se pokrene list Židovskoga kulturnog društva Šalom Freiburger, koji bi i naslovom i namjenom značio obnovu predratnoga Omanuta, dakle Novi Oma-

nut, pripada potonjemu i današnjemu glavnomu uredniku toga lista gospodinu Branku Poliću.

Davno prije izlaska prvoga broja prije dvadeset godina, gospodin Branko Polić je u nizu navrata podrobno raspravljao o koncepciji i naslovu takve publikacije s pokojnim slikarom gospodinom Alfredom Palom, piscem gospodinom Mirkom Mirkovićem, novinarkom gospođom Vlastom Kovač i mnogima drugima koje ne možemo ovdje sve spomenuti. Kada je izišao prvi broj lista, dvomjesečnika Novi Omanut, njegova je fizionomija bila u potpunosti definirana: s jedne se strane čvrsto oslanjao na predratnu tradiciju zagrebačkoga židovskog tiska, s druge pak strane u potpunosti slijedio tendencije modernoga uređivanja takvih glasila.

Bez obzira na učestalost njegova izlaženja, u životu svakoga glasila dvadeset godina izlaženja veliko je postignuće na temelju kojega se objektivno može ocijeniti vrijednost samoga glasila i njegov doprinos području kojime se bavi. Novi Omanut već dvadeset godina pojavljuje se u načelu šest puta godišnje, iako su zbog oskudnih sredstava i nužne štednje povremeno izlazili i dvobroji, doduše najčešće s punim opsegom stranica za dva broja.

Unatoč tomu što okolnosti u kojima se list pojavio i u kojima je izlazio nisu ni izdaleka bile uvijek idilične, unatoč tomu što su od vremena do vremena iskrsavale neprilike ove ili one vrste, možemo sa zadovoljstvom ustvrditi da je Novi Omanut jedan od najdosljednije, najstabilnije i najbolje uređivanih kulturnih časopisa u Hrvatskoj, zahvaljujući ponajprije znalčkomu pristupu uredničkomu poslu, beskrajnomu strpljenju i zadivljujućoj upornosti njegova dugogodišnjega glavnoga urednika, vrsnoga kulturnog djelatnika i književnika, znalca klasične glazbe i jezika, gospodina Branka Polića.

Uvjeren sam da bismo do slične ocjene došli kada bismo Novi Omanut uspoređivali s glasilima sa židovskom tematikom u drugim zemljama, barem u susjednima. Gospodin Polić sustavno je nastojao izgraditi i održati prepoznatljivu fizionomiju lista. Premda bi nepravedno bilo prešutjeti doprinos ostalih suradnika, mora se istaknuti da je nerijetko lavlji dio organizacijskoga posla gospodin Polić umio iznijeti sam na svojim leđima, a veliko je umijeće pokazao i u okupljanju suradnika.

Za razliku od časopisa „Ha-kol“ (u početku „Bilten“) koji je okrenut ponajprije unutarnjim pitanjima ustroja i djelovanja židovske zajednice te svakodnevnim nezaobilaznim praktičnim pitanjima, glasilo Novi Omanut, što ga je 1993. pokrenulo društvo 'Miroslav Šalom Freiburger', eksplicitno je od početka namijenjeno tomu da njeguje najbolje iz židovske kulturne tradicije u Hrvatskoj (kako je to činio i stari predrat-

nastavak na sljedećoj strani

Branko Polić

ni „Omanut“), da istodobno židovske kulturne teme i probleme iz povijesti i iz suvremenosti predstavi i široj kulturnoj sredini, da prati odnos šire zajednice prema židovstvu i židovskoj kulturi te one kulturne događaje u društvu koji su za židovstvo osobito važni.

Posebno ovdje ističemo da je „Novi Omanut“ od samoga početka pomno vodio računa o najvažnijim publikacijama i knjigama o židovskim temama koje izlaze u svijetu na različitim jezicima. Ta izvanredno važna sastavnica lista, njegov širom otvoreni prozor u cijeli židovski svijet, ostvaruje se i opet prije svega zahvaljujući maru i znanju njegova glavnog urednika i stalnih inozemnih suradnika koje je umio okupiti na zajedničkom poslu.

Obnovljenu kulturnu djelatnost međuratnih glasila naš list nastoji prilagoditi novomu dobu i novim uvjetima u kojima živi židovska zajednica u Hrvatskoj. Naravno, on se ne bavi samo poviješću i kulturom Židova u Hrvatskoj, nego također poviješću i kulturom Židova diljem svijeta, ali posebno s onih stajališta koja bi mogla zanimati naše čitateljstvo. Na toj dvostrukoj zadaći našega lista od početka je inzistirao njegov glavni

urednik, a takva se orijentacija iz broja u broj potvrđivala kao dragocjena.

Osim na sjednicama uredništva, gdje se redovito raspravljalo i o fizionomiji časopisa, i u neformalnim prijateljskim razgovorima pratila su se redovito sva pitanja koja se tiču sadržaja i izgleda glasila. Ti neformalni razgovori u vezi s „Novim Omanutom“ bili su rasadnik mnogih vrijednih ideja. Pored ostaloga treba spomenuti trud i zasluge onih suradnika koji su u nimalo povoljnim uvjetima vodili brigu o financijskoj likvidnosti časopisa (osobito g-đu Nedu Wiesler), o organizacijskim aspektima (posebno g-đa Jelena Sikirica), o jezičnoj i grafičkoj izvedbi itd. Na tom im ovdje želimo izraziti zahvalnost.

Velik broj suradnika – Židova i nežidova

Uz potporu drugih članova uredništva na tom velikom poslu izdavanja „Novoga Omanuta“ glavni je urednik okupio velik broj suradnika, kako Židova tako i nežidova, iz Zagreba i iz cijele Hrvatske, ali i iz inozemstva, a povremeno - već ovisno o potrebama i o važnosti tematike - davali su se prevoditi članci o židovskim temama iz inozemnih publikacija, osobito židovskih, ili pak ih je glavni urednik sam odabirao i prevodio.

Za takav je posao potrebno golemo publicističko i prevoditeljsko iskustvo, nužni su široka kultura i biran ukus, enciklopedijsko znanje o Židovima i židovstvu koje je stalno bilo nužno produbljavati.

Sretna je okolnost što je glavni urednik u svojim nastojanjima imao potporu vrsnih znalaca židovske povijesti i kulture, što je uvijek imao sluha za sve one koji bi donijeli kakvu zanimljivu ideju i inovaciju.

Sve u svemu, možemo reći da naš „Novi Omanut“ ima veliku povlasticu što ga vodi takav čovjek kao što je gospodin Branko Polić, koji umije diskretno u poslove na časopisu uključiti prave suradnike, poslušati prave savjete, ali jednako tako treba istaknuti da je glavni urednik uvijek bio spreman gotovo sav posao iznijeti na svojim leđima, ako drugačije ne bi išlo, a to se doista u nekoliko navrata i dogodilo. No ta povlastica ujedno je i nedostatak časopisa jer je teško vjerovati da bi netko drugi tako uspješno sam uspio izvesti ono što je gospodinu Poliću godinama polazilo za rukom.

Na kraju poželimo „Novomu Omanutu“ još mnogo brojeva i mnogo godina, a njegovu glavnom uredniku da ga još dugo vodi. ☆

*) Ovaj prilog je sažetak predavanja održanog 10. prosinca na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“ u povodu 25. obljetnice Društva i 20. obljetnice „Novog Omanuta“

ZVJEZDARNICA FREDIJA KRAMERA

IVOR MONTAGU – ARHITEKT SVJETSKE STOLNOTENISKE ORGANIZACIJE

Stolni tenis je športska igra u kojoj igrači, pomoću malih reketi, nastoje loptu prebaciti preko mreže na protivničku stranu stola. Nažalost, o podrijetlu ove, po mnogima najbrže i najdinamičnije športske igre, nema podataka. Poznato je da se počeci stolnog tenisa naziru sredinom 19. stoljeća u Engleskoj, a bitni napredak u toj igri učinjen je pronalaskom gumene loptice napunjene komprimiranim zrakom. I dok se tenis u ono doba igrao na otvorenom, za lošeg vremena igrala se neka vrsta tenisa u zatvorenim prostorima: na stolu, teniskim reketima. Ta je igra bila nazvana „minijaturnim tenisom“ i s velikom se strašću igrala širom Velike Britanije i po njezinim kolonijama.

Nije slučajno što se osnivač i arhitekt svjetske stolnoteniske obitelji pojavio baš u Engleskoj. Bio je to Ivor Montagu, engleski Židov (punim imenom Ivor Goldsmid Samuel Montagu) koji je udario temelje Međunarodne stolnoteniske federacije i bio „prvi reket“ ITTF-a ni

manje ni više nego četrdeset i jednu godinu. Rekao bih, slučaj bez presedana, nezamisliv u drugim športovima. Montagu je vladao, u pravnom smislu te riječi, stolnoteniskom svjetskom organizacijom od 1926. do 1967. godine. Nemjerljive su mu zasluge za razvoj i popularizaciju stolnog tenisa u svijetu. Ne kaže se uzalud da u međunarodnom stolnoteniskom športu, do sredine prošlog stoljeća, nema gotovo ničega što nije potjecalo od Ivora Montagua ili u čemu on nije sudjelovao.

Bio je posve osebujna ličnost. Elokventni intelektualac sjajne memorije, svojim je duhom, temperamentom i neiscrpnom energijom plijenio pozornost okoline. Tečno je govorio sedam jezika, a na Kongresu Svjetske federacije i na drugim sastancima športskih organizacija obično bar tri puta duže od bilo kojeg drugog sudionika. Profesionalno bio je filmaš, scenarist i producent. Uz posao, sasvim se posvetio svojoj športskoj ljubavi. Već sa 18 godina osnovao je stolnoteniski savez Engleske, čiji je predsjednik bio u više navrata: 1923.-1929.,

1932.-1933. i 1936.-1958. U zajednici sa Sydneyom Bernsteinom utemeljio je Londonsko filmsko društvo.

Suradivao je s istaknutim stolnoteniskim aktivistima niza zemalja. Bio je veliki prijatelj s našim asovima Žarkom Dolinarom, Josipom Vogrincem, Adolfom Herškovićem i Zdenkom Uzorincem. Kao mudri diplomat nije izbjegavao kompromise. Ipak, u svemu je imao glavnu i zadnju riječ. Ostao je zapamćen kao neprikosnoveni autoritet, pa i mali diktator. Ipak, dovoljno širokogrudan da „protivnicima“ pruža prilike. Svi mu priznaju da je uspio taj dinamični i ne skupi šport popularizirati i razviti na svim kontinentima. Na osnivačkom sastanku ITTFz-a 1926.godine bilo je tek deset zemalja, da bi se pri kraju Ivorova predsjednikovanja taj broj povećao na stotinu.

Neumorno se borio za bolje odnose među ljudima, bez obzira na društvene sustave i razlike. Svoja je stajališta uporno ponavljao na mnogim skupovima, ističući: „Imali smo i imamo jedno rigorozno pravilo, a to je da se ni jedno stolnotenisko udruženje ne može se smatrati upravljačem športa na određenom teritoriju ako provodi diskriminaciju u pogledu rase, boje puti, politike ili vjere. Kako može neko tijelo upravljati športom, ako ne uključuje sve na ravnopravnoj osnovi? To nije politika, kako neki kažu. To je samo istina i fair-play, bez kojih šport ne može postojati. Ponosni smo što smo uveli taj princip mnogo prije drugih i što smo drugima pokazali put.“

Montagu je zajedno s Mađarem Zoltanom Mechlovitsem napisao prva stolnoteniska pravila, pravila koja, uz neznatna odstupanja, vrijede i danas. Autor je stolnoteniskih knjiga - „Sport Rackets“, „Table Tennis Today“ i „Table Tennis“ - a i nekoliko romana i novela. Upravo zahvaljujući njegovom velikom utjecaju, stolni je tenis postao jedan od prvih športova u kojem su se međunarodna nadmetanja zemalja Zapada i Istoka održavala u pravoj športskoj atmosferi.

Bio je najmlađi sin lorda Swaythlinga, bogatog bankovnog direktora. Školovao se u vestminsterskom Royal College of Science i na Sveučilištu u Cambridgeu. Kao borac za mir i istodobno svjetski športski aktivist velikoga ugleda, dobio je 1959.godine u Moskvi Orden Lenjina. Široko obrazovan, enciklopedijskog znanja, zoolog i ornitolog, poznat kao filmski stvaratelj, direk-

nastavak na sljedećoj strani

tor i producent, Montagu je za vrijeme boravka Sergeja Ejzenštejna u Hollywoodu 1939.-1940. godine pisao scenarije za slavnog ruskog redatelja; surađivao je i sa Charlesom Chaplinom, a radio je i na scenarijima za nekoliko Hitchcockovih filmova. Prevodio je s francuskog, njemačkog i ruskog jezika. Prijateljivao je s Georgom Bernardom Shawom.

Kao non-playing kapetan vodio je englesku stolnotenisku reprezentaciju na svim predratnim svjetskim prvenstvima. Poklonivši športu najbolje godine svoga burnog

života, Montagu je umro 1984., u osamdesetoj godini. O njemu ima mnogo zanimljivih anegdota i sjećanja. Izdvojit ću jednu koju mi je ispričao hrvatski stolnotenisač i publicist Zdenko Uzorinac. U Stockholmu 1957. godine, na stolnoteniskom prvenstvu svijeta, bilo je više stotina počasnih gostiju. Tribine lijepe dvorane bile su krcate. Montagu, predsjednik Svjetske stolnoteniske federacije, sjeo je na stepenice lože i otuda promatrao natjecanje. Za valike zasluge na športskom i društvenom polju Ivor Montagu ušao je 1995. godine u engleski Hall of fame. On je to nesumnjivo zaslužio. ✨

REAGIRANJA

KADA SU OSLOBOĐENI LOGORAŠI KAMPORA?

U Ha-Kolu br. 131 objavljen je napis o obeležavanju 70-godišnjice oslobođenja logora Kampor. Opisan je tok komemoracije na mestu gde je bio logor i s te tačke gledišta nema mu se šta prigovoriti. Ipak, želim da se osvrnem na neke delove napisa za koje mislim da zaslužuju malo više pažnje.

Logor Kampor, podignut na njivama seljana rapskog sela Kampor, ušao je u istoriju kao Rapski logor (Konzentracioni logor za civilne ratne internirce Rab / Campo di concentramento per internati civili di guerra Arbe), pa je i jedinica NOV-a koja je u njemu formirana dobila naziv Rapska brigada.

Navod da je logor (odnosno, logori: jevrejski i slovenačko-hrvatski) oslobođen 13. septembra 1943. godine nije tačan. Oslobođen je nekoliko dana ranije. Evo, kako su tekli događaji. Posle svrgavanja Benita Musolinija i obrazovanja vlade maršala Pjetra Badolja 25. jula 1943. godine počeli su kontakti te vlade sa zapadnim saveznicima u Sredozemlju, pa je 3. septembra u Kazerti potpisana kapitulacija Italije, s tim da se to objavi tek 8. septembra. I zaista, vest o tome saopštena je preko radio-stanica tog dana uveče. Čula se i u logoru, gde je nastalo veliko veselje.

Sutradan, 9. septembra, već je počelo mešanje logoraša i italijanskih vojnika i karabinjera, što je dobilo još veće razmere 10. septembra. To je iskorišćeno da se od stražara, koji su se velikom većinom takodje radovali kraju rata i odlasku kućama, milom ili pretnjom pribavi oružje. Slično je uradilo i mesno stanovništvo na celom ostrvu Rabu. Izuzetak je bio zloglasni komandant logo-

ra i oružanih snaga na Rabu, karabinjerski potpukovnik Vičenco Kujuli, zvani Zmija (Vicenzo Cuiuli – Serpente), koji je pokušavao uspostaviti vezu s nemačkim komandama, ali bio je uhapšen i kasnije se ubio. Trebalo je da internirci budu pušteni još ranije. Nova, Badoljeva vlada i po njenom nalogu drugi organi u nekoliko su navrata naredili komandama logora da talijanske političke logoraše i strane internirce oslobode, s tim da i kao slobodni mogu ostati u logorima ako nemaju drugi smeštaj. Iako ih je verovatno dobio, Kujuli po tim nalogima nije postupio. (Prema knjizi Karla Spartaka Kapogreka/ Carlo Spartaco Capogreco: Dučevovi logori – Civilno interniranje u fašističkoj Italiji 1940.-1943.) Predstavnici NOV-a s kopna stigli su na Rab nešto kasnije. Treba reći da su konspirativne partijske i frontovske organizacije iz slovenačkog logora bile uspostavile veze s odgovarajućim organizacijama u gradu Rabu, pri čemu je među njima bilo i trvenja (o tome više u knjigama „Kampor 1942. – 1943.“ Ivana Kovačića i „Iz verig v svobodo“ Antona Vratuše).

U stvari, sve što se događalo na Rabu samo je odjek daleko širih istorijskih zbivanja posle katastrofalnog poraza vojske Nemačke i njenih saveznika kod Staljingrada početkom 1943. godine. Tada je većina kvislinga (Horti u Mađarskoj, Pavelić u Hrvatskoj i dr.) počela tražiti veze sa zapadnim silama, nuditi prelazak na njihovu stranu itd., u čemu je prednjačila Italija, čiji kralj, generali, privrednici, pa čak i pojedini fašistički prvaci odavno nisu bili zadovoljni tretmanom od strane Nemačke. ✨

JUDAIZAM I KRŠĆANSTVO

PRIČA O RABINU ČIJI JE PRIJATELJ POSTAO PAPA

DOK JE DANAŠNJI PAPA FRANJO JOŠ BIO KARDINAL JORGE BERGOGLIO, NADBISKUP BUENOS AIRESA, ON I RABIN ABRAHAM SKORKA ZAJEDNO SU NAPISALI KNJIGU DIJALOGA O JUDAIZMU I KATOLIČANSTVU POD NASLOVOM "NA NEBU I NA ZEMLJI"

Srdačan susret starih prijatelja: papa Franjo i rabin Abraham Skorka

Bio je to mjesec rujan, a to nije dobar trenutak za religioznog Židova da krene na put, s obzirom na veliki broj svetih židovskih praznika kada se treba pobrinuti za košer vino, osigurati vrijeme za molitve i odlazak u sinagogu. Na sreću, rabin Abraham Skorka ima prijatelja koji je u hotelu za njega osigurao košer hranu te koji je na kraju rabinovih molitvi govorio "amen".

Skorka ne prestaje pričati svoju zanimljivu priču, a za to postoje barem dva razloga: hotel u kojem je bio smješten nalazi se u Vatikanu, a prijatelj mu je papa Franjo. "Pozvao me da svaki dan tri puta dnevno jedem za njegovim stolom. Rekao sam mu: 'Slušaj, ja moram izgovoriti kiduš, posebnu molitvu za praznike, za šabat, prije svakog obroka. A papa mi je kazao: učini ono što moraš'".

Rabin Skorka se nalazi u neuobičajenoj situaciji jer je papa jedan od njegovih najboljih prijatelja. Dok je papa Franjo još bio kardinal Jorge Bergoglio, nadbiskup Buenos Airesa, on i Skorka zajedno su napisali knjigu dijaloga o judaizmu i katoličanstvu pod naslovom "Na nebu i na zemlji".

Bergoglio je uramljenu fotografiju njih dvojice držao na svom radnome stolu. U Skorkinoj sinagogi rabin je

izložio čestitku koju je kardinal uputio Židovima tijekom jedne od njegovih posjeta prigodom Roš Hašana. "Mi se duboko međusobno poštujemo, a on je u potpunosti posvećen židovskome narodu", ističe rabin.

Prijateljstvo im nije slučajno – oni dijele iste vrijednosti i smatraju svojom zadaćom da čine dobra djela i izvan svoje vlastite vjerske zajednice. Bergoglio (76) je odrastao sa židovskim prijateljima. Židovi su početkom 20. stoljeća u velikom broju bježali u Argentinu kako bi izbjegli progone u Rusiji, Njemačkoj i drugim zemljama. Skorka kaže da je Bergoglio bio neumoran u borbi protiv antisemitizma, a jedan od najvažnijih datuma u njegovom kalendaru bila je misa koju je u katedrali u Buenos Airesu služio svake godine na godišnjicu Kristalne noći, s ciljem promoviranja međuvjerske tolerancije i razumijevanja. Skorka kaže da je papa tako dobro upoznat sa židovskom kulturom da je sam osigurao da hotel u Vatikanu njegovom prijatelju osigurava samo košer hranu.

Abraham Skorka (63) priča da je kao dijete slušao svoga oca koji mu je govorio o tome da su Židovi proganjani stoljećima, ponekad i od Katoličke crkve, ali je uvijek naglašavao i duboku i neraskidivu vezu između judaizma i kršćanstva. Rabin se danas ne sjeća točno kako je započeo njegov prvi razgovor s Bergogliom, ali njih dvojica su se vrlo brzo sprijateljili.

U veljači 2013., kada je papa Benedikt XVI. iznenadio svijet objavom o svom povlačenju, Skorka kaže da je rekao svojoj supruzi: "Jorge Mario će biti sljedeći papa".

"Kada sam ga vidio kako izlazi na balkon u bijeloj odori, preplavile su me emocije", priča Skorka, te priznaje da se zapitao što će se dalje događati s njihovim prijateljstvom.

Dani su prolazili bez ikakvih vijesti od pape Franje. Ali nekoliko dana prije inauguracije, u ožujku, zazvonio je Skorkin mobitel. Bio je to papa. "Rekao mi je, ispričavajući se: 'Slušaj, došao sam u Rim i više mi nisu dali da se vratim u Buenos Aires!'. Pričali smo i odjednom mi je u glavi sinulo: 'Ali on je papa!'. Bilo je to nevjerojatno iskustvo za mene".

Papa Franjo svom je prijatelju rabinu dao e-mail adresu, pa oni razmjenjuju pisma svakoga tjedna ili svakih deset dana.

I tako je Skorka u rujnu na nekoliko dana bio gost u Casi Santa Marta, hotelu koji je Franjo izabrao.

Rabin kaže da je papa Franjo svjestan da neki konzervativni krugovi Katoličke crkve nisu zadovoljni njegovim pristupom. Stil novoga pape, koji se zalaže za skromnost, nije u svim krugovima izazvao oduševljenje. "Dobiva vrlo oštre kritike od ljudi koji ne vole vidjeti papu bez crvenih cipela, papu koji se obraća ljudima jednostavnim i direktnim jezikom, papu koji uz smijeh grli ljude i govori im jednostavne riječi", kaže Skorka, ali i dodaje da je papa Franjo navikao na kritike. "On je vrlo jak i odlučan čovjek i nastavit će s onim što je naumio", ističe rabin.

Židovski čelnici su oduševljeni prijateljstvom pape i rabina, te ističu da je papa Franjo prvi papa koji je osobno bio uključen u rad sa Židovima prije nego što je izabran za papu. "Za papu

nastavak na sljedećoj strani

Franju to je jednostavno dio njegova života. On je redovito dolazio u sinagogu”, kaže rabin Noam Marans, direktor Američko-židovskog odbora. Prijateljstvo između Židova i pape Franje još je dragocjenije kada se ima na umu gdje je nastalo - Argentina se nerijetko smatrala antisemitskom zemljom.

Skorka je rekao da će se sa svojim prijateljem vjerojatno ponovno vidjeti početkom 2014., kada bi se papa u Rimu trebao sastati s čelnicima argentinskih Židova. A rabin se nada da će pratiti papu i kada on bude putovao u Izrael i na područja pod Palestinskom samoupravom, jer o tom se putu raz-

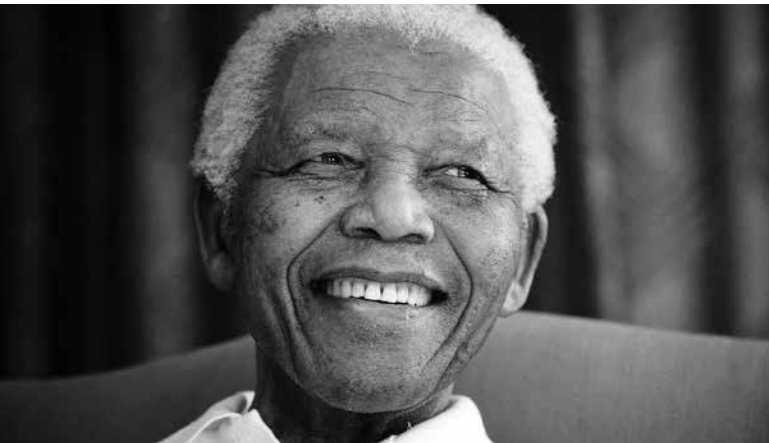
mišlja. Skorka se nada da će zajedno sa svojim prijateljem moliti ispred Zapadnog zida u Jeruzalemu i u Betlehemu, kako bi “pokazali svijetu da je to moguće”. ✧

Nataša Barac

JUŽNA AFRIKA

DUGOGODIŠNJE VEZE NELSONA MANDELE I ŽIDOVA

U SVOJOJ AUTOBIOGRAFIJI NELSON MANDELA JE PISAO VRLO POHVALNO O SHVAĆANJIMA ŽIDOVA O PITANJIMA RASE I POLITIKE

Nelson Mandela

Legendarni borac protiv aparthejda i jedna od posljednjih ikona 20. stoljeća Nelson Mandela preminuo je početkom prosinca. Tijekom svog dugog i bogatog života održavao je bliske veze sa židovskom zajednicom Južnoafričke Republike.

Početkom 40-tih godina 20. stoljeća, u vrijeme kada je obojenim Južnoafrikancima bilo praktički nemoguće dobiti profesionalnu praksu, židovska odvjetnička tvrtka Witkin, Sidelsky i Eidelman zaposlila je mladog crnca kao tajnika.

Bio je to prvi susret u onome što će kasnije postati dugogodišnji odnos između Nelsona Mandele i male židovske zajednice Južnoafričke Republike, koja je u više odlučujućih trenutaka odigrala važnu ulogu u životu budućeg prvog crnog predsjednika zemlje.

Mandela, koji je početkom prosinca preminuo u 96-oj godini života, pisao je o tom poslu i svojoj autobiografiji “Long Walk to Freedom,” te ukazao na ulogu koju su Židovi imali u borbi protiv aparthejda. Lazer Sidelsky, jedan od partnera u odvjetničkoj tvrtki, ponašao se s “nevjerojatnom

ljubaznošću” prema Mandeli i bio je jedan od prvih bijelaca koji su se prema njemu ponašali s poštovanjem.

“Otkrio sam da su Židovi puno širi u svojim shvaćanjima u vezi pitanja rase i politike, možda zbog toga što su i sami u povijesti često bili žrtvama predrasuda”, napisao je Mandela.

Židovi Južnoafričke Republike sjećaju se Mandele kao dragog prijatelja, koji je održavao bliske veze s čelnicima židovske zajednice. “Bio sam privilegiran time što sam vodio židovsku zajednicu u vrijeme dok je Mandela bio predsjednik zemlje i u brojnim susretima uvijek smo razgovarali direktno i otvoreno”, sjeća se Mervyn Smith.

Za Mandelu, koji je vodio borbu protiv diskriminatornog rasističkog režima, Židovi su bili vitalni saveznici. Židovski odvjetnici zastupali su ga u mnogim suđenjima, a židovski aktivisti i političari odigrali su ključne uloge u borbi protiv aparthejda.

Ali Mandeline veze s uglednim Židovima Južnoafričke Republike nisu bile samo političke, već i osobne. Drugi brak bivšeg predsjednika, s Winnie Madikizela, sklopljen je 1958. u kući Raya Harmela, židovskog aktivista protiv aparthejda. Kada se Mandela ponovno oženio, 1998. godine, pozvao je glavnog rabina Cyrila Harrisa da mladencima da svoj privatni blagoslov na vjenčanju koje se trebalo održati na šabat. “Nakon toplih čestitki, rabin Cyril im se tiho obratio i dao im blagoslov”, sjeća se njegova supruga Ann.

Nelson Rolihlahla Mandela rođen je 1918. u selu Mvezo, u jugo-istočnom dijelu zemlje. Kao mladi odvjetnik bio je aktivan u Afričkom nacionalnom kongresu te tako započeo svoju borbu protiv diskriminacije koja je trajala čitav život. Pedesetih godina Mandeli se sudilo zbog izdaje, a oslobođen je uz pomoć odvjetničkog tima koji je vodio

Židov Israel Maisels. Nekoliko godina kasnije, kada je bio optužen da je pokušao srušiti režim aparthejda, Mandelu je branilo nekoliko židovskih odvjetnika. Mandela je tada proglašen krivim i osuđen na doživotnu kaznu zatvora na otoku Robben, bivšoj koloniji gubavaca na otoku u blizini Cape Towna. Židovski prijatelji često su ga tamo posjećivali, među njima i legendarna židovska parlamentarka Helen Suzman kao i novinar Benjamin Pogrand. Mandela je oslobođen nakon 27 godina zatvora, u veljači 1990. Četiri godine kasnije izabran je za predsjednika.

Mandeline duboke veze sa židovskom zajednicom nastale su se i tijekom njegove političke karijere. Prvog šabata nakon što je izabran za predsjednika, Mandela je posjetio sinagogu Marais Road. Godine 1994., na otvaranju izložbe

posvećene Anni Frank, Mandela je ispričao kako je njezin dnevnik bio prava inspiracija njemu i drugim zatvorenici na otoku Robben.

U Izraelu se Mandela suočavao s kritikama zbog odnosa njegovog Afričkog nacionalnog kongresa i PLO-a, a sam Mandela bio je u dobrim odnosima s Jaserom Arafatom. Sučen sa židovskim protestom, Mandela je kazao da će se njegov odnos s drugim zemljama ili organizacijama mjeriti samo prema načinu na koji se oni odnose prema pokretu za neovisnost. "Vaši neprijatelji nisu moji neprijatelji", rekao je jednom prilikom u razgovoru s predstavnicima židovske zajednice. Mandela je uvijek isticao pravo Izraela na postojanje čak i onda kada je branio svoje odnose s palestinskim čelnicima. ✨

N.B.

IRAK

OTKRIVENO NEPROCJENJIVO BLAGO IRAČKIH ŽIDOVA

STARE ŽIDOVSKÉ KNJIGE, DOKUMENTI I SPISI KOJI SU BILI POSLANI RADI RESTAURACIJE U SAD, NAKON ŠTO SU IH AMERIČKI VOJNICI PRONAŠLI U JEDNOM OD SJEDIŠTA SADAMA HUSEINA, POKRENULI SU ŽESTOKA SPORENJA O TOME KOME ZAPRAVO PRIPADA TO PISANO BLAGO

U svibnju 2003. godine, samo nekoliko dana nakon što su savezničke snage pod vodstvom Amerikanaca svrgnule Sadama Huseina, skupina američkih vojnika koja je pregledavala sjedište Sadamove obavještajne službe pronašla je neočekivano blago - umjesto nuklearnog, biološkog i kemijskog oružja, pronašli su knjige i dokumente židovske zajednice iz Bagdada.

Svi dokumenti bili su pod vodom, a nakon što su pronađeni brzo su izneseni, ali su uskoro počeli trunuti na iračkom suncu. U roku od samo nekoliko dana dvojica od najboljih američkih stručnjaka za očuvanje i restauraciju dokumenata stigli su vojnim zrakoplovom u Bagdad kako bi napravili plan za spas zbirke koja se sastoji od 2.700 knjiga i desetaka tisuća dokumenata na hebrejskom, arapskom i engleskom, a svi su nastali u razdoblju od 1540. do 1970. godine.

Dva mjeseca kasnije američki Državni arhiv potpisao je sporazum s iračkim privremenim vlastima, koji je omogućio da se pronađeni dokumenti i knjige prebace u SAD radi restauracije te da budu izloženi javnosti "pod uvjetom da nakon toga budu vraćeni u Irak".

Dokumenti i knjige su u proteklom razdoblju restaurirani, očuvani i digitalizirani, a cijeli postupak restauracije stajao je više od tri milijuna američkih dolara.

U studenome su dokumenti i knjige prvi puta izloženi javnosti u Državnom arhivu u Washingtonu na izložbi

pod nazivom "Otkriće i oporavak: očuvanje nasljedstva iračkih Židova". SAD je obećao povrat svih knjiga i dokumenata, ali brojni članovi iračke židovske zajednice, koji su pobjegli iz zemlje proteklih desetljeća, smatraju da su ti dokumenti na silu uzeti židovskoj zajednici i da se ne smiju vratiti u Irak.

KNJIGE IZ PROŠLIH STOLJEĆA

Među pronađenim materijalima nalaze se i iznimno vrijedne knjige i dokumenti, među ostalim: Biblija na hebrejskom s komentarima iz 1568., Babilonski Talmud iz 1793., Zohar iz 1815., rukom pisana Hagada iz 1902., materijali iz bagdadskih židovskih škola, lunarni kalendar na hebrejskom i arapskom iz 1972.-1973. godine

Edwin Shuker (58), koji je 1971. godine sa svojom obitelji iz Bagdada pobjegao u Veliku Britaniju, kaže da je na izložbi u Washingtonu pronašao svoju davno izgublenu školsku diplomu. "To je puno više od školske diplome, to je identitet koji smo bili prisiljeni ostaviti za sobom", kazao je, ističući kako želi da njegova djeca i buduće generacije imaju "otvoreni pristup zbirci".

nastavak na sljedećoj strani

Cynthia Kaplan Shamash, iz Svjetske organizacije iračkih Židova sa sjedištem u New Yorku, kazala je da su irački Židovi zahvalni za restauraciju, ali ne žele da se arhiv vrati u Irak. "Vraćanje zbirke u Irak u kojem danas više nema Židova je nerazumno i neprihvatljivo", dodala je, obrazlažući to i činjenicom da u Iraku trenutno nije dobra sigurnosna situacija.

Ali al-Mosavi, savjetnik iračkog premijera Nurija al-Malikija kazao je, međutim, da su procedure za povratom arhive u punom jeku. "Oni su pristali vratiti arhiv Iraku i trenutno nema problema, usprkos pokušajima židovske zajednice u Americi da to spriječi", rekao je. "Iračka vlada neće pristati ustupiti ni jedan dokument. To je iračko nasljedstvo koje pripada iračkome narodu, bez obzira na vjeru ili etničku pripadnost", dodao je.

Irački Židovi mobilizirali su članove američkog Kongresa u pokušaju da zaustave povrat arhiva.

Godine 1947. iračka židovska zajednica imala je oko 150.000 članova, a danas je taj broj neznantan. Židovske zajednice na Bliskom istoku postoje već više od dvije i pol tisuće godina, ali s vremenom su nestajale. Uvjeti su se bitno pogoršali za Židove u brojnim arapskim zemljama nakon uspostave Države Izrael 1948. godine i sve jačeg i izraženijeg antisemitizma.

Američki State Department objavio je da se obvezao na vraćanje arhiva te je čak platio i obuku iračkim stručnjacima kako bi se znali brinuti za restauriranu arhivu.

Irački Židovi nisu Sefardi, a većina njihovih predaka nikada nije stupila nogom u Španjolsku. Pretpostavlja se da su irački Židovi u tu zemlju stigli u 8. stoljeću prije naše ere, kada je asirska vojska pokorila deset sjevernih plemena Izraela i na silu dio stanovništva preselila na područje koje je danas Irak. S vremenom je židovska zajednica u Iraku postala velika, utjecajna i ugledna. Židovi su u Iraku imali vrlo organiziranu mrežu obrazovnih, kulturnih i vjerskih institucija. Na početku 20. stoljeća samo u Bagdadu živjelo je oko 50.000 Židova, odnosno svaki četvrti građanin Bagdada bio je Židov. Međutim, do kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća irački Židovi su nestali. Nakon niza pogroma, progona, gospodarskih ograničenja i drugih oblika nasilja, konačni udarac iračkoj židovskoj zajednici zadan je 1968., kada su deseci ljudi uhićeni zbog navodnog otkrića "špijanskog kruga" koji se sastojao uglavnom od židovskih poslovnih ljudi. Četrnaest muškaraca, od kojih 11 Židova, osuđeno je na smrt i obješeno na javnim mjestima u Bagdadu. Pod međunarodnim pritiskom iračka je vlada dozvolila preostalim Židovima da emigriraju iz zemlje. Danas u Iraku nema ni deset Židova. ✧

T.R.

75. GODIŠNJICA KRISTALNE NOĆI

JEDAN OD NAJMRAČNIJIH TRENUTAKA NJEMAČKE POVIJESTI

U SVOJOJ PORUCI KANCELARKA ANGELA MERKEL JE ISTAKLA DA SE KRISTALNA NOĆ NASTAVILA NA JOŠ DRAMATIČNIJI NAČIN HOLOKAUSTOM TE POZVALA SVE LJUDE U ZEMLJI DA SE SUPROTSTAVE SVAKOM OBLIKU ANTISEMITIZMA

Njemačka je 9. i 10. studenoga obilježila 75 godina od "Kristalne noći", kada je započelo otvoreno antisemitsko nasilje nacističkog režima koje je kulminiralo Holokaustom.

U noći s 9. na 10. studenoga 1938. godine, a onda i cijeli idući dan, nacisti i njihovi pobornici uništavali su dućane Židova u čitavoj Njemačkoj, palili sinagoge i drugu židovsku imovinu. Ta noć pogroma, tijekom koje je uhićeno i deportirano i 30.000 Židova, smatra se početkom Holokausta.

"Kristalna noć" uslijedila je nakon što je 17-godišnji student Herschel Grynszpan u znak osвете pucao na Ernsta vom Ratha, tajnika njemačkog veleposlanstva u Parizu. Grynszpan je na taj način želio osvetiti svoju obitelj protjeranu iz Njemačke s oko 15.000 drugih Židova. Prema nedavno objavljenoj knjizi istraživačkog novinara Armina

Fuhrera, hici koje je Vom Rath zadobio nisu stvarno bili smrtonosni, ali su nacistički čelnici odlučili da će taj diplomat biti mučenik. Nacistička je država njemačkim Židovima, kao kaznu za atentat, odredila i novčanu kaznu u visini od milijardu maraka. Istovremeno je izdana naredba da se svi židovski dućani i tvrtke koje su još postojale, predaju u "arijske" ruke. Preostali Židovi ostali su tako bez većine svog kapitala i praktički bili isključeni iz njemačkoga ekonomskog života.

Njemačka kancelarka Angela Merkel u svojoj je ovogodišnjoj poruci povodom Kristalne noći ocijenila da je 9. studenog 1938. godine bio "jedan od najmračnijih trenutaka u njemačkoj povijesti, koji se, nažalost, nastavio na još dramatičniji način Holokaustom". Njemačka kancelarka pozvala je sve ljude u zemlji da pokažu građansku hrabrost kako se ne bi tolerirao nijedan oblik antisemitizma. Njemački predsjednik Joachim Gauck bio je na komemora-

Angela Merkel

tivnoj svečanosti ispred memorijala spaljene sinagoge u Eberswaldeu, gradu u blizini u Berlina. Više desetaka trgovina u njemačkome glavnom gradu na svoje je izloge zalijepilo plastičnu foliju koja je davala dojam da su razbijeni, kako bi podsjetili na izloge židovskih trgovaca koje su nacisti uništili. Gradske vlasti pozvale su stanovnike Berlina da očiste oko 5.000 pozlaćenih kocaka pločnika na kojima su ugravirana imena Židova i datumi njihove deportacije, a dio su berlinskih pločnika ispred njihovih domova. Ispred Brandenburških vrata postavljena je multimedijaska instalacija na kojoj su prikazivani kratki videouratci protiv rasizma i antisemitizma.

Berlin je imao posebno mjesto tijekom pogroma Kristalne noći, pišu povjesničari Christoph Kreuzmueller i Bjoern

Weigel u novoj publikaciji objavljenoj prigodom 75. godišnjice Kristalne noći. Nasilje u glavnom gradu Njemačke potaknuo je Joseph Goebbels, Hitlerov ministar propagande i lokalni nacistički čelnik. Diljem Njemačke, tijekom Kristalne noći zapaljeno je oko 300 sinagoga, opljačkano najmanje 7.000 trgovina, oskvrnjena su židovska groblja i ubijen 91 Židov. Oko 30.000 Židova uhićeno je i odvedeno u koncentracijske logore.

Kristalna noć događala se pred očima cijeloga svijeta. U Berlinu su bili stacionirani mnogi strani diplomati koji su izvijestili svoje zemlje o strašnim događajima. Poljski konzul u Leipzigu izvijestio je tada o poljskoj porodici Sperling: "Sperlingova supruga je skinuta do gola nakon čega su je pokušali silovati", a latvijski veleposlanik je u svojoj bilješci istaknuo da glavna berlinska ulica "Kurfuerstendamm izgleda kao bojno polje." No ipak diplomati nisu od svojih vlada zatražili da djeluju. O tome svjedoči Hermann Simon, direktor Židovskog centra koji je sakupio diplomatske izvještaje iz 20 zemalja, te sažeo njihove poruke: "Velike sile nisu željele sukob, a nisu željele ni veliki broj izbjeglica iz Njemačke. Dakle, bilo je to određeno suzdržavanje ili čekanje". SAD su bile jedina zemlja koja je povukla svog veleposlanika iz Berlina, a Velika Britanija je bila jedina koja je pomogla izbjeglicama, te izrazila spremnost da primi židovsku djecu, te je tako nakon studenoga 1938. godine u Veliku Britaniju otišlo 10.000 djece. ✨

N.B.

HANUKA

BLAGDAN SVJETLA ŠIROM SVIJETA

Židovi diljem svijeta u studenome su proslavili Hanuku, poznatu i kao "praznik svjetla", a svijeće su tradicionalno gorjele u mnogim domovima i na trgovima velikih svjetskih gradova.

U SAD-u su svijeće na velikoj tzv. "državnoj menori" zapaljene u blizini Bijele kuće, čime je nastavljena tradicija koju je 1979. godine započeo tadašnji američki predsjednik Jimmy Carter.

Ove godine Hanuka je pala na isti dan kao i američki praznik Dan zahvalnosti, što će se, prema proračunima, ponovno dogoditi tek za 79.000 godina! Amerikanci i američki Židovi zbog toga su ove godine slavili "Thanksgivukkah", a gradovi su bili prepuni raznih zanimljivih kombinacija menora, purica i drugih stvari koje obilježavaju Hanuku i Dan zahvalnosti.

U Izraelu se velik broj ljudi okupio kako bi gledao paljenje prve svijeće na menori ispred Zapadnog zida u Jeruzale-

mu, dok su Židovi u Berlinu zapalili svijeće na svojoj menori ispred povijesnih Brandenburških vrata. Povjerenica EU-a za vanjsku politiku Catherine Ashton u Bruxellesu je bila domaćica ceremonije proslave EuroHanuke, na kojoj su sudjelovali brojni ugledni gosti, među kojima i belgijska princeza Lea, diplomati i članovi židovske zajednice.

Hanuka je židovski blagdan koji počinje 25. kisleva (što je obično u prosincu) i slavi pobjedu Židova pod vodstvom Makabejaca, nad grčkim vladarima (164. god. p.n.e.) – fizičku pobjedu malog židovskog naroda nad moćnom Grčkom i duhovnu pobjedu židovske vjere nad helenizmom. Svetost proizlazi upravo iz duhovnog aspekta pobjede i čuda koje se dogodilo s jedinom netaknutom bočicom maslinovog ulja koja je nosila pečat Velikog svećenika. Količina pronađenog ulja je bila dovoljna tek za jedan dan gorenja u hramskom svijećnjaku, ali dogodilo se čudo i ulje je trajalo osam dana, koliko je bilo potrebno da se Hram ponovo posveti. ✨

T.R.

NOBELOVA NAGRADA

MEĐU NOVIM NOBELOVCIMA – ŠEST ŽIDOVA

OD DOSADAŠNJIH 800 DOBITNIKA NOBELOVE NAGRADE, PRIBLIŽNO SVAKI PETI JE ŽIDOV

Među ovogodišnjim dobitnicima Nobelovih nagrada veliki je broj Židova: dvojica američkih Židova - James Rothman i Randy Schekman - dobili su Nobelovu nagradu iz medicine, zajedno s jednim Nijemcem; jedan od dvojice dobitnika Nobelove nagrade iz fizike belgijski je Židov Francois Englert; Židovi su dobitnici Nobelove nagrade iz kemije: Martin Karplus, Arieh Warshel i Michael Levitt.

James E. Rothman, Randy W. Schekman i Thomas Suedhof dobili su Nobelovu nagradu iz medicine za otkriće u sustavu prijenosa unutar stanice "kako bi se molekule prenijele na pravo mjesto u stanici u pravom trenutku". To istraživanje produbilo je razumijevanje toga kako prekidi u prijenosu unutar stanica pridonose neurološkim bolestima, dijabetesu i poremećajima imunološkog sustava.

Rothman je profesor na Sveučilištu Yale, Schekman je profesor na kalifornijskom Sveučilištu Berkley, dok je Suedhof profesor na Stanfordu. Trojica dobitnika Nobela za medicinu podijelit će novčanu nagradu u visini od 1,2 milijuna američkih dolara.

Fizičari Peter Higgs iz Britanije i belgijski Židov Francois Englert dobitnici su Nobelove nagrade za fiziku zbog otkrića hipotetske elementarne čestice, tzv. Higgsova bozona, koji objašnjava kako je elementarna tvar dobila masu i formirala zvijezde i planete. Dvojica znanstvenika bili su ovogodišnji favoriti i podijelit će nagradu vrijednu 1,2 milijuna dolara.

Francois Englert (80) sa Sveučilišta u Bruxellesu i njegov kolega Robert Brout, koji je preminuo 2011., prvi su objavili rad o elementarnim česticama, no Higgs je nekoliko tjedana kasnije u svom radu bio prvi koji je eksplicitno predvidio postojanje nove čestice. Francois Englert odrastao je u židovskoj obitelji i preživio je Holokaust. Oženjen je Izraelkom i već više od trideset godina surađuje s izraelskim sveučilištima i znanstvenim ustanovama. Upitan kako se osjeća kao dobitnik Nobelove nagrade, Englert je rekao: "Možete pretpostaviti da to nije neugodno iskustvo, naravno. Jako sam sretan što sam dobio ovo izvanredno priznanje".

Nobelova nagrada za kemiju za 2013. godinu dodijeljena je znanstvenicima Michaelu Levittu, Martinu Karplusu i Ariehu Warshelu, a zaslužili su je doprinosom razvoju računalnih modela za kompleksne kemijske sustave. Ta trojica znanstvenika s prestižnih američkih i izraelskih sveučilišta, 70-ih su godina 20. stoljeća postavili temelje razvoju snažnih računalnih programa koji su utrli put razumijevanju i predviđanju kemijskih procesa. Računalni modeli koji oslikavaju stvarne pojave postali su ključni za napredak su-

vremene kemije i razvoj kemijske industrije kakvu danas poznajemo.

Martin Karplus u svojoj je autobiografiji opisao kako se osjećao kao Židov u Austriji prije i na početku Drugog svjetskog rata. "Mog brata i mene su nazivali prljavim Židovima", napisao je. Karplus je rođen u židovskoj obitelji u Beču 1930., a zajedno s obitelji pobjegao je iz Austrije pred nacistima kada je imao samo osam godina. Obitelj je prvo prebjegla u Švicarsku, a zatim u SAD. Karplus je u SAD-u napravio briljantnu akademsku karijeru koja je okrunjena Nobelovom nagradom.

Spomen-ploča u Bulevaru židovskih nobelovaca u izraelskom gradu Rishon LeZionu

Arieh Warshel rođen je 1940. godine u kibucu Sde Nahum, a nakon vojnog roka završio je kemiju na sveučilištu u Haifi. Uz briljantnu akademsku karijeru, koja uključuje i doktorat sa sveučilišta Harvard, borio se u Jomkipurskom i Šestodnevnom ratu.

Michael Levitt rođen je u Južnoafričkoj republici u židovskoj obitelji porijeklom iz Litve. U dobi od 21 godine preselio se u Izrael, gdje je služio vojsku. Sa suprugom Izraelkom Ritom, kiparicom, preselio se zatim u Cambridge, gdje je studirao i gdje je rođeno njihovo troje djece. Predaje na relaciji između Izraela i Kalifornije, a posjeduje američko, britansko i izraelsko državljanstvo.

Više od 20 posto dosadašnjih 800 dobitnika Nobelove nagrade bili su Židovi, iako Židovi čine samo 0,2 posto svjetskog stanovništva. Židovi su dobivali Nobelove nagrade iz svih šest područja, a dobitnici su 41 posto nagrada iz ekonomije, 28 posto iz medicine, 26 posto iz fizike, 19 posto iz kemije, 13 posto iz književnosti i 9 posto nagrada za mir. ✨

NEW YORK

MICHAEL BLOOMBERG PRVI DOBITNIK „ŽIDOVSKOG NOBELA“

BIVŠI GRADONAČELNIK NEW YORKA MICHAEL BLOOMBERG PRVI JE DOBITNIK NEDAVNO OSNOVANE NAGRADE ZAKLADE GENESIS, KOJA JE PROZVANA „ŽIDOVSKOM NOBELOVOM NAGRADOM“, A NOVČANA JOJ JE VRIJEDNOST MILIJUN DOLARA

Zaklada Genesis objavila je da je prvi dobitnik njezine nagrade vrijedne milijun dolara bivši njujorški gradonačelnik Michael Bloomberg, a priznanje je dobio zbog „dugogodišnjeg rada za javno dobro i zbog filantropije“.

Izraelski premijer Benjamin Netanyahu uručit će ovu nagradu Bloombergu 2014. godine u Izraelu, a Bloomberg će tada objaviti kojoj će dobrotvornoj ustanovi dodijeliti dobiveni novac.

Michael Bloomberg, koji je nedavno okončao treći gradonačelnički mandat, rekao je da je počašćen što je upravo on izabran za prvog dobitnika nagrade Zaklade Genesis. „Prije dugog niza godina, moji su roditelji u mene usadili židovske vrijednosti i etiku koja me je vodila tijekom čitavog mog života. Te vrijednosti i etika bile su mi vodilje i u mom poslovnom životu i u filantropiji“, kazao je Bloomberg. „Nagrada Genesis promovira i cijeni upravo te vrijednosti i etiku - koje su zajedničke židovskom narodu diljem svijeta“, dodao je. Za nagradu je bilo nominirano dvjesto osoba. Zaklada Genesis osnovala je ovu nagradu kako bi „odala priznanje ljudima koji svojim zalaganjem izražavaju osnovne vrijednosti židovskog naroda, a to je nastojanje za poboljšanje ljudskog roda“. Nagradu zajednički dodjeljuju Ured izraelskog premijera, Židovska agencija i Filantropska skupina Genesis.

Jedan od članova žirija i dobitnik Nobelove nagrade Elie Wiesel rekao je da je Bloomberg visoko postavio letvicu za potencijalne buduće dobitnike. „Velika je čast za cijeli židovski narod da može slaviti njegove uspjehe, njegova nastojanja da popravi svijet, a posebice njegov grad, New York“, rekao je Wiesel. Michael Bloomberg rođen je 1942. u predgrađu Bostona, u židovskoj obitelji. Njegov otac bavio se nekretninama, a djed je doselio iz Rusije. Majka mu se rodila u New Jerseyu, a njezin je otac došao u SAD s prostora današnje Bjelorusije.

Bloomberg je osnivač i 88-postotni vlasnik tvrtke za pružanje financijskih informacija. Prema najnovijim ranglistama, dvanaesta je najbogatija osoba u SAD-u. Ima liberalne političke poglede u društvenim pitanjima, a u ekonomiji je konzervativac. Podržavao je Demokratsku stranku do 2001. godine, kada je - prije izbora za gradonačelnika New Yorka - pristupio republikancima i kao njihov kandidat bio izabran. Velika jabuka doživjela je veliku transformaciju tijekom tri gradonačelnička mandata Michaela Bloomberga.

Grad je, prema statističkim podacima na koje se Michael Bloomberg rado poziva, postao „jedan od najsigurnijih velikih američkih gradova“. Broj turista u posljednjih je 12 godina skokovito porastao - prošle su godine New York posjetila čak 52 milijuna turista. I životni vijek stanovnika toga grada u spomenutom se razdoblju povećao za dvije i pol godine. Na stotine hektara zelenih površina redovito se održava, ulice su pune javnih bicikala, a pješaci su dobili mnogo malih ugodnih mjesta i trgova na kojima se mogu odmoriti. Istodobno se zahtjevnim i bogatim žiteljima, ali i posjetiteljima grada i dalje nudi niz luksuznih sadržaja. Bloombergu, nepredvidivom političaru, koji je neko vrijeme bio demokrat, pa republikanac, a zatim neovisan, neki stanovnici New Yorka zamjeraju radikalne poteze na području javnog zdravstva. Naime, jedna od prvih mjera, koju je uveo još 2002., bila je zabrana pušenja u barovima i restoranima.

Dugogodišnji filantrop, čije se bogatstvo procjenjuje na 31 milijardu dolara, svoj imetak namjerava trošiti na borbu protiv korištenja vatrenog oružja, na pomoć useljenicima, na javno zdravstvo. Ne želi više raditi „24 sata dnevno“ i neće se vratiti na posao u svoju tvrtku, već kani nastaviti raditi na mjerama i nastojanjima protiv klimatskih promjena. „Ovo čime se namjeravam ubuduće baviti odvest će me nekim drugim smjerom“, rekao je nedavno za časopis „Forbes“, navodeći kao primjer i uzor dvojicu uspješnih ljudi koji su i nakon povlačenja s dužnosti nastavili biti uspješni i voditi ispunjen život; to su, po njemu, bivši američki predsjednik Bill Clinton i suosnivač Microsofta Bill Gates. ☆

N.B.

EUROPSKA UNIJA

ANITISEMITIZAM U PORASTU

PREMA NEDAVNO PROVEDENOM ISTRAŽIVANJU U KOJEM JE ANKETIRANO GOTOVO ŠEST TISUĆA ŽIDOVA IZ BELGIJE, FRANCUSKE, NJEMAČKE, MAĐARSKE, ITALIJE, LATVIJE, ŠVEDSKE I VELIKE BRITANIJE, GOTOVO JE TREĆINA ISPITANIKA, ZBOG ZABRINUTOSTI ZA SVOJU SIGURNOST, RAZMATRALA MOGUĆNOST DA EMIGRIRA

Istraživanje koje je provela Agencija za temeljna prava (FRA) Europske unije pokazalo je da veliki broj europskih Židova smatra da je antisemitizam u Europi u porastu, posebice na internetu. U ispitivanju je sudjelovalo 5847 europskih Židova, a njih 66 posto ocijenilo je da je antisemitizam postao problem, dok ih je čak dvije trećine (76 posto) kazalo kako smatraju da je došlo do porasta antisemitizma u zadnjih pet godina.

Morten Kjaerum

Istraživanje je provedeno 2012. godine u osam zemalja u kojima živi oko 90 posto europske židovske populacije. Židovi iz Belgije, Francuske, Njemačke, Mađarske, Italije, Latvije, Švedske i Velike Britanije trebali su odgovoriti na pitanje o tome kako ocjenjuju antisemitske trendove i kako vide problem antisemitizma u svojoj svakodnevici. Govorili su i o svojim osobnim iskustvima i o zabrinutosti za svoju i sigurnost članova obitelji.

Ispitivanje je pokazalo da postoji osobita zabrinutost nad porastom antisemitizma na internetu. Čak tri četvrtine ispitanika ocijenilo je da taj problem postaje sve opasniji. Jedna je pedesetogodišnja britanska Židovka tako navela da je na Facebooku doživjela više antisemitskih komentara “nego tijekom čitavog svog života”. Prema njezinim riječima, brzina kojom se neprijateljski intonirani komentari i dezinformacije šire zastrašujuća je i izaziva veliku uznemirenost.

Prema rezultatima ispitivanja, čak 29 posto europskih Židova razmatralo je mogućnost da emigrira zbog zabrinutosti za svoju sigurnost, što je posebice izraženo u Mađarskoj, gdje 48 posto ispitanika to potvrđuje, te u Francuskoj (46 posto) i Belgiji (40 posto).

Čak četiri od pet ispitanika kazalo je da je osobno iskusilo najmanje jedan antisemitski verbalni ili fizički napad u godini uoči ispitivanja, a kao počinitelje najozbiljnijih incidenta najčešće su navodili nekog “s muslimanskim ekstremističkim stajalištima” (27 posto), “ljevičarskim stajalištima” (22 posto) i “desničarskim stajalištima” (19 posto).

Prema ispitivanju, najčešći komentari koje o Židovima daju ostali stanovnici Velike Britanije su: “Izraelci se ponašaju kao nacisti prema Palestincima” i “Židovi koriste stradanja u Holokaustu u svoju osobnu korist”, što je zajedno najčešća ocjena 35 posto ispitanika.

Ispitivanje je pokazalo znatne razlike između zapadnih i istočnoeuropskih zemalja. Tako, na primjer, u Latviji samo osam posto ispitanika navodi da je izraelsko-arapski sukob imao velik utjecaj na njihov osjećaj sigurnosti; u Njemačkoj, međutim, tako ocjenjuje 28 posto ispitanika, a u Francuskoj čak njih 73 posto.

Direktor FRA Morten Kjaerum smatra da su različite ocjene izraz različitih povijesnih okolnosti. “Mislim da je diljem Europe raširena tradicionalna forma antisemitizma koja seže duboko u povijest”, smatra on, te dodaje da je ispitivanje pokazalo i osobiti oblik antisemitizma koji doživljavaju ispitanici, a koji proizlazi iz sukoba na Bliskom istoku.

Europska Agencija za temeljna prava navodi da europske zemlje trebaju hitno djelovati na pronalaženju učinkovitih načina suprotstavljanja antisemitizmu na internetu te poziva javne ličnosti da osude antisemitske izjave.

U sličnoj studiji na temu rasističkih predrasuda, provedenoj na sveučilištu u njemačkom gradu Bielefeldu i objavlje-

noj 2011. godine, navodi se da je najizrazitije prihvaćanje antisemitskih predrasuda utvrđeno u Poljskoj i Mađarskoj, da je u Portugalu, za kojim je odmah i Njemačka, antisemitizam jače prisutan nego li u drugim zapadnoeuropskim zemljama, da su u Italiji i Francuskoj antisemitske predrasude u cjelini manje raširene od europskog prosjeka, dok je širenje antisemitizma najmanje u Velikoj Britaniji i Nizozemskoj.

Istraživanje je nastojalo doći do najdubljih stajališta indirektnim pitanjima poput onog “misle li ispitanici da Židovi imaju previše utjecaja” ili da “pokušavaju izvući prednost iz stradanja u prošlosti”. Istodobno je u svim zemljama, osim u Italiji, većina odgovorila kako misli “da Židovi obogaćuju

našu kulturu” pa tako, primjerice, misli blizu 70 posto Nijemaca i Britanaca. No istodobno skoro polovica njemačkih ispitanika smatra da “Židovi pokušavaju izvući korist iz toga što su bili žrtve nacističkog doba”, dok tako misli 22 posto Britanaca, 32 posto Francuza, 40 posto Talijana, 68 posto Mađara i čak 72 posto Poljaka. Zanimljiv je i zaključak posebne studije koju je 2012. objavio njemački parlament prema kojoj kod 20 posto Nijemaca postoji u najmanju ruku “latentni antisemitizam”, neka vrsta tihe, neizgovorene antipatije prema Židovima. No, kako ističu židovski uglednici u toj zemlji, njemačka vlada vrlo ustrajno i glasno osuđuje svaki antisemitizam i vrlo je aktivna u borbi protiv njega. ✧

Nataša Barac

OUN

BAN KI-MOON U AUSCHWITZU

GLAVNI TAJNIK ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NARODA BAN KI-MOON POSJETIO JE U STUDENOME PROSTORE NEKADAŠNJEG KONCENTRACIJSKOG LOGORA AUSCHWITZ-BIRKENAU I ODAO POČAST ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

Došavši da oda počast žrtvama Auschwitzu, najvećeg nacističkog koncentracijskog logora, glavni tajnik UN-a Ban Ki-moon ušao je, praćen nekadašnjim poljskim zatočenikom, 87-godišnjim Marianom Turskim, kroz glavni ulaz - sa zloglasnim natpisom “Arbeit macht frei” (rad oslobađa) – u prostore nekadašnjeg nacističkog koncentracijskog logora. Glavni tajnik svjetske organizacije položio je vijenac od bijelog cvijeća u podnožje zida ispred kojega su nacisti strijeljali logoraše, a razgledao je i muzej u logoru. Ondje mu se pridružio i bivši veliki izraelski rabin Meir Lau, koji je kao dijete preživio Holokaust, te mu zahvalio što je došao posjetiti mjesto koje predstavlja simbol užasa Holokausta.

”Pripremao sam se za ovaj posjet. Bio sam u jeruzalemskom Jad Vašemu i u Muzeju Holokausta u Washingtonu. No čovjeka ništa ne može pripremiti na osjećaje koji ga prožmu na ovakvome mjestu. Svijet ne smije zaboraviti Holokaust kako se takvo nešto nikad više ne bi ponovilo”, rekao je Ban Ki-moon. “Odajem duboku počast žrtvama i onima koji su preživjeli Holokaust, nešto najstrašnije što se dogodilo čovječanstvu”, napisao je glavni tajnik svjetske organizacije u knjigu utisaka.

Pošto je razgledao i izložbu o uvjetima koji su vladali u logoru, Ban Ki-moon je rekao: “Gledam hrpe naočala, kose, cipela, molitvenih šalova i lutaka i pokušavam zamisliti pojedine osobe, Židove i druge, kojima su te stvari pripadale”, rekao je. “Auschwitz-Birkenau nije samo mjesto užasa. To je također i mjesto hrabrosti i nade. Danas ovdje želim jasno i glasno reći: nikada više”, istakao je glavni tajnik.

Ban Ki-moon s Marianom Turskim, nekadašnjim zatočenikom Auschwitzu

Ban Ki-moon je također posjetio sinagogu Chevra Lomdei Mishanyot, jedinu zgradu koja još danas postoji kao svjedočanstvo nekadašnjeg židovskog života u gradu Oswiecimu.

U Auschwitzu je od gladi, bolesti, prisilnog rada i u plinskim komorama stradalo 1,1 milijun ljudi, većinom Židova. Auschwitz-Birkenau bio je najveći nacistički logor i postao je sinonimom Holokausta.

Prvi glavni tajnik koji je posjetio Auschwitz bio je Boutros Boutros-Ghali, 1995. godine. ✧

N.B.

SAD

IZVJEŠTAJI S NIRNBERŠKIH SUĐENJA U MUZEJU HOLOKAUSTA

HAROLD BURSON, KOJI JE NEPOSREDNO POSLIJE ZAVRŠETKA DRUGOG SVJETSKOG RATA ZA RADIO AMERIČKE VOJSKE NOVINARSKI PRATIO NIRNBERŠKO SUĐENJE NACISTIČKIM RATNIM ZLOČINCIMA, NEDAVNO JE, U SVOJOJ 92. GODINI, TRANSKRIPTE SVOJIH TADAŠNJIH RADIO-IZVJEŠTAJA POKLONIO AMERIČKOM MUZEJU HOLOKAUSTA

Harold Burson pratio je 1945. i 1946. godine suđenje nacističkim ratnim zločincima u Nürnbergu za radio američke vojske - American Forces Network. Pisao je opširne izvještaje koje su čitali radijski novinari, a ti su izvještaji emitirani američkim vojnicima stacioniranim u Europi.

Burson danas ima 92 godine, a svoju je kolekciju od 40 transkripata predao američkom Muzeju Holokausta, točno 68 godina nakon što je počeo izvještavati s povijesnog suđenja ratnim zločincima. Radijske snimke njegovih izvještaja su izgubljene i više ne postoje. Burson je nakon rata osnovao veliku tvrtku za odnose s javnošću Burson-Marsteller.

Suđenja u Nürnbergu dala su prvu pravnu dokumentaciju i dokaze o genocidu koji su počinili nacisti tijekom Drugog svjetskog rata. Transkripti koje je donirao Burson pružit će novi izvor materijala za povjesničare i pravnike, kazao je jedan od čelnika Muzeja Holokausta Scott Miller. "Ovo je nevjerojatan primarni izvor dokaza povijesti", rekao je Miller.

Harold Burson imao je samo 24 godine kada je počeo izvještavati iz sudnice, a tamo se pridružio skupini od dvjestotinjak najboljih svjetskih novinara. "Za mene je to bio izazov. Oko mene su bili najbolji svjetski novinari, a moja publika su primarno bili vojnici, njih oko milijun, koji su se još uvijek nalazili u Europi i koji su upravo prošli rat", prisjeća se Burson.

Radijski izvještaji Harolda Bursona bit će skupljeni u audio-knjigu, a njegove pisane izvještaje čitat će poznati glumci.

Zbog zločina protiv čovječanstva pred lice pravde u Nürnbergu 1945. godine izvedena su 22 nacistička čelnika. Među onima koji su se nalazili u sudnici bila su i najpoznatija imena poput Hermanna Goeringa, Martina Bormanna i Rudolfa Hessa, koji su bili optuženi za najteže zločine: širenje vojne agresije, ubojstva ratnih zarobljenika

i civila, deportacije, pljačke, rasističke progone i ubojstva europskih Židova.

Bilo je to prvi puta u povijesti da se čelnicima jednog zločinačkog režima sudi pred međunarodnim sudom. Suci koje su imenovale pobjedničke sile sudili su zločincima poraženog neprijatelja. Za 218 dana, koliko je trajalo prvo suđenje, saslušano je 236 svjedoka, proučeno 5.330 dokumenata i 200.000 pisanih izjava. Zapisnik sa suđenja sadržavao je 25.000 stranica. Presude su izrečene 30. rujna 1946. godine: sedmorici optuženih izrečene su dugogodišnje kazne zatvora, trojica su oslobođena optužbi, a 12 ih je osuđeno na smrt.

Nakon tog prvog suđenja, u Nürnbergu je provedeno još 12 sudskih postupaka protiv raznih nacističkih dužnosnika, a i pojedinih tvrtki, poput koncerna Flick i Krupp. Ovaj prvi međunarodni sudski postupak u povijesti imao je temeljno značenje za međunarodno pravo, te je utjecao i na nastanak UN-ove konvencije o genocidu, Povelje o ljudskim pravima i drugih međunarodnih dokumenata. ✨

HOLOKAUST

JEDINO JE DANSKA SPASILA SVOJE ŽIDOVE

DOK DANSKA OVE GODINE SLAVI 70 GODINA OD POVIJESNOG SPAŠAVANJE VELIKE VEĆINE SVOG ŽIDOVSKOG STANOVNIŠTVA OD HOLOKAUSTA, ZEMLJA SE ISTOVREMENO SUOČAVA S NEUGODNIM PITANJIMA ZBOG ODNOSA SVOJIH TADAŠNJIH VLASTI S NACISTIČKOM NJEMAČKOM

Omogućavanje bijega više od sedam tisuća danskih Židova – što je tada bilo oko 95 posto ukupnog židovskog stanovništva Danske – u sigurnost susjedne Švedske 1943. godine, inspirativna je priča inače mračnog poglavlja europske povijesti 20. stoljeća. Priča govori i o tome da je u to mračno doba danski kralj Christian X. stavio Davidovu zvijezdu na svoju odjeću u znak suosjećanja sa Židovima te tako prošetao ulicama Kopenhagena.

Akcija prebacivanja Židova u Švedsku, koja je započela u zoru 2. listopada 1943. godine, i danas je vrlo bitna u načinu na koji Dani sebe i svoju zemlju doživljavaju kao otvorenu i tolerantnu državu. Obilježavanju 70. godišnjice tog događaja, koje je održano u Kraljevskom kazalištu u Kopenhagenu, prisustvovala je i kraljica Margrethe II.

Tri godine nakon nacističke invazije, danskoj koalicijskoj vladi bio je dopušten određeni stupanj neovisnosti, kao naknada za njezinu suradnju s okupatorom.

Za razliku od nekih drugih dijelova okupirane Europe, židovska zajednica u Danskoj bila je vrlo dobro integrirana u dansko društvo, pa je većina Danaca napad na Židove smatrala napadom na svoje sugrađane, odnosno napadom na njih same.

“Nijemci, čak i oni na vlasti u Berlinu, shvatili su posebnu vezu Danaca i danskih Židova. To je stvorilo situaciju u Danskoj koja je bila drugačija od svih drugih”, smatra Bo Lidegaard, povjesničar i urednik danskog lista Politiken. U svojoj knjizi “Countrymen”, Lidegaard tvrdi da je danska vlada uspjela oblikovati javno mišljenje tako da je “danski nacionalizam” povezala s tolerancijom.

Ipak, u posljednjih deset godina pojavljuju se i drugačija mišljenja i sve je više onih koji javno govore o sramnoj vezi danske vlade s nacistima.

Među tisućama Židova koji su spašeni iz Danske bio je i otac Benta Bluednikowa, povjesničara koji danas radi kao novinar u listu Berlingske. U svojoj knjizi “My Father’s Escape”, koja je objavljena 2013. godine, on iznosi dramatičnu priču o tome kako je njegov otac ušao u mali brodić zajedno s još devet osoba, kako bi prešli kanal koji dijeli Dansku i Švedsku, a u tom bijegu pomagao im je danski ribar. Desetljećima je Benjamin Bluednikow bio zahvalan Danskoj i Švedskoj zbog toga što “tragedija koja se događala u Europi nikada nije postala u potpunosti stvarnošću danskih Židova”, napisao je u svojoj knjizi njegov sin. “Ja sam duboko zahvalan zbog toga”, ističe autor.

ULOGA NIELSA BOHRA

Danski fizičar Niels Bohr, čija je majka bila Židovka, osobno se zauzeo kod švedskoga kralja za spašavanje danskih Židova. Bohr je, naime, bio prebačen u Švedsku, a švedska je vlada imala stroge upute da ga mora prebaciti u SAD, kako bi radio na tajnom projektu Manhattan. Kad je Bohr stigao u Švedsku, predstavnici vlade su mu kazali da se mora odmah ukrcati na avion za SAD. Bohr je to odbio. Rekao im je, a kasnije i samome kralju, da neće otići sve dok švedski kralj i vlada ne objave putem radija i tiska da će otvoriti svoje granice kako bi primili danske Židove. Bohr je o tim događajima i sam pisao.

Niels Bohr se svojom kvantnom teorijom svrstao među utemeljitelje moderne atomske fizike. Za zasluge u istraživanju strukture atoma dobio je 1922. godine Nobelovu nagradu za fiziku.

Ipak, knjiga optužuje one koje autor naziva danskim “domoljubnim povjesničarima”. “Oni kažu da je politika suradnje s nacistima bila potrebna jer je spasila Židove. Ali ako ovu priču gledamo na međunarodnoj razini, ona je re-

nastavak na sljedećoj strani

zultirala velikom tragedijom za židovski narod”, dodao je. Kako bi potkrijepio svoju tvrdnju, on navodi velik poljoprivredni izvoz iz Danske u nacističku Njemačku. Ističe također da, zahvaljujući takvoj danskoj vlasti, Berlin u Danskoj nije trebao držati veliki broj vojnika pa su ih mogli iskoristiti u na ratištima protiv Saveznika.

Ključ za uspješan bijeg danskih Židova prema nekima je u tome što su Nijemci na to “zažmirili”. Povjesničari poput Lidegaarda smatraju da su nacisti znali da Danci neće tolerirati deportacije danskih Židova. Bluednikow sa svoje strane tvrdi da su najviši njemački nacisti bili više zainteresirani za to da se zadrži mirna situacija, kako bi danski poljoprivrednici nastavili hraniti njihove vojnike. A sa sve uvjerljivijim navještajima da će nacisti izgubiti rat, neki su na taj način željeli spasiti “vlastitu kožu” pred suđenjima koja će uslijediti nakon rata, smatra Bluednikow.

Bilo kako bilo, “nitko ne može osporiti činjenicu da je velika većina danskih Židova prebačena u sigurnost u Švedsku, a to se nije dogodilo nigdje drugdje u Europi”, ističe Lidegaard.

Židovska zajednica Danske predstavlja manjinu u zemlji, a povijest zajednice seže u 17. stoljeće. Nakon što su načuli da Nijemci spremaju deportacije danskih Židova, danski pokret otpora je zajedno s običnim Dancima sudjelovao u organizaciji evakuacije više od sedam tisuća danskih Židova u susjednu neutralnu Švedsku. U zoru 2. listopada 1943. godine 7.550 danskih Židova prebačeno je u Švedsku. Danski Židovi svojim su spasiteljima u velikom broju slučajeva ostavljali novac ili imovinu. Neki danski ribari tražili su za prijevoz Židova velike svote novaca, ali većina je za svoju pomoć bila financijski nagrađena. ☆

N.B.

ELEKTRONSKA TRGOVINA

ODJEĆA LOGORAŠA IZ AUSCHWITZA – 11.300 FUNTI!

Popularna internetska stranica za kupovinu - eBay - maknula je s popisa proizvoda za kupnju tridesetak predmeta, među kojima je bila i odjeća koju su nosili logoraši nacističkih koncentracijskih logora. O ovom je slučaju pisao britanski list „Mail on Sunday“, koji je i istražio cijeli slučaj. Tvrtka eBay se ispričala i kazala da će iznos od 25 tisuća funti donirati u dobrotvorne svrhe.

„Mail on Sunday“ objavio je da su njegovi novinari pronašli različite memorabilije Holokausta na eBayu, uključujući i odjeću, svojevrsnu „uniformu“ logoraša zloglasnog logora smrti Auschwitza, koju je nosio poljski pekar koji je u logoru ubijen. „Mail on Sunday“ obavijestio je tvrtku nakon čega je tridesetak predmeta maknuto s popisa za prodaju.

"Jako nam je žao što su se ti predmeti našli na popisu eBaya i mi smo ih sada uklonili. Ne dopuštamo prodaju takvih predmeta i koristimo se najnovijom tehnologijom kako bismo otkrili predmete koji se ne mogu prodavati na našoj internetskoj stranici", stoji u priopćenju eBaya. "Strašno nam je žao što nismo ispunili naša vlastita očekivanja. Iznos od 25 tisuća funti dali smo u dobrotvorne svrhe kako bismo i na taj način iskazali našu zabrinutost", dodaje se u priopćenju.

Britanski list u svom je članku naveo da je "uniforma" logoraša iz Auschwitza bila procijenjena na 11.300 funti, a prodavao ju je Ukrajinac koji živi u Kanadi. U novinskom tekstu se navodi da se Ukrajinac zove Viktor Kempf te da je i prošle godine prodao odjeću iz

Auschwitza za isti iznos. Viktor Kempf kazao je da su ga i u prošlosti kritizirali zbog prodaje memorabilija iz Holokausta. On u svoju obranu ističe da na taj način dokumentira prošlost, a novac daje u projekte financiranja povijesnih knjiga.

"Ne želim da ljudi misle kako to činim radi novca. Ta povijesna razdoblja bila su užasna, nitko ih nikada ne bi smio zaboraviti", rekao je Kempf.

Drugi predmeti vezani uz Holokaust pronađeni na eBayu bile su cipele, četkica za zube koja je navodno pripadala jednoj žrtvi koncentracijskog logora, a i žuta Davidova zvijezda koju su Židovi logoraši bili prisiljeni nositi. ☆

T.R.

DETROIT

ODLAZAK ABRAHAMA NEMETHA – IZUMITELJA MATEMATIKE ZA SLIJEPE

KADA MU JE, 2006. GODINE, DODIJELJENA NAGRADA ZA ŽIVOTNO DJELO, U OBRAZLOŽENJU JE PISALO DA JE OD ABRAHAMA NEMETHA ZA BRAILLEOVO PISMO UČINIO VIŠE SAMO – LOUIS BRAILLE

Abraham Nemeth, slijepi izumitelj međunarodno priznate matematike za slijepce i slabovidne osobe nazvane “Nemeth Brailleova matematika”, preminuo je nedavno u 94. godini života.

Njegova nećakinja Dianne Bekritsky izjavila je da je preminuo nakon zatajenja srca, u svom domu u Detroitu (SAD). Kazala je da su svi članovi obitelji, prijatelji i suradnici obožavali Abrahama Nemetha, koji je do kraja svog dugog i uspješnog života bio mentalno zdrav te se nikada nije umorio od dobrotvornog rada, uključujući i transkribiranje židovskih molitvenika na Brailleovo pismo.

“Za zajednicu slijepih i slabovidnih osoba napravio je jedinstvene stvari. Najveće dobročinstvo koje možete dati jednoj osobi jest da joj date sposobnost da se sama pobrine za sebe. Nezavisnost koju su te osobe stekle zahvaljujući Nemeth Brailleovoj matematiki je neprocjenjiva”, istaknula je Dianne Bekritsky.

Abraham Nemeth rođen je s urođenom sljepoćom 1918. godine, u New Yorku, u židovskoj obitelji koja je veliku pažnju poklanjala vjeri, te je mali Abraham često bio u sinagogi sa svojim djedom. Nakon što je završio osnovno i srednje obrazovanje u školama za slijepce i slabovidne osobe, Nemetha su ipak obeshrabrili u želji da nastavi s obrazovanjem na polju matematike, prema kojoj je gajio veliku strast, pa je studirao psihologiju na Sveučilištu Columbia. Nemeth je često govorio da najveće zasluge za njegovo bavljenjem matematikom ima njegova prva supruga, Florence Weissman, koja je bila slabovidna osoba, a ohrabrila ga je da nastavi sa svojom strašću za matematikom kada nije mogao pronaći posao sa svojom diplomom iz psihologije. Kada se upisao na studij matematike na Sveučilištu Columbia, njegova se supruga zaposlila kako bi financirala njegov studij.

Nemeth se upustio u adaptaciju koda koji je osmislio Louis Braille, za svrhe matematičkih proračuna, što je međunarodno priznati kod, nazvan “Nemeth Brilleov matematički kod”. “Prije Abea Nemetha, slijepce osobe vrlo su teško mogle postati znanstvenici, matematičari...”, kazao je jedan njegov suradnik.

Godine 2006. Nemeth je primio Nagradu Louis Braille za životno djelo, a u obrazloženju nagrade stajalo je da je “samo Louis Braille osobno napravio više za Brailleovo pismo od Abrahama Nemetha”.

Abraham Nemeth proveo je 30 godina predavajući matematiku na Sveučilištu Detroit Mercy, a u mirovinu je otišao 1985. godine, uz počasti za izniman doprinos u službi. Osim što je cijeli svoj život posvetio nastojanjima da razvije matematički kod za slijepce i slabovidne osobe, Nemeth je bio i strastveni pijanist.

SAM JE NAUČIO SVIRATI KLAVIR

Abraham Nemeth bio je slijep od rođenja. Njegov otac s njim je šetao ulicama New Yorka kako bi se dijete naviklo na okruženje. “Moj otac me podučavao i govorio mi da rukom dodirnem poštanske sandučice, hidrante i druge predmete koji su me okruživali”, pričao je Abraham Nemeth. Sam je naučio svirati klavir i svoj je studij financirao sviranjem. Postao je i jako dobar stolar, a nikada nije imao psa vodiča i vrlo rijetko je koristio štap za slijepce i slabovidne osobe. Vjerovao je da svaka slijepa osoba može savladati bilo koju vještinu. Njegov savjet roditeljima bio je da “od slijepog djeteta očekuju sve ono što bi očekivali i od djeteta s dobrim vidom”.

Velik dio svog slobodnog vremena posvetio je stvaranju Brailleove verzije židovskih tekstova, a pružio je i veliku pomoć u stvaranju hebrejske Biblije na Brailleovom pismu pedesetih godina 20. stoljeća. ✧

NEW YORK

ODLAZAK SIDA BERNSTEINA – ORGANIZATORA LEGENDARNOG KONCERTA BEATLESA 1965. GODINE

SIN ŽIDOVSKIH IMIGRANATA U SJEDINJENIM DRŽAVAMA, SID BERNSTEIN JE KAO KONCERTNI PROMOTOR SURADIVAO S NAJVEĆIM AMERIČKIM I SVJETSKIM GLAZBENIM ZVIJEZDAMA, A U POVIJEST SUVREMENE GLAZBE UŠAO JE ORGANIZIRANJEM PRVOG ROCK KONCERTA NA JEDNOM STADIONU – KONCERTA BEATLESA NA SHEA STADIONU 1965.

Sid Bernstein, koncertni promotor koji je doveo Beatlese u Ameriku i surađivao s velikim zvijezdama poput Judy Garland i Jimmija Hendrixa, preminuo je nedavno u New Yorku u 95. godini. Bernstein je organizirao legendarni koncert Beatlesa na Shea stadionu 1965. godine, što je bio prvi rock koncert organiziran na jednom stadionu. Organizirao je i prvu američku turneju slavne liverpulske četvorke 1964. godine, uključujući i njihove nastupe u Carnegie Hallu.

Bernstein je dio Drugog svjetskog rata proveo u Engleskoj i po povratku u Ameriku nastavio je pratiti britanske medije i zbivanja u toj zemlji. Čitajući o sve većoj "beatlemaniji" na Otoku, nagovorio je menadžera Beatlesa Briana Epsteinina da promovira njihova dva koncerta u Carnegie Hallu, iako, kako je sam kasnije priznao, do tada nijednom nije čuo što sviraju. Potražnja za ulaznicama bila je tako velika da su Beatlesi mogli rasprodati pedeset uzastopnih koncerata u

toj dvorani. Upravo to je motiviralo Bernsteina da im sljedeće godine dogovori nastup na Shea stadionu. Bernstein je kasnije u Ameriku doveo i neke druge britanske bendove, uključujući i Rolling Stone. Organizirao je, naravno, i koncerte američkih zvijezda poput Franka Sinatre, Raya Charlesa i Jimmija Hendrixa, kao i koncerte izraelskih muzičara u SAD-u.

Od 1976. do 1979. pokušavao je nagovoriti Beatlese na ponovno okupljanje za neke humanitarne svrhe, ali mu to nije pošlo za rukom. Kao veliki broj drugih u muzičkoj industriji, Sid Bernstein je bio sin židovskih imigranata. Kao dječak ušuljao se u Apollo Theater, a dok je studirao novinarstvo na sveučilištu Columbia, vodio je svoju plesnu dvoranu u kojoj su nastupale zvijezde latino muzike. Bernstein je napisao dvije knjige memoara: "It's Sid Bernstein Calling" i "Not Just the Beatles". ✨

T.R.

BUDIMPEŠTA

OTVOREN CENTAR HERZL

Prvi puta u povijesti jedinstveni obrazovni centar posvećen životu Theodora Herzla, osnivača modernog političkog cionizma, otvoren je u Budimpešti, gradu u kojem je Herzl rođen i gdje je radio na početku svoje karijere. Centar Herzl, smješten u Izraelskom kulturnom centru u Budimpešti, osnovali su Svjetska cionistička organizacija i Židovska agencija, a cilj je Centra da mađarske Židove upozna s cionističkim pokretom i pojača njihove veze s Državom Izrael.

Posjetitelji će moći pogledati interaktivnu izložbu posvećenu Herzlovu radu i cionističkoj ideji, u teoriji i praksi. Herzl je bio prvi koji je osmislio ideju države Izrael. Natan Šaranski, čelnik Židovske agencije, rekao je na svečanosti otvaranja Centra da je od "najveće važnosti fokusirati se na borbu protiv sve raširenijeg antisemitizma". Svečanosti su prisustvovali i predsjednik Svjetske cionističke organizacije Avraham Duvdevani, izraelski veleposlanik u Mađarskoj Ilan Mor, predstavnici mađarske vlade, veleposlanici zemalja Europ-

ske unije i čelnici Mađarske židovske zajednice. Centar će se posvetiti istraživanju i prikazivanju života i duhovnog nasljeđa Theodora (Benjamina Zeeva) Herzla, rođenog 1860. godine. Novi Centar, opremljen interaktivnim izlošcima, bit će otvoren za sve, a prikazivanje počinje s Prvim cionističkim kongresom u Baselu 1897. godine i zatim prati put Herzlova života.

Interaktivni zid uključuje jedanaest stanica na mađarskom, engleskom i hebrejskom. Posjetitelji će moći na interaktivan način pratiti Herzlov život u Budimpešti, vidjeti originalnu Herzlovu knjigu na mađarskom jeziku i brojne druge stvari. "Nitko nije mogao pomisliti da će toliko godina nakon Herzla i nakon Holokausta antisemitizam opet oživjeti u Mađarskoj. Herzl je bio u krivu kada je mislio da će osnivanje židovske države biti rješenje protiv antisemitizma", rekao je Avraham Duvdevani. ✨

T.R.

IZRAELSKI VELEPOSŁANIK U HRVATSKOJ YOSEF AMRANI: KAD BI SE U IZRAELU RASPISAO REFERENDUM KAO U HRVATSKOJ, S PONOSOM BIH ZAOKRUŽIO PROTIV

I O IRANU, USTAŠKOM POZDRAVU, PAVELIĆU I TITU RAZGOVARALA SANDRA VELJKOVIĆ

Iskoristit ću koncept Hanuke da objasnim stav u vezi s Iranom, govori nam izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Yosef Amrani. Srijeda je ujutro. Te su večeri Židovi upalili prvu svijeću na menori i označili početak radosnog blagdana, jednog od onih koji se bučno slave. Amrani je u Zagrebu od 2009. I sada je na kraju mandata.

– Paljenjem svijeća tjeramo mrak. U posljednjih 20 godina Izrael pokušava upozoriti na opasnost od iranskog nuklearnog programa. Politika se pokazala uspješnom, nametnute su sankcije koje su Iran naposljetku dovele za pregovarački stol. Ugovor potpisan prije nekoliko dana u Ženevi nije najbolji, naša je zamjerka i zabrinutost to

nastavak na sljedećoj strani

što nema dovoljno jake mehanizme kontrole, no riječ je o privremenom dogovoru, koji će za šest mjeseci zamijeniti stalni.

Čini mi se da ste ublažili retoriku. Premijer Benjamin Netanyahu bio je vrlo oštar u kritikama dogovora, kazavši da je svijet postao opasnije mjesto.

– Ne vidim kontradikciju. Da, smatramo da je dogovor mogao biti puno bolji pa smo i javno i diplomatskim putem izrazili zabrinutost. Premijer je dugo razgovarao s američkim predsjednikom Obamom i kolegama u Europi i drugdje. Ugovor je gotova stvar, sada je najvažnije osigurati učinkovite inspekcije i monitoring, da se vidi poštuje li Iran dogovor te, još važnije, treba osigurati da ovaj dogovor za šest mjeseci dovede do stalnog dogovora, u kojem bi se razriješila pitanja koja nas zabrinjavaju.

Kakav bi dogovor zadovoljio Izrael?

– Svaki dobar dogovor mora sadržavati mehanizme kontrole koji jamče ispunjavanje obveza. Ovaj ih dogovor, čini mi se, nema. Željeli bismo dogovor koji bi Iranu naložio uklanjanje nuklearnih postrojenja. Za nuklearnu energiju u mirnodopske svrhe ne treba toliko centrifuga niti tolike količine obogaćenog urana. Međunarodna agencija za atomsku energiju i međunarodna zajednica moraju znati u realnom vremenu, odmah, svakog trena, što se događa u toj golemoj nuklearnoj infrastrukturi u kojoj se oružje može proizvesti za nekoliko tjedana.

Zasad se ne govori o uklanjanju postrojenja?

– Ne, mi bismo željeli, no drugi su rekli da takva opcija zasad nije realna te da će to pitanje biti riješeno stalnim dogovorom. Naš je stav da ovaj dogovor služi ponajprije Irancima. Država se otvara svijetu, a ne vidimo konkretne promjene. Jesmo li sigurni da su promijenili politiku? Poslušajte iransku retoriku, i sad je vrlo opasna i agresivna prema najmanje nekoliko država na Bliskom istoku.

Svijet je zadovoljan dogovorom, EU je u njemu posredovao. Je li možda problem u Izraelu?

– Ne bih se dao impresionirati onim što drugi govore, čak i ako me takvo razmišljanje stavlja u manjinu ili ostavi samoga. Uvjereni smo da smo u pravu. Ako Europa i Amerika imaju drukčije gledište, možemo ih pokušati uvjeriti, ali biti u manjini ne znači da smo automatski u krivu. Više se puta u povijesti pokazalo da je većina bila u krivu. Ljudi su konformisti, draže im je brže postići unutrašnji mir jer smatraju da ih se nešto osobno ne tiče. Ali pogledajte što nas uči iskustvo 20. stoljeća. Mislim da sam jasan.

Jeste li bili iznenađeni informacijom da su Amerikanci, izraelski najjači saveznici, u tajnosti pregovarali s Iranom. I kad ste za to doznali?

– Naš najjači i najbliži saveznik ima svoje interese i stavove. Prirodno je da slijede svoju politiku. I kad imate

najboljeg prijatelja, znate da uz vas može imati i druge bliske ljude. Ne, nismo bili iznenađeni, a o izvještajima tajnih službi ne bih govorio. Diplomacija i politika počivaju na premisi da ono što vidiš nije nužno sve što postoji, možda ima i nešto više. Izrael ima svoje mišljenje i svoje prioritete. Pokušat ćemo uvjeriti druge, no svatko ima pravo, kao i mi, slijediti svoje interese.

I neke druge države iznijele su slične zamjerke na dogovor s Iranom, ponajprije Saudijska Arabija. Otvara li se sada mogućnost suradnje s državama s kojima je takvo što do sada bilo teško zamislivo?

– Vrijeme izazova je i vrijeme novih mogućnosti. Ne gledam situaciju na Bliskom istoku kao na status quo, već kao na vrijeme promjene koje otvara mogućnosti za nova partnerstva. Rizik od Irana nije usmjeren samo prema Izraelu već i susjednim državama, usmjeren je prema protoku nafte, ekonomskoj suradnji u Zaljevu i ostatku svijeta, on može promijeniti ravnotežu frakcija u muslimanskom svijetu pa je stoga i geopolitički važan. Druge će strane zasigurno poduzeti mjere da zaštite svoje interese. I to može, barem kako ja shvaćam, stvoriti određene koalicije zajedničkog interesa. Što opet potvrđuje izraelsko gledište da je Iran opasnost ne samo za Izrael. Postane li Iran nuklearna sila, međunarodna zajednica mora znati da oružje neće ostati u granicama te države. Ono može pasti u krive ruke. Pogledate li što se događa u Siriji, koja je do prije tri godine imala stabilnu vlast, a sad se pretvorila u bojno polje te koju ulogu imaju različite političke frakcije i terorističke organizacije. Možete li zamisliti da im nuklearno oružje bude na dohvat ruke? E to onda zaista mijenja pravila igre, a opasnost se širi i na ovaj kontinent.

Ako dogovor nije savršen, što je preostalo? Do kada bi se nametale sankcije? Do trena kad jedina preostala sankcija ne bude vojna intervencija?

– Sankcije su se pokazale učinkovitima. Iransko se javno mnijenje promijenilo u posljednjih nekoliko godina. Kad je Mahmud Ahmadinejad došao na vlast, režim je krvavo ugušio pobunu na ulicama. Sada je na vlasti novi predsjednik Hasan Rohani s novim porukama i novim imidžem. Ublažavanje sankcija bez prave promjene kontaminira ih. Kažu, pa to je samo odmrzavanje 7, 8 milijardi dolara. Nije. Međunarodne kompanije mogle bi pohrliti i sklapati poslove s Iranom. Riječ je o delikatnoj ravnoteži politike, diplomacije i ekonomije.

Zar ipak nije ugodnije s druge strane imati sugovornika koji komunicira telefonom, a ne megafonom?

– To je pitanje stila. Sada vidimo drugi stil, što je dobrodošla promjena, ali ne govori ništa o sadržaju. No to nam kazuje nešto i o svijetu i o Europi. Ako je dovoljno biti nasmiješen, eto, hajmo se jedni drugima samo smiješiti.

Je li Izrael spreman na vojnu intervenciju?

– Ne bih o mogućim opcijama. Vjerujemo i nadamo se da će diplomacija razriješiti konflikt. No podsjetio bih da je Obama nakon potpisivanja dogovora rekao da su sve opcije na stolu.

Zašto mislite da bi američki Kongres ili britanski Parlament dali zeleno svjetlo za vojnu akciju?

– Cilj je stabilnost i svjetski mir. Ne mogu predvidjeti što bi učinili. Svakako je bolje da diplomacija nađe rješenje. Ne želimo žrtve u ratu koji se može spriječiti.

Jesu li disonantni tonovi u vladajućoj koaliciji prepreka mirovnom pregovoru s Palestincima?

– Izrael je demokracija. Premijer je odlučan i o mirovnom procesu, čak smo pustili na slobodu neke teroriste kako bismo stvorili bolju atmosferu i oko rješenja koje podrazumijeva dvije države.

A Izrael i dalje gradi naselja na Zapadnoj obali?

– Ne. Izvode se manji zahvati jer broj ljudi raste.

Kako će izgledati palestinska država? Bit će puna „rupa“ od izraelskih naselja?

– Da, država pretpostavlja teritorijalni kontinuitet. No kako smo gradili, tako smo i rušili neka naselja. Ona nisu prepreka mirovnom procesu. Osim toga, ne zaboravite da i Palestinci žive u Izraelu kao punopravni građani.

Završavate mandat u Hrvatskoj uz Tjedan izraelskog filma, od 1. do 6. prosinca, ali i u jeku debate o pozdravu Josipa Šimunića „Za dom“, na što mu je nogometna publika odvrtila: „Spremni“.

– Ma koliko bio uznemiren zbog ustaškog pozdrava, on ne odražava ustašku politiku. Nažalost, stadioni, ne samo u Hrvatskoj već i u Izraelu i drugim državama, od davnina su tlo za izljeve ekstremizma koji, prije svega, pokazuju neznanje i nedostatak obrazovanja. Izazov obrazovnog sustava u Izraelu i Hrvatskoj jest educirati ljude da se natječu, da uživaju u sportu bez rasizma, bez netolerancije prema manjinama i bez mržnje, bilo prema Židovima, Romima, Srbima, muslimanima, homoseksualcima. Svatko je od nas manjina i pripadamo različitim društvenim koalicijama. Na kraju, ako očekujemo da nas poštuju, moramo i mi poštovati druge.

Europski je parlament donio Deklaraciju o osudi totalitarnih režima. Što mislite o izjednačavanju komunizma i nacizma?

– Ne prihvaćam i ne priznajem takve pokušaje. Pokušaj izjednačavanja u biti je pokušaj da se zlu da legitimitet.

Zlo je jasno. Mora ga se odstraniti, zabraniti. I opet govorim o manjinama. Hitler je 1933. na vlast došao demokratskim putem. Vjerovali su da neće biti tako loš te da će na vlasti biti umjereniji. Ne trebam podsjećati svijet na rezultat Hitlerove politike. Postoji samo jedna filozofija, a to je nacizam, koja je željela uništiti ljude. „Mi smo bolji, drugi moraju biti istrijebljeni.“ Ni jedan drugi režim nije imao djelatni plan eliminacije ljudi. I sada, 2013., opet smo pred teškim izazovima. Na raznim referendumima u ovoj ili onoj zemlji pojavljivat će se pitanja na koja, bez shvaćanja povijesti te znanja kakve posljedice može imati odgovor na neko naizgled lako ili logično pitanje, nećete moći kvalitetno odgovoriti.

Jesu li za vas Tito i Pavelić isti?

– Nikako nisu, a njihovo postavljanje u istu razinu gore je od ponovnog ispisivanja povijesti. Ono je grijeh, ali više od svega intelektualni grijeh i licemjerje ljudi koji tako opravdavaju svoju savjest. Oni, kao prvo, ne znaju puno o povijesti, a drugo, trebali bi preispitati svoje prave motive i filozofiju.

Dosta govorite o pravima manjina. Kako gledate na referendum o ustavnoj definiciji braka?

– Kao diplomat ne mogu ga komentirati. No da se takav referendum raspiše u Izraelu, s ponosom bih glasao protiv. Postoje neka pitanja u koja se demokracija ili zakoni ne trebaju miješati. Neke granice ne treba prelaziti. Demokracija je najbolji sustav koji imamo, ali treba postojati jamstvo i osigurač da se referendumima ne manipulira. Postoji bojazan da će jedan referendum voditi drugom, a ono što sada izgleda kao malo, jasno, logičko pitanje otuđit će i odbaciti od matice, kojoj se svi na svoj način pridružujemo, sve više ljudi.

Još uvijek nije riješeno pitanje povrata oduzete imovine Židovima?

– Ne. Na žalost, nisam uspio učiniti ništa po tom pitanju koje vapi za pravdom. Žao mi je što u Hrvatskoj povrat imovine nije goruće pitanje. Razumijem razloge i logiku, no ovdje nije toliko riječ o novcu, on može biti simboličan, koliko o pravdi i preuzimanju odgovornosti za događaje iz prošlosti i vraćanje digniteta žrtvama, što je važno i za hrvatsku savjest.

Stalno se govori o mogućim investicijama iz Izraela, ali zasad, osim Teve i golfskog terena na Srđu, nema konkretnih ulaganja. Zašto?

– Vjerujem u potencijal ekonomskih ulaganja, interes izraelskih kompanija postoji. No svakome ću izraelskom potencijalnom ulagaču reći da se dobro i na vrijeme pripremi za hrvatsku birokraciju. Ona vam je i dalje glavna prepreka. ☆

7. prosinca 2013.

STO DESETI ROĐENDAN ŽIDOVKE KOJA JE U NACISTIČKOM LOGORU SPASILA ŽIVOT BEETHOVENU

VRIJEME JE ZA ČIŠĆENJE OD REFERENDUMSKE HISTERIJE UZ SVIJEĆE ADVENTA I HANUKE TE UZ PRIČE I GLAZBU BOLJIH LJUDI POPUT ALICE HERZ SOMMER

Piše Branimir Pofuk

Štošta smo lijepog i dobrog propustili u posljednjim tjednima referendumske histerije. Kao društvo i javnost učinili smo još jedan korak natrag u maglu. Značenja riječi za koje smo još jučer mislili da su svima jasne postala su mutna, nova je sumnja bačena na istine koje su nam se činile neupitnima, a ljudskost je na licima ljudi prekrio i osmi veo.

Tama je sve gušća i noć sve dulja, baš kao što i priliči prosincu u kojem svake godine na našu polovicu svijeta padne najmrkliji mrak. Prvi dan tog mjeseca najdulje noći zpravo je vrlo prikladno bio izabran za referendum o braku i mraku.

Najnoviji broj tjednika Novosti duhovito se poigrao tim riječima i referendumskim pitanjem. U dnu potpuno crne naslovnice, oponašajući slova s referenduskog listića, pisalo je: „Jeste li za to da se u Ustav RH unese odredba po kojoj je mrak životna zajednica Crkve i države?“

Ali, upravo u najdubljoj tami ljudi se najviše zažele svjetla koje se, barem u prirodi, neminovno vraća. U tom istom mjesecu, u vremenu najveće hladnoće i tame, kad iszure zrnca svjetlosti najkraćeg dana, nebeska klepsidra opet će se nad našim glavama obrnuti u korist sunca. Tako je to u prirodi i to je vrhovni i jedini zakon za sva bića čije je postojanje određeno, omeđeno i vezano samo tim prirodnim i nijednim drugim zakonom.

Kad narodi postanu krda...

Nije slučajno što su se i ove godine na samom početku prosinca poklopila dva vjerska običaja koja upravo u vremenu najveće tame izražavaju čežnju za svjetlom. Jedan je kršćanski, zove se advent ili na hrvatskom došašće, i njegov se početak obilježava paljenjem prve od četiriju svijeća na adventskom vijencu. Drugi je Hanuka, osmodnevni židov-

ski blagdan svjetla i svijeća, koje se, jedna po jedna, svakog dana dodaju i pale na devetokrakom svijećnjaku koji se zove hanukija.

Premda u mnogo manjem broju nego što bi to željeli hrvatski crkveni poglavari, mnogi su vjernici na ovom referendumu povjerovali u kriterij „prirodnosti“, prema čemu su podesili i svoju savjest i odgovor. Ali, to načelo raspršuje se upravo na svjetlu adventske svijeće.

Čovjek je, naime, u tom smislu neprirодно biće. Njegova je čežnja za svjetlom i toplinom protuprirodna. Životinje ne pale vatru, njih u zimskim noćima svjetlo ne privlači, one od njega uglavnom bježe, odnosno, približit će mu se samo ako u blizini namirišu hranu. Ali, životinjama koje moraju preživjeti zimu i tamu, priroda je zato dala krzna, perje i odgovarajući vid, baš kao i nagon za parenjem u prirodno određenim ciklusima.

Kod čovjeka, od kada se slobodnom voljom i kreativnim razumom odvojio od svih ostalih bića na zemlji, stvari su bitno drugačije. Prva buktinja u njegovoj ruci, taj prometejski simbol, osvjetlila je čovječanstvu put svladavanja i podvrgavanja prirode vlastitim ne više nagonima, nego razumskim potrebama i čežnjama, od kojih je osobito izražena ova za toplinom i svjetlom.

Da, ljubav između dvojice muškaraca i dvije žene je neprirодно ako čovječanstvo vratimo pod jaram isključivo prirodnih zakona i nagona. Prema tom istom zakonu u kojem se prirodno smjenjuju ciklusi dana i noći, svjetla i tame, ljeta i zime, jednako je neprirодно svaka upaljena svijeća, a o žaruljama da i ne govorimo.

Prirodu čovjek mora poštovati, od prirode čovjek mora učiti, prirodi se čovjek može i mora diviti, ali prirodu čovjek

isto tako mora nadvladavati, nadrasti i sebi podložiti. Već tisućama godina čovječanstvo to čini s promjenjivim uspjehom, zahvaljujući još jednoj svojoj jedinstvenoj sposobnosti da griješi, što priroda ne poznaje.

Jedna od čistih i najopasnijih pogreški ili grijehova, koje ljudi svako malo uvijek iznova čine, jest povodjenje za prirodnim zakonima kao što je zakon jačega koji proždire slabijeg. Drugi, za silne milijune ljudskih života tijekom povijesti najpogubniji prirodni zakon jest onaj o pripadanju

Alice Herz Sommer

jatu, krdu, čoporu. Kada se taj zakon učini apsolutnim i kada se primijeni na ljudske zajednice, od obitelji, preko plemena do cijelih naroda, njegov je krajnji učinak logičan: ljude pretvara u životinje, a nacije u krvožedne horde.

Vi izaberite, ali meni se čini da je paljenje adventskih svijeća jedan potpuno neprirodan, i upravo zato jedan duboko ljudski običaj i izraz težnje i čežnje za nježnošću i suosjećanjem, osobinama koje nema nijedno drugo biće od svih koje smo do danas poznali u cijelom svemiru.

Ima ljudi čije su sudbine i životi žive svijeće i živi simboli takve natprirodne ljudskosti. Uz njihove priče, a još bolje uz njihovu glazbu, baš kao uz svijeće adventa ili Hanuke, možemo se očistiti od referendumske i svih drugih histerija koje u posljednje vrijeme u valovima preplavljaju društvo.

Zahvaljujući prijateljima koji su se oduprli suženju svijesti i pažnje upozoren sam na jednu takvu priču o životu koji na hanukiji predstavlja onu devetu, odnosno prvu svijeću na čijem se plamenu svaki dan pale sve ostale. To je priča o Alice Herz Sommer koja je nedavno, 26. studenog, proslavila 110. rođendan!

Neprirodno i natprirodno

Toliko dug život čudo je sam po sebi, ali još je čudnije što je riječ o pijanistici koja je još na snimkama starim godinu dana izvrsno svirala klavir i s mladenačkom strašću nadasve bistro i jasno govorila o čudesnosti glazbe. Nadam se da je tako i danas.

„Život je divan, glazba je divna, Beethoven je jedno čudo“, sa zanosom izgovara žena čiji optimizam i vjeru u glazbu Nijemca Beethovena nisu promijenile ni godine koje je kao mlada pijanistica, Židovka iz Praga, provela u nacističkom konclogoru u češkom gradu Terezinu. Iz tog zloglasnog mjesta njemačkog imena Theresienstadt u smrt je poslan suprug Alice Herz Sommer, također glazbenik.

Holokaust je progutao i njezine roditelje i gotovo svu rodbinu, osim sina Rafija. Majka je od svog dječaka u logoru, baš kao glavni junak filma „Život je lijep“, nastojala što je moguće više skriti užas. Činila je to ponajviše održavajući koncerte, svirajući ostalim logorašima Beethovena, Chopina, Bacha, Brahmsa, Mendelssohna...

Neka se ne veseli predsjednik HČSP-a Josip Miljak, koji ovih dana šalje fašističke prijetnje upravi Spomen-područja Jasenovac i koji preko opskurnog filoustaškog glasila zasad još uvijek nekažnjeno širi laži o Jasenovcu kao radnom logoru, a ne logoru smrti. Ovu priču neće moći iskoristiti.

Theresienstadt je bio perfidan pogon za propagandu o nacističkoj humanosti. Alice Herz Sommer i njezin sin Rafael, koji je poslije postao izvrstan violončelist, pripadaju malom broju preživjelih. Mnogi su drugi tamo svirali i pjevali, ali Beethoven im nije spasio život. Ali je zato Alice Herz Sommer u nacističkom logoru spasila život Nijemcu Beethovenu i njegovoj glazbi, jednom od najneprirodnijih i najnatprirodnijih čudesa na ovom svijetu. ☆

13. prosinca 2013.

JOŠ JEDAN OD NAČINA KAKO SE PRIDRUŽITI ŽIDOVSKOM NARODU?

I ZAŠTO BI NEKI NEŽIDOVSKI AGNOSTIK MORAO IĆI RABINU DA BI POSTAO ŽIDOVSKI AGNOSTIK?

Pišu Steven M. Cohen i Kerry Olitzky

Potkraj studenoga 2013. nas smo dvojica predložili da židovske zajednice razmotre mogućnost uvođenja i alternativnog puta, odnosno načina, na koji bi se pojedinci mogli pridružiti židovskom narodu. Kao što je pokazala „Jewish Community Study of New York: 2011.“, tisuće Amerikanaca – neki od njih u braku sa židovskim osobama, neki s djecom i unucima Židovima, a neki tek sa Židovima kao prijateljima – odlučili su se, i bez prelaska na židovsku vjeru, identificirati kao Židovi. Premda nisu odrastali i odgajani kao Židovi, ti ljudi – oko pet posto odraslih židovskih ispitanika u studiji provedenoj u New Yorku – potvrđuju svoju pripadnost židovstvu, a da nužno ne usvajaju i židovski vjerski identitet. Dotle se dva posto ispitanika obuhvaćenih studijom podvrglo postupku prelaska na židovsku vjeru.

Vjerujemo da ovaj fenomen zavređuje poticaj. Ne samo da želimo da više ljudi prigrli židovski identitet, već da im nastojimo omogućiti produbljivanje tog identificiranja suočavanjem s punom širinom židovske civilizacije – poviješću, književnošću, politikom, glazbom, Izraelom, životom zajednice, društvenim djelovanjem, skrbi i, da, praznicima, vjerskim zajednicama, svetim tekstovima i obredima. Oni koji ne bi (još?) prihvatili židovski vjerski identitet, ali i dalje žele židovski društveni/kulturni identitet, mogli bi se podvrgnuti nečem što zasad nazivamo „židovskom kulturalnom potvrdom.“

Mislimo da neki potencijalni obraćenici na judaizam osjećaju da bi promjena vjere od njih zahtijevala neiskrenu potvrdu vjerskog opredjeljenja. Možda su agnostici, ili ateisti, ili sekularnih svjetonazora, ili pak sljedbenici neke druge vjerske tradicije. Stoga se brojni potencijalni pripadnici židovskog naroda ne mogu uključiti u vjerske tečajeve ili socijalizaciju, što bi vodila do javne potvrde da su se pridružili židovskom narodu, čime im je ograničena mogućnost poznavanja „židovstva koje se živi,“ odnosno stvarne kulture i etosa židovskog načina života, života kojim se živi u obiteljima i zajednicama.

„Židovska kulturalna potvrda“ (Jewish Cultural Affirmation - JCA) trebala bi biti jasno odvojena od židovskog vjerskog obraćenja, koje i dalje ostaje u okviru prerogativa rabina; premda „nereligijska“ po prirodi, JCA ne bi usvojila i poprimila neki „protureligijski“ etos. Ne bismo željeli niti natuknuti kako bi JCA podrivala ili ometala tradicionalni put do obraćenja. Nudeći novi način kojim bi se stjecao židovski društveni identitet, JCA bi zapravo prije omogućavala potencijalnim kandidatima da se u stanovitoj mjeri upoznaju i zbliže sa židovstvom, te krenu nereligijskim putem do priznate pripadnosti židovskom narodu.

Mnogi rabini i drugi vjeri privrženi Židovi rezervirani su prema našim prijedlozima zato što vjersku pripadnost i privrženost drže apsolutno bitnom za židovski identitet. Nesumnjivo razumijemo, pa čak i uvažavamo to stajalište, koje je jedan od razloga zbog kojih pravimo razliku između preobraćenja i židovske kulturalne potvrde. Istodobno, znamo da veliki dio židovske populacije u Americi ne pokazuje osobitu privrženost vjeri. Zašto i novopridošli židovskom narodu ne bi imali takvu mogućnost izbora? Kao što je jednom prigodom rekao Yosi Beilin: „Zašto bi neki ne-židovski agnostik morao ići rabinu da bi postao židovski agnostik?“

E, sad se pojavljuje rabin Andy Bachman – kojeg inače iznimno visoko cijenimo i uvažavamo – i odbacuje potrebu za židovskom kulturalnom potvrdom, uz vrlo čudnovat argument i tvrdnju da on ljude već obraća na judaizam, čak i „ako ne vjeruju u Boga“ ili imaju „neodređen odnos prema vjeri i Bogu“. Kad je o tome riječ, imamo nekoliko pitanja, posebice umjesnih i važnih za ljude koji se žele pridružiti nekoj židovskoj skupini (ili obitelji, ili zajednici, ili narodu, ili samo nečem od spomenutog), ali osjećaju odbojnost prema Bogu ili vjeri.

Prvo, koliko rabina zaista obraća pripadnike drugog vjerskog, etničkog ili kulturnog podrijetla, koji ne vjeruju u Boga i/ili ne žele pristupiti određenoj vjeri, judaizmu ili

nekoj drugoj vjeri? Iz osobnog iskustva zaključujemo da je među rabinima Andy Bachman u manjini.

Drugo, uz pretpostavku da ima još rabina s gledištima poput rabina Bachmana, pitanje je koliko potencijalnih preobraćenika (i pripadnika njihovih židovskih obitelji) zna da agnosticizam i ateizam nisu prepreka preobraćenju?

Treće, kako bi rabin Bachman odgovorio mogućem bratu po vjeri i pripadniku židovskog naroda koji bi mu rekao: „Rabine, želio bih se pridružiti židovskoj zajednici, kako bih našoj djeci stavio do znanja da su im oba roditelja Židovi. Ali, ja sam svjetovnjak – ne vjerujem u Boga, a na praznike i obrede ne gledam kao na vjerske vjerske pojave. Za mene su to povijesna, kulturna ili politička događanja – ali nikako ne vjerska. Sudeći po onome što sam proči-

tao u Izvještaju Pew, mnogi američki Židovi uopće nemaju vjerskih uvjerenja, odnosno vjere, a najveći dio ostalih kažu da je biti Židovom pitanje podrijetla ili kulture. Želim biti Židov poput mnogih izraelskih ili ruskih Židova. Siguran sam da bi od mogeg životnog suputnika/obitelji bio prihvaćen kao takav, te da bi na naš miješani brak gledali kao na brak unutar zajednice. Za mene biti Židovom svodi se na obitelj, etiku i zajednicu, na Izrael, praznike, politiku i književnost, na sve takve stvari – a ne na vjeru, ili Boga, ili molitvu, ili sinagoge. Uopće ne zahtijevam da me se preobrati na judaizam. Nakon što neko vrijeme provedem izučavajući i skupljajući iskustvo židovstva, želim kulturalnom po-tvrdom postati Židovom. Što bi u tome moglo biti loše?“

Zbilja, što? ✨

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

IZ STRANIH MEDIJA

ISRAEL HAYOM

12. prosinca 2013.

PRAVO NA SUROGAT-MAJKU IMAT ĆE I ISTOSPOLNI PAROVI

Pišu Meital Yisor Beit-Or,
Yehuda Shlezinger i Yael Branovsky

Dok se ne usvoje novi zakoni, istospolnim parovima dopuštati će se da za novac iznajmljuju surogat-majku, čime ih se u tom pogledu izjednačava s heteroseksualnim parovima, najavio je 11. prosinca izraelski ministar zdravlja Yael German.

German namjerava staviti pod nadzor nadoknade surogat-majkama (koje se sada kreću između 60.000 i 70.000 dolara), kako bi se spriječio daljnji porast cijene nadoknade izvan visokom potražnjom. Zakonski će se prijedlog naći u parlamentu 15. siječnja 2014.

„Riječ je o revoluciji koja će dramatično promijeniti živote onih ljudi koji do sada nisu mogli ostvariti svoje pravo na očinstvo ili majčinstvo, pravo da drže dijete u rukama i uživaju uz njega dok raste. To što muškarac nema maternicu, nije razlog da ne može ispuniti svoju žudnju da postane otac i podiže dijete,“ kazao je German.

Ministar German prihvatio je preporuke povjerenstva stručnjaka, koje je predvodio glavni ravnatelj Nacionalnog instituta za osiguranje Shlomo Mor-Yosef, koji je dopustio istospolnim parovima da plate naknadu surogat-majci, kao što to mogu činiti i heteroseksualni parovi. Provest će se promjene i u zakonu o darovanju jajašca, kako bi se homoseksualnim parovima omogućilo da postaju roditelji.

Prema najnovijim podacima, surogat-majke su 2011. godine u Izraelu rodile 58 djece, a 49 tijekom 2012. Svake se godine u Izraelu razmatra stotinjak zahtjeva za surogat-majke. Devedeset i tri djeteta rodile su surogat-majke izvan granica, a postupke usvajanja pokrenuli su građani Izraela.

Michael (izmijenjeno ime), čovjek koji je zajedno sa svojim partnerom usred sređivanja procesa pronalaženja surogat-majke u Indiji, kaže da je „ukupni trošak, ne računajući troškove prijevoza zrakoplovom i smještaja, već prešao 65.000 dolara; mnogo je neizvjesnosti u cijelom procesu i jako smo zabrinuti“.

Član Knesseta (izraelskog parlamenta) Nitzan Horowitz pozvao je ministra Germana da ubrza usvajanje zakona, ne čekajući više na potporu članova koalicije. „Pravo na roditeljstvo i obiteljski život temeljna su prava i svatko ih zaslužuje“, kaže Horowitz. „Ta važna prava ne smiju pasti kao žrtve međustranačkih nadmetanja.“

U izjavi izraelske nacionalne udruge GLBT (homoseksualaca, lezbijki, biseksualaca i transseksualaca) naglašava se: „Posrijedi je važan međaš u borbi za ravnopravnost GLBT zajednice na području roditeljstva i međuljudskih odnosa.“ ✨

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

The New York Times

15. studenoga 2013.

BANALNOST PLJAČKANJA ŽIDOVA

Piše Sarah Gensburger

PARIZ – Nedavno otkriće više od 1400 vrijednih slika u minhenskom stanu Corneliusa Gurlitta, sakupljača umjetnina čiji je otac surađivao s nacistima, ponovno je stavilo pljačku Židova pod svjetlost reflektora javnosti. Međutim, glavnina antisemitske pljačke tijekom Drugog svjetskog rata znatno je banalnija i, istodobno, daleko raširenija od pljačke židovskih umjetnina.

Grabež židovske imovine u Parizu počinje s dolaskom njemačkih trupa u lipnju 1940. U početku pljačka se svodila na zbirke umjetnina. Ali, ubrzo nakon što je razrađena i usvojena zamisao o tzv. „konačnom rješenju“, u siječnju 1942. godine, otimačina imovine proširila se na cjelokupno židovsko stanovništvo. Oduzimanje imovine bilo je sastavni dio nastojanja da ih se uništi; pljačka je postala jedno od sredstava istrebljenja.

Ali, što se moglo činiti s tim predmetima? Ponovno ih koristiti? Ili su bili „odveć židovski“ za takvu svrhu? Jesu li posuđe i pokrivači Židova primjereni da se njima koriste arijevci?

U veljači 1942. u Berlinu Hitler je osobno zapovjedio Afredu Rosenbergu, dužnosniku nacističkog režima koji je nadzirao pljačku umjetnina diljem Zapadne Europe, da posve isprazni stanove Židova koji su deportirani, uhićeni ili su pobjegli. Plijen je trebalo slati u Reich.

Ta opsežna otimačina, poznata pod nazivom „Möbel Aktion“, provodena je u Francuskoj, Belgiji i Nizozemskoj. Od 1942. do 1944. ispražnjeno je barem 70.000 stanova i kuća; na zahtjev njemačkih vlasti francuske tvrtke za preseljenje u Parizu su posve ispraznile 38.000 stanova. Za prijevoz plijena u Njemačku bile su potrebne 674 željezničke kompozicije. Nekih 2700 vagona prebacilo je plijen samo u Hamburg.

Sve je oduzimano: igračke, posuđe, obiteljske slike, alatke, žarulje. Predmeti su stavljeni u sanduke, koji su prebacivani u centre za sakupljanje i razvrstavanje, otvorene za tu svrhu u samom središtu Pariza. Glasoviri su pohranjivani u podrumima Palais de Tokyo u Šesnaestom okrugu; porculan i tkanine završavali su u blizini, u Rue de Bassano; knjige i glazbeni zapisi sakupljeni su u 104 Rue de Richelieu; posuđe na Quai de la Gare.

Dok su njemački vojnici bili zaokupljeni borbama na Istočnoj fronti, nacistima je u Parizu nedostajalo dovoljno ruku

za razvrstavanje i pakiranje u sklopu „Möbel Aktion“. Stoga su tri skladišta pretvorili u radne logore i okrenuli se židovskim zatvorenima iz zatočeničkog logora Drancy, goleme naseobine što se gradila uz sam rub grada i služila, zapravo, kao predsoblje Auschwitzta.

Predmeti iz ispražnjenih stanova odmah su razvrstavani: oštećeni i razni osobni predmeti svakodnevno su spaljivani na velikim lomačama na Quai de la Gare. Ostali su predmeti razvrstavani i klasificirani – primjerice, tava je dospijevala na hrpu s ostalim tavama i predmeti su tako, ostajući bez „podrijetla“, gubili bilo kakav „identitet“. Nadzornici u „Möbel Aktion“ nastranu su odlagali dopadljive predmete – porculan, finu posteljinu i tkanine, krznene kapute – za sebe i svoje prijatelje. Pošiljke posuđa, odjeće i ostalih predmeta redovito su slane u Njemačku. Dijeljene su njemačkim građanima kao naknada za štetu pretrpljenu savezničkim bombardiranjima.

No, sustavna pljačka predmeta za svakodnevnu uporabu, inače male vrijednosti i često u lošem stanju, navodi na zaključak kako su motivi otimačine izlazili iz okvira ekonomskih procjena stvarne korisnosti i vrijednosti u tim teškim vremenima. I, zaista, nekoliko njemačkih službi, uključujući i neke što su radile za Hermana Göringa, dovodile su u pitanje financijsku opravdanost „Möbel Aktion“. Međutim, projekt je nastavljen unatoč tim kritikama, i zato što su mu stvarni ciljevi bili uništiti svaki trag samog postojanja Židova.

Nakon završetka rata francuska i njemačka vlada nudile su stanovite odštete, premda često samo djelomične, malom broju opljačkanih vlasnika ili njihovih nasljednika, koji su zatražili naknade. Međutim, do otetih se predmeta, dakako, najčešće nije moglo doći.

Za razliku od opljačkanih umjetničkih predmeta – od kojih su neki sačuvani i nastavljaju se povremeno pojavljivati – posve je nestao golemi plijen iz onih najbanalnijih oblika otimačine i pljačke. Ili je uništen, ili je ostao u posjedu njemačkih obitelji, koje ni dandanas nemaju pojma odakle potječu ti predmeti. ☆

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

THE JERUSALEM POST

BREAKING NEWS 24 HOURS A DAY

11. prosinca 2013.

RUMUNJSKA TV EMITIRALA PJESMU U KOJOJ SE SLAVI HOLOKAUST

Rumunjska javna televizijska mreža ogradila se od „božićne pjesme“, emitirane na novom kanalu, u kojoj se slavi Holokaust.

TVR3 Verde, televizijski kanal namijenjen seoskim zajednicama, 5. prosinca je emitirao takvu „božićnu pjesmu“.

U izvedbi ansambla „Dor Transilvan“ pjesma sadrži i stihove: „Čifuti, prokleti Čifuti, Gospod ih Bog ne bi ostavio na životu, ni na nebesima niti na Zemlji, već jedino u dimnjacima kao dim, jer za to su Čifuti dobri – da se čifutski dim kroz dimnjake raširi ulicom“.

U izjavi TVR3 Verde od 10. prosinca kaže se da spornu pjesmu nije odabrao ovaj tv-kanal već da ju je odabrao i program sastavio Centar za očuvanje i promicanje tradicijske kulture, koji pripada Okrugu Cluj. TVR3 izbor drži „ne-

nadahnutim“ i stoga je o tome izvijestio „Okržno vijeće Cluja,“ kaže se u izjavi koju je pročitao najavlivač.

MCA Romania, lokalna udruga koja se bori protiv pojava antisemitizma, obratila se pismom rumunjskom predsjedniku Traianu Basecuu i predsjedniku Vlade Victoru Viorelu Ponti, upozoravajući na spomenutu emisiju i „božićnu pjesmu“. „Ostali smo šokirani činjenicom da je Kanal 3 Rumunjske javne televizije emitirao antisemitsku božićnu pjesmu“, stoji u pismu koje su u ime MCA Romania potpisali Maximilian Marco Katz i Marius Draghici. „Sramotno je da nitko u gledalištu nije ustao protiv antisemitske božićne pjesme koja potiče na spaljivanje Židova“. „Posve su neprihvatljiva“, ističe se na kraju, „nastojanja TVR3 da poredne svoju odgovornost, pripisujući je okrugu Cluj“. ✨

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Mila Ajzenštajn Stojić 200,00 kn
u spomen na supruga Jeronima
i roditelje Elziku i Milčeka

ZA DJEČJI VRTIĆ „MIRJAM WEILLER“

Članovi obitelji 1.000,00 kn
u spomen na mamu,
baku i prabaku Miru Gumhalter, rođ. Siegler

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Alica i Danka Singer 100,00 €
u spomen na Ivicu Singera

Mira Hartl, Zagreb 200,00 kn
u spomen na Ivicu Singera

Mladen, Rie i Sara Singer 100,00 €
u spomen na Ivicu Singera

Obitelj Galović, Rijeka 200,00 kn
u spomen na Ivicu Singera

Obitelj snahe, Miyake iz Japana 50,00 €
u spomen na Ivicu Singera

Obitelj Tibljaš, Rijeka 200,00 kn
u spomen na Ivicu Singera

Teta Štefa Kuradi iz Graza 50,00 €
u spomen na Ivicu Singera

Obitelji Danon i Novak 500,00 kn
u spomen na naše drage članove obitelji:
Sidu Eskanazi, Jakicu Danona i Paulu Novak

IN MEMORIAM

IVANA BURĐELEZ (1955.-2013.)

Tko god je ikad upoznao profesoricu Ivanu Burđelez zapamtio ju je kao toplu, srdačnu, istodobno vrlo energičnu osobu, prepunu ideja koje je svojom beskrajnom upornošću uspijevala i ostvariti. Bila je široka duha, sposobna okupiti oko pojedinih projekata najbolje stručnjake, uspostavljala je s njima dugoročna prijateljstva, dovodila ih u Dubrovnik koji bi tih dana postajao centar svijeta i svima oko sebe širila je horizonte. Rođena Cavtačanka, cijelim svojim bićem ostala je privržena sredini iz koje je potekla i nastojanju da Dubrovniku i njegovoj povijesnoj i kulturnoj baštini izbori mjesto za koje je vjerovala da im pripada u svjetskoj riznici kulturnoga blaga.

Na ovom mjestu nema potrebe ponavljati sve podatke iz Ivanine bogate profesionalne biografije – spomenut ću tek da dubrovački ogranak Matice Hrvatske, čija je ona bila predsjednica, upravo priprema njoj posvećen zbornik. Jamačno će u tom zborniku zasluženi prostor dobiti i Ivanin doprinos istraživanju povijesti sefardskih Židova na istočnim obalama Mediterana, na čemu je ustrajno radila dva puna desetljeća. Studirala je španjolski i zaposlivši se u Dubrovačkom arhivu počela stjecati sve dublji uvid u tamo sačuvanu bogatu građu o povijesti dubrovačkih Sefarda.

S osloncem na tu građu, kao voditeljica Centra za mediteranske studije Zagrebačkog sveučilišta, počev od 1994. svake je druge godine u Dubrovnik dovela reprezentativnu skupinu proučavatelja sefardike iz Španjolske, Francuske, Izraela, SAD, Turske, Tunisa, Italije, Grčke i, naravno, Hrvatske i svih zemalja bivše Jugoslavije. Tada bi, u kolovozu, kroz predavaonicu Centra za mediteranske studije, u Ulici don Frana Bulića, prodefilirao šareni mozaik ponovno oživljenih likova dubrovačkih i inih židovskih trgovaca vinom i duhanom, svilom i orijentalnim tepisima, maslinovim uljem i solju, novčara i brodarara, kao i likovi čuvenih liječnika, rabina, pisaca, pjesnika, mistika, mučenika i heroja, nosilaca vlasti i avanturista, pitoreskni likova čije biografije su svjedočile o živosti gospodarskog, kulturnog i svakojakog drugog života na istočnim obalama Mediterana.

Na Ivanin poticaj znanstvenici pozivani u Dubrovnik o pojedinim ljudima i događajima, vezanim uz Du-

brovnik, pretraživali su dokumente i materijale i iz venecijanskog arhiva, iz izvora dostupnih u Turskoj, Grčkoj i Izraelu, čak i iz rukopisa u bibliotekama u Amsterdamu i u Londonu. Nažalost, iako se oko toga itekako trudila, u zajedničkom izdanju dubrovačkog organizatora skupa, turskog Sefardskog instituta i izraelskog Univerziteta Ben Gurion i Centra Moshe David Gaon objavljen je samo jedan zbornik u kojemu su na engleskom i španjolskom referati sa skupa Gender and Identity (O židovskoj ženi) iz 2008. Posljednji skup održan 2010. bio je na temu Magija i medicina, a dalje Ivana, veliki borac, očigledno više nije imala snage.

Umrla je 11. studenog 2013. nakon dugotrajne borbe s bolešću. Na komemoraciji njoj u spomen mnogi su govorili o njezinim zaslugama, između ostaloga i za dubrovačku Židovsku općinu čija je predsjednica Sabrina Horović naročito istakla da se Ivana, u poratnim godinama među prvima aktivno uključila u bitku za povratak židovskih svetih vjerskih predmeta iz New Yorka u Dubrovnik, gdje su danas izloženi u dubrovačkom Židovskom muzeju. Bila je često i rado pozivana na proslave židovske Nove godine, Roš Hašane, a sudjelovala je i na zajedničkim proslavama Šabata, štoviše, često je bio problem uvjeriti židovske goste u dubrovačkoj Općini da Ivana, koja je tako dobro poznavala židovske običaje, nije i sama Židovka. ✨

Vlasta Kovač

SHAI GINOTT: OD POČETKA

I GALERIJA MILAN I IVO STEINER

PROLJEĆE U CVATU

Cvijeće se po zemlji ukazuje,
vrijeme pjevanja dođe, i glas
se grličin čuje, u našem kraju
(Pjesma nad pjesmama 2:12)

SELIDBA PTICA

Tvorac on je djela silnih,
nepojmljivih čudesa koja
se izbrojiti ne mogu
(Knjiga o Jobu, 9:10)

KUKURUZ

Ti natapaš bregove iz dvorova
svojih, zemlja se nasićuje
plodom tvojih ruku
(Psalmi 104:13)

PLESNA SKUPINA OR HAŠEMEŠ

I S FESTIVALA MALIH PLESNIH FORMI, U ZAGREBU, 30. STUDENOGA

